

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SLAV DİLLERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
RUS DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN İKİNCİ KUŞAK
RUS SEMBOLİST ŞİİRİNE YANSIMALARI

MEHMET FIRAT ARAMACI

2501170789

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ KORHAN KORBEC

İSTANBUL-2020

ÖZ
BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN İKİNCİ KUŞAK RUS
SEMBOLİST ŞİİRLERİNE YANSIMALARI

MEHMET FIRAT ARAMACI

Birinci Dünya Savaşı, insanlık tarihini, kültürel, sosyal, politik ve sanatsal olarak geri dönülmez bir biçimde değiştiren önemli olaylardan biridir. Bu savaşın öncesinde ve yaşandığı dönemde imparatorluk düzeni, sömürgecilik gibi kavramlar tümünden bir değişim geçirmiş, var olan imparatorlukların bir kısmı yenilen devletler olarak ortadan kalkmış, bir kısmı ise kazanan devlet olmasına karşın var olan imparatorluk düzenleri bir krize girmiştir. Savaş kavramını önceki yüzyıllardan daha farklı bir boyuta taşıyıp dünya çapında insan gücünün, kaynakların seferber edildiği bir topyekûn bir savaş halini alan Birinci Dünya Savaşı, kuşkusuz sanatta ve özellikle edebiyatta da yansıma bulmuştur. XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında gelişim gösteren modern edebiyat, çeşitli yazın türleri ve bu yazın türlerinin anlatım özellikleriyle hem Birinci Dünya Savaşı öncesindeki hem de savaş sırasındaki politik, toplumsal ve kültürel ortamı ele almıştır.

Çalışmamızın odak noktası, modern Rus şiirinin önemli akımlarından sembolizmin ikinci kuşak temsilcileri arasında yer alan Aleksandr Blok ve Andrey Bely'nin Birinci Dünya Savaşı öncesinde, savaş sırasında ve 1917 Devrimi dönemlerindeki şiir sanatlarıdır. Çalışmamız konu itibarıyla XX. yüzyıl Avrupa ve Rus tarihi, felsefe ve edebiyat gibi farklı disiplinlerden kesitleri kapsamakta olup adı geçen şairlerin dönemle bağlantılı eserlerinden örnekler içermektedir. Söz konusu şairlerin eserlerinden örnekler, bağlı oldukları edebi akım ve dünya görüşleri, edebiyat, tarih, kültür, politika gibi farklı alanlar arasındaki sınırları aşan yapısalcılık ötesi bir yöntemle ele alınmıştır. Kullanılan yöntemin neticesinde, adı geçen şairlerin gerek XX. yüzyılın başında gerekse Birinci Dünya Savaşı ile 1917 Devrimi dönemlerinde hem içinde bulundukları ülkenin hem de dünyanın yazgısını bağlı

oldukları edebi akımın özellikleriyle yansıttığı, kullandıkları sembollerle, yeniden şekillenen dünyayı ve Rusya'yı resmettikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, 1917 Devrimi, Sembolizm, Aleksandr Blok, AndreyBeliy.

ABSTRACT
REFLEXIONS OF WORLD WAR I ON SECOND GENERATION
RUSSIAN SYMBOLIST POETRY

MEHMET FIRAT ARAMACI

The World War I is one of the most important events that inevitably changed the history of mankind in terms of cultural, social, political and artistic aspects. Before and during this conflict such terms as imperial order and colonialism faced a drastic change that some of existing empires collapsed as defeated states and other empires fell into an economic and political crisis even if they won. The World War I, which became a total war by mobilizing worldwide manpower and resources also by extending the term “war” wider than previous centuries, was undoubtedly reflected by art and especially literature. Modern literature which improved at the end of XIXth century and at the beginning of the XXth century, dealt with political, social and cultural atmosphere both during and before the war in various literary genres.

The focus of our work is poetic art of Alexander Blok and Andrei Bely who are among the representatives of Symbolism that is one of important movements in modern Russian poetry, before and during the war and during Russian Revolution in 1917. Our work inherently includes the parts of various disciplines like European and Russian History in XXth century, Philosophy and literature and contains quotations from mentioned poets’ works related to the First World War and Revolution.

Keywords: World War I, 1917 Revolution, Symbolism, Alexander Blok, Andrei Bely.

Introduction: Some events in world history change humanity irrevocably. These events reflect on cultural activities such as literature, philosophy, creative arts etc. undoubtedly. The World War I is one of such events that changed humanity’s fate politically and culturally. The focus of this work is to discuss reflection of the World War I on Russian poetry, especially on Alexander Blok and Andrei Bely’s –

representatives of second generation Russian symbolist poetry- poetries. The reason, why the focus of the work is these second generation Russian symbolist poets, is that they saw world and Russia in a mystical way which was inherited from Russian religious philosopher Vladimir Soloviev. Both poets reflected XXth century's atmosphere and the World War I by combining their art movement with fate of Russia and religious mysticism. In spite of their perspective differences, they also reflected 1917 Revolution in that way.

Methods: The study contains chapters about European and Russian history in XXth century (Chapter I), Philosophy and Philology (Chapter II) and History of Russian Literature (Chapter III). Variety of subjects in the study requires an interdisciplinary approach. Interdisciplinary method, which enables us to mention history, philosophy and philology at the same time and detailed literature review on mentioned disciplines method are used in this study.

Findings and argument: In the first chapter the World War I in Europe and Russia are mentioned. In this chapter, the fact that chain of the event, which took place in Europe (from alliance to assassination of Franz Ferdinand) affected world is clearly seen. It is also obvious that plans of Axis and Allies couldn't foresee the scale of upcoming conflict. For that reason actions of both sides brought about new turning points. For instance, actions of Germany gave way to USA's military intervention in Europe. What's more, turning points took place in Russia are more dramatic because of its unique characteristics, its monarchy and social movements. In the chapter, these factors are mentioned related to the World War I and the 1917 Revolution, which is one of the most important consequences of this war. For Russia, social movements played an important role during the war, as they caused drastic changes affecting not only the country, but also entire world.

In the second chapter, European and Russian symbolism are dealt with. Both European and Russian symbolism are based on some philosophical and literary foundations. Firstly, Plato's idealism and art theory "mimesis" shaped symbolism's idealistic character. Secondly, Romanticism that appeared in the beginning of XIXth century contributed symbolism's creativity and freedom of imagination. Finally,

Immanuel Kant's ideas strengthened the movement's idealism and objection against strict rationalism. In other parts of the chapter, founding representatives of symbolist poetry such as Charles Baudelaire, Paul Verlaine and symbolism's inspirational authors like Edgar Allan Poe and Fiodor Mihailovich Dostoyevsky are mentioned. In the chapter's last part, characteristics of Russian symbolism, its religious and mystical basis are mentioned. In this part both similarities and differences between two generations of Russian symbolist poets are clearly seen.

In the third chapter, Alexander Blok and Andrei Bely's short biographies, their early literary works and their poems that reflect the World War I and the 1917 Revolution are mentioned. In Alexander Blok's poetry, fate of Russia during the war and revolution, mystical ideas of Soloviev and symbolist elements are seen together. Although Andrei Bely shared the same mystical ideas in his early works, he reflected the war and revolution in a different mystical way. German mystical philosopher Rudolf Steiner has a strong influence on poet, so in Bely's poetry, elements of Steiner's ideas, chaos of war and revolution and symbolism are seen together.

Conclusion: From the work it can be concluded that such drastic events as war and revolution can be reflected on both prose and on poetry. Especially in second generation Russian symbolist poetry reflections of these events are clearly seen with elements of art, philosophy and history. This work can affect future interdisciplinary works on Russian literature, philosophy and history.

ÖNSÖZ

Savaş olgusu insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte geçmişten günümüze insanlık tarihinde çeşitli izler bırakarak gelmiştir. XX. yüzyıla baktığımızda ise savaş kavramı önceki yüzyılların boyutunu aşmış, topyekûn savaşın en karmaşık örneklerini ortaya koymuş ve milyonlarla ifade edilen can kayıplarına neden olmuştur. XX. yüzyılda değişen savaş kavramının öne çıkan örneklerinden biri olan Birinci Dünya Savaşı, o zamana kadar bilinen dünyanın değişmesine yol açmış, bir önceki yüzyılın politik düzeninin değişime uğrama sürecini hızlandırmış ve milyonlarca insanın ölümüne sebep olmuştur. Birinci Dünya savaşı, kuşkusuz insanlığın pek çok yönünde derin izler bırakmıştır. Sanat ve edebiyat da bu izlerin başında gelmektedir.

Çalışmamız, Birinci Dünya Savaşı'nın modern Rus edebiyatının önemli akımlarından olan sembolizmin ikinci kuşak temsilcilerinin lirik eserlerindeki izlerini kapsamaktadır. Çalışma, kapsamı itibariyle tarihi, bir akım olarak sembolizmin felsefi dayanak noktalarını, şiir akımı olarak sembolizmi- burada akımın Avrupa'daki gelişimi ve temsilcileri ön plana çıkmaktadır- ve sembolist şiirin Rusya'daki gelişimini ve temsilcilerini içermektedir.

Kapsamdaki bu genişlik, başta literatür taraması olmak üzere çalışmanın belirli alanlarını zorlu kılmıştır. Oldukça geniş bir literatür yelpazesine sahip olan Birinci Dünya Savaşı konusu çalışmanın kapsamıyla bağlantılı olarak sınırlandırılmış, felsefe ve edebiyat tarihinin de konuya dâhil edilmesiyle çalışmamızın bütünlüğünü sağlayacak olan farklı alt bölüm ve alt başlıklara gereksinim duyulmuştur. Bunların dışında adı geçen şairlerin sözü edilen tarihi süreçle bağlantılı lirik eserleri, aradaki bağlantının daha iyi anlaşılması amacıyla Türkçeye kazandırılmıştır. Sembolizmin özelliklerini barındıran bu eserlerin Türkçeye kazandırılma süreci de çalışmada karşılaşılan bir diğer zorluktur.

Tarih, felsefe ve edebiyat tarihi ışığında modern Rus Edebiyatı hakkında daha geniş bir bakış açısı kazandırmayı amaçlayan bu çalışma için başta manevi desteğini benden esirgemeyen annem Ayşenur Aramacı ve babam Mehmet Aramacı olmak üzere, en yoğun zamanlarında dahi bana vakit ayıran danışmanım Dr. Öğr. Üyesi

Korhan Korbek'e, bana destek olan İstanbul Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı bölümünde görevli hocalarım Prof. Dr. Emine İnanır'a, Prof. Dr. Türkan Olcay'a, Prof. Dr. Gönül Uzelli'ye, bir yıldan fazla süredir Araştırma Görevlisi olarak çalıştığım Selçuk Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görevli hocalarım Prof. Dr. Hüseyin Kandemir'e, Prof. Dr. Naile Hacızade'ye ve Dr. Öğr. Üyesi Leyla Hacızade'ye teşekkürü bir borç bilirim.

İSTANBUL- 2020

MEHMET FIRAT ARAMACI

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA AVRUPA VE RUSYA'NIN DURUMU

1.1. Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa.....	8
1.1.1. Dünya Savaşı Öncesi Yaşanan Belirleyici Olaylar.....	9
1.1.2. Tarafların “Noel’e Kadar Bitecek Savaş” İçin Planları.....	12
1.1.3. Avrupa’da Açılan Başlıca Cepheler	15
1.1.4. Amerika Birleşik Devletleri’nin Savaşa Dâhil Olması.....	17
1.2. Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya	19
1.2.2. Rus- Japon Savaşı ve İlk Rus Devrimi	22
1.2.3. Rus İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı’na Girmesi ve Savaştığı Cepheler	25
1.2.4. 1917 Devrimi Süreci.....	28

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA VE RUS SEMBOLİZMİNE GENEL BİR BAKIŞ

2.1. Sembolizmin Dayandığı Düşünsel ve Sanatsal Akımlar	34
2.1.1. Platon’un İdealar Kuramı ve Mimesis	34
2.1.2. Romantizm.....	36
2.1.3. İmmanuel Kant ve Yaratıcı Hayal Gücü	40
2.2.Şiir Akımı Olarak Sembolizm.....	42
2.2.1. Edgar Alan Poe (1809-1849).....	44
2.2.2.Charles Baudelaire (1821- 1867).....	46
2.2.3. Paul Verlaine (1844- 1896)	49
2.3. Rus Sembolizmi.....	52
2.3.1. Birinci Kuşak Rus Sembolistlerinin Sanatsal Özellikleri.....	54
2.3.2.İkinci Kuşak Rus Sembolistlerinin Sanatsal Özellikleri.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN İKİNCİ KUŞAK RUS SEMBOLİST ŞİİRİNE YANSIMALARI

3.1. Aleksandr Blok (1880-1921).....	60
3.1.1. Aleksandr Blok'un Hayatı.....	60
3.1.2. Aleksandr Blok'un Erken Dönem Şiir Sanatı	62
3.1.2.1. Meçhul Kadın (Neznakomka)	63
3.1.3. Aleksandr Blok'un 1905 Sonrası Şiir Sanatı	67
3.1.3.1. İlahi Adalet (Vozmezdie)	67
3.1.3.2. Koronun Sesi (Golos iz hora)	71
3.1.4. Aleksandr Blok'un Birinci Dünya Savaşı Dönemi Şiir Sanatı	73
3.1.4.1. Sağır Yıllarda Doğanlar (Rojdyonniye v godı gluhiye)	74
3.1.4.2. Bulandı Petrograd'ın Göğü Yağmurla (Petrogradskoye nebo mutilos dojdyom)	76
3.1.4.3. İhanet Etmedim Beyaz Bayrağa (Ya ne predal beloye znamya)	77
3.1.4.4. Günah İşlemek Fütursuzca Derinden (Greşit bestıdno neprobudno)	78
3.1.4.5. On İki (Dvenadtsat)	80
3.2. Andrey Belıy (1880-1934).....	83
3.2.1. Andrey Belıy'nin Hayatı.....	83
3.2.2. Andrey Belıy'nin Erken Dönem Sanatı.....	85
3.2.3. Andrey Belıy'nin 1905 Sonrası Şiir Sanatı	87
3.2.3.1. Hüsrân (Otçayaniye).....	88
3.2.3.2. Anavatân (Rodina)	90
3.2.4. Andrey Belıy'nin Birinci Dünya Savaşı Dönemi Şiirleri	92
3.2.4.1. Savaş (Voyna).....	94
3.2.4.2. Anavatana (Rodine 1916)	95
3.2.4.3. Anavatana (Rodine 1917)	97
3.2.4.4. İsa Dirildi (Hristos voskres)	100
SONUÇ	104
KAYNAKÇA	112

GİRİŞ

Savaşı işleyen edebi eserler en eski çağlardan bu yana yazılmıştır. Bu dönemde hem lirik hem de epik türde yazılan eserlerde yeni yüzyılın yarattığı psikoloji, XX. yüzyılın getirdiği bunalım ve değişimler, eski dünya düzeninin yıkılışı gibi unsurlar modern sanat anlayışının yeni dilsel unsurlarıyla ve anlatım özellikleriyle işlenir. Diğer bir ifadeyle, Birinci Dünya Savaşı'nı işleyen modern anlatının klasik edebiyatın anlatımından ayrılan (dijetik, yani neyin anlatıldığının ön plana çıktığı yaklaşım ile mimetik, yani bir olgunun nasıl anlatıldığının öne çıktığı yaklaşım) ve birleşen yönleri mevcuttur. Bilindiği gibi Birinci Dünya Savaşı hem Batı hem Rus modern edebiyatında pek çok epik anlatının ana teması olmuştur.

Çalışmamızın sorunsalı, Birinci Dünya Savaşı'nın lirik eserler üzerinde yansımalarının olup olmadığı, yansımaları olmuşsa hangi sanatsal akımların etkisiyle ve anlatım özellikleriyle bu yansımaların görüldüğüdür. Bu sorunun cevabı için modern Rus edebiyatının kilit öneme sahip akımlarından biri olan Sembolizm akımı ve ikinci kuşak Rus sembolizminin önemli temsilcilerinden A. A. Blok ile A. N. Bely'nin şiir sanatları seçilmiştir.

Çalışmada Birinci Dünya Savaşı'nı yansıtan edebi akımlardan özellikle Rus sembolizminin seçilmesi, bu akımın yaşamla, sanatla ve içinde bulunduğu çağın değişimiyle bağlantılıdır. Rus sembolizmi, bir edebi akım olma özelliğinin dışında, başlı başına bir dünya görüşü, köklü bir felsefi disiplin ve yeni bir inanç yaratma iddiasındadır. Rus sembolizmi gerek XX. yüzyıl dünyasına, gerekse bu dönemde Rusya'daki düşünsel, toplumsal ve ruhsal olaylara kayıtsız kalmayıp dinsel, edebi ve felsefi bir alternatifi, temsilcilerinin makaleleri ile lirik eserlerinde ortaya koymuştur. F. K. Sologub, K. D. Balmont, D. S. Merejkovski, Z. N. Gippius gibi Rus sembolizminin erken temsilcileri- birinci kuşak Rus sembolistleri olarak da tanımlanır.- sanatın, güzelliğin, estetik bir dinsel anlatımın hakim olduğu yeni bir dünya kurma çabasına girmişlerdir. Birinci kuşak Rus sembolistlerinin çabaları ile Blok, Bely ve V. İ. İvanov gibi ikinci kuşak Rus sembolistlerinin yaklaşımı arasındaki fark, çalışmanın seyrini ikinci kuşak Rus sembolistlerine

yönlendirmektedir. İkinci kuşak Rus sembolistleri, birinci kuşağın aksine sanatın ve güzelliğin hüküm sürdüğü ideal bir düzenin, dönemin Rusya'sında kurulacağı öngörüsüne sahiptir. Söz konusu şairler aynı zamanda kurulacak ideal düzeni, XX. yüzyılı toplumsal karışıklıklar, isyanlar ve savaşlar ile karşılayan Rusya'nın kaderiyle ilişkilendirmiş, dolayısıyla eserlerinde toplumsal hareketler, dönemin tarihsel ve politik ruhu, Rusya'nın tarihsel yazgısı sembolizmin anlatım özellikleriyle yer almıştır. İkinci kuşağı birinci kuşaktan farklı kılan özelliklerden bir diğeri de dönemin Rusya'sında gerçekleşen devrim hareketlerine, özellikle Birinci Dünya Savaşı'nın Rus İmparatorluğu açısından kaçınılmaz bir sonucu olan 1917 devrimi sürecine yaklaşımıdır. Birinci kuşak Rus sembolistleri devrim hareketlerinden kendilerini soyutlamışken, özellikle Blok ve Bely, 1917 sonrasında kaleme aldıkları lirik eserlerde devrimi, Rusya'nın kaderi, kutsal görevi ve dini öğelerle bağdaştırarak sembolizmin öğeleriyle aktarmışlardır. İkinci kuşak Rus sembolistlerinden İvanov, dönemin daha çok düşünsel ve ruhsal özelliklerine değinmiştir. Şair, yaşadığı dönemin tarihsel yönünü daha az ele almış ve yapılan araştırma neticesinde Birinci Dünya Savaşı ve 1917 devrimi ile ilgili herhangi bir eserine rastlanmamıştır. Bu nedenle İvanov çalışmanın kapsamına alınmamış, özellikle Blok ile Bely'nin sanatları üzerinde durulmuş, XX. yüzyılın başında, Birinci Dünya Savaşı döneminde ve 1917 devrim sürecinde yazdıkları lirik eserlerin tarihsel ve düşünsel yönüne vurgu yapılmıştır.

Sözü edilen şairleri, Sembolizmi, Birinci Dünya Savaşı'nı ve bu savaşın sonuçlarından biri olan 1917 Devrimi ele alınırken kullanılan yöntem, XX. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış olan, edebiyat, kültür, politika, tarih gibi farklı alanlar arasındaki sınırları ortadan kaldıran yapısalcılık ötesi bir yaklaşımdır. Yeni Tarihselcilik olarak adlandırılan bu yaklaşım, özünde edebiyat ile tarih arasında bir farkın olmadığını ifade eder.¹ Edebiyat ve tarih arasındaki farkların ortadan kalkmasıyla bu iki disiplin arasındaki etkileşim, yerini iç içe olma durumuna bırakmaktadır. Dolayısıyla bir edebi metni salt estetik kaygılarla ele almak yeterli olmayacak, dönemin tarihi, kültürel, toplumsal, düşünsel ve politik unsurlarının da

¹Rümeysa Çavuş, "Edebiyat İncelemelerinde Tarihe Yeni Bir Dönüş", Ankara, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 2002, Sayı: 42, s. 123.

göz önünde bulundurulması gerekecektir.² Çalışmamız bu yöntem doğrultusunda edebi unsurların yanında tarihsel, kültürel ve düşünsel unsurları barındırmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde, Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa İmparatorlukları ile Rus İmparatorluğu'nun genel durumları ele alınmaktadır. Avrupa İmparatorlukları ile Rus İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı bağlamında ayrı ele alınmasının sebebi, her ne kadar bu imparatorlukların küresel bir mücadelede ortak olarak yer alsalar da Rus İmparatorluğu'nun toplumsal, politik ve kültürel olarak belirgin farklarının olması ve bu farkların savaşla birlikte Avrupa imparatorluklarından daha farklı sonuçlar doğurmasıdır. Ayrıca bu bölüm 1914-1918 arasındaki tarihsel dönemi temel hatlarıyla gözler önüne sermekte, diğer bölümler için de bir arka plan görevi görmektedir. Zira üçüncü bölümde işlenecek lirik eserler bu dönemde anlatılanlar ışığında değerlendirildiğinde bir bütünlük oluşturmaktadır. Birinci bölümde Birinci Dünya Savaşı'nın sebepleri, hem o dönemin ekonomik ve politik şartlarıyla hem de o şartları oluşturan alt yapı temel alınarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, Avrupa'da ve doğuda açılan cephelerin temel hatlarıyla işlendiği bu bölümde Avrupa'daki ve Rusya'daki çıkmaza değinilmiş, iki cephe için de dönüm noktası sayılan önemli olaylardan söz edilmiştir. Bölüm, Birinci Dünya Savaşı'nı konu alan İngilizce ve Rusça kaynaklarla yapılan kapsamlı bir literatür taraması sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünün ardından, bu bölümü, üçüncü bölüm olan *Birinci Dünya Savaşı'nın İkinci Kuşak Rus Sembolist Şiirine Yansıması*'na bağlayan ve sembolizm akımının ortaya çıkışı, düşünsel dayanakları, Avrupa ve Rusya'daki temsilcilerini içeren ikinci bir bölüm oluşturulmuştur. İkinci bölümde, öncelikle sembolizm akımının dünya ve Rus edebiyatlarındaki önemli akımlardan biri olması, karşı çıktığı sanatsal anlayışlar da işlemektedir. Ayrıca sembol kavramının farklı anlamları ve felsefedeki kullanım alanları da karşımıza çıkar. Daha sonra sembolün, edebiyattaki kullanımı açıklanmaktadır. Sembolizmin dayandığı edebi ve düşünsel akımlara geçiş yapmadan önce bölümün bu kısmı bir giriş, konuya bir hazırlık niteliği taşımaktadır.

²A.e., s. 123.

Mutlak gerçeğin peşinde olan Platon, gördüğümüz nesneleri, idealar dünyasındaki gerçek hallerinin bir kopyası ya da taklidi olarak görmektedir. İkinci bölümde Platon'un idealar ve nesneler arasındaki bu *düalist (ikici)* yaklaşımının sanattaki karşılığı olan, *Mimesis*'e, yani sanatın, taklit olan nesneler dünyasının başka bir taklidi olduğu düşüncesine değinilmiştir. Böylelikle, sembolizm akımının idealist yönüne bir giriş yapılmaktadır.

Sembolizmin edebi dayanaklarından romantizm, ortaya çıktığı dönemin edebiyatında hakim olan klasisizmin akılcı kalıplarını yıkması ve duygularla hisleri özgür bırakması bakımından önem arz etmektedir. Romantizmin edebiyattaki özgürleştirici yönü, ikinci bölümde tarihsel ve kültürel yönleriyle ayrıntılı bir biçimde ele alınmakta, bu akımın duygusal yoğunluk, yaratıcılık, özgünlük gibi özelliklerinden hareketle sembolizmin temel edebi dayanaklarından biri olduğu ifade edilmektedir. Romantizm akımından sonra akılcılık ve pozitivizm, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde güç kazanmıştır. İkinci bölümde, yükselen pozitif düşünce, etkisi altına aldığı ve içinde klasisizmden öğeleri de barındıran edebi akımlarla birlikte ele alınmaktadır.

Ardından başat bir anlayış haline gelen materyalizm ve pozitivizme karşı çıkan Alman filozof İ. Kant'a ve onun sanatta öne sürdüğü *Yaratıcı Hayal Gücü*'ne değinilmektedir. Kant, salt pozitivizm ve materyalizmin hâkimiyetine karşı çıkarak, bilgi kaynağının akılla birlikte akıl ötesi yollar ve sezgiyle de elde edilebileceğini savunmaktadır. Düşünür, öncelikle dış dünyada algılanan her şeyin insanda doğuştan var olan sezgisel bir takım özelliklerle sentezlenmesi gerektiğini öne sürer. Yaratıcı hayal gücüyle, sanat eserini insandaki içsel mekanizmanın dış dünya ve eğitimle kazanılan bilgiyle birleşerek oluştuğunu savunur. Çalışmamızın bu bölümünde, sembolizme dayanak olan düşünsel ve sanatsal akımlar özetlenip, özellikle Kant'ın Rus sembolizmi için önemine vurgu yapıldıktan sonra. Şiir akımı olarak sembolizme değinilmektedir.

Sembolizm akımının edebiyattaki ilk hali olan dekadanlıktan söz edildikten sonra, akımın şiir alanındaki ilk ürünleri veren şairlerden C. Beudlaire, P. Verlaine ve E. A. Poe'nun eserleri çalışmamızda yer almıştır. Söz konusu eserlerin işlediği

karamsarlık ve ölüm gibi temalara, renkleri, duyuları, doğayı kapsayan sembollere, anlatım özelliklerine vurgu yapılmıştır. Rus edebiyatının önemli temsilcilerinden F. M. Dostoyevski ise düşünceleri ve eserlerinin yarattığı etki bakımından, çalışmada hem Batı sembolizmini hem de Rus sembolizmini kapsayan bir yazar olarak işlenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde son olarak Rus sembolizminin sanatsal ve düşünsel özellikleri, daha önce sözü edilen düşünsel ve edebi dayanaklar ile Rus edebiyatına özgün özellikler bağlamında ele alınmaktadır. Rus sembolizminin temel ilkelerine, temsilcilerinin makalelerine, bu makalelerde öne çıkan sanatsal özelliklere vurgu yapılmaktadır. Ardından Rus sembolizminin ilk kuşak temsilcilerine, bu temsilcilerin şiir anlayışı ile dünya görüşlerine, daha sonra edebiyat sahnesine çıkan ikinci kuşak Rus sembolistlerinin sanatsal özelliklerine, ikinci kuşağın şiir sanatı ve dünya görüşü bakımından ayırt edici özelliklerine değinilmektedir. Çalışmamızın bu bölümü, Edebiyat Bilimi, Felsefe ve Şiir alanındaki Rusça, İngilizce ve Türkçe kaynaklarla yapılan bir literatür taraması sonucunda meydana getirilmiş olup, adı geçen şairlerin şiirlerinden örnekler içermektedir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümü, ilk iki bölümü kapsayan bir niteliğe sahiptir. Bu bölümde işlenen şiirler, ilk iki bölümde işlenen unsurlardan izler taşımaktadır. İlk olarak Blok'un sanatına etki eden unsurlara değinilip, Şairin, Rusya için ulusal bir karaktere sahip oluşuna ve XX. yüzyılda Rusya'nın kaderini ve tarihi görevini öne çıkaran dünya görüşüne vurgu yapılmaktadır. Bu bağlamda Şairin, Birinci Dünya Savaşı öncesinde kaleme aldığı *İlahi Adalet (Vozmezdie)*, *Koronun Sesi (Golos iz hora)* ve *Meçhul Kadın (Neznakomka)* adlı lirik eserleri bu bölümde öne çıkmaktadır. Zira adı geçen eserlerde Birinci Dünya Savaşı öncesi dünyanın durumu, XX. yüzyılın başında Rusya'da yaşanan Rus-Japon Savaşı, akabinde gerçekleşen 1905 Devrimi'nin etkileriyle Rusya'nın geleceğine yönelik olumlu beklentiler yer almaktadır. Şairin Birinci Dünya Savaşı'nı yansıtan eserleri incelendiğinde Rusya'nın kaderinin ve savaşın sembolist bir anlatıyla yansıtıldığı görülmektedir. Şairin 1914 yılında kaleme aldığı *Sağır Yıllarda Doğanlar (Rojdenniye vgodagluhiye)*, *Bulandı Petrograd'ın Göğü Yağmurla (Petrogradskoyenobomutilosdojdyom)*, *İhanet Etmedim Beyaz Bayrağa (Ya ne predal*

beloye znamya) ve *Günah İşlemek Fütursuzca Derinden (Greşitnestıdnonebrobudno)* adlı şiirleri incelenmektedir. Adı geçen eserlerdeki tarihsel, politik ve dinsel unsurlarla Rusya'nın kaderi teması ortaya konmaktadır. Blok'un 1918 yılında yazdığı *On İki (Dvenadtsat)* adlı poemada devrim unsurlarını, Rusya'nın yazgısıyla birlikte sembolik öğelerle görmekteyiz.

Son bölümde incelediğimiz bir diğer şair Belıy'dir. Asıl adı B. N. Bugayev olan Belıy'nin de XX. yüzyılın başında Blok'un dünya görüşüne benzer fikirlere sahip olduğu görülmektedir. Fakat Şair, 1905 sonrası dönemde, öngördüğü mucizeler Rusya'da gerçekleşmediği için, eserlerinde daha karamsar bir tablo çizmektedir. Bu bölümde Belıy'nin 1908 yılında kaleme aldığı *Hüsran (Otçayaniye)* ve *Anavatan (Rodina)* adlı şiirleri incelenmekte. Söz konusu şiirlerde karamsarlık, yok oluş çağrısı ve anavatan için duyulan üzüntü açıkça görülmektedir. Belıy'nin, Rusya'nın kaderi ve dinsel mucize gibi temalara geri dönmesinde, şairin 1912 yılında çıktığı Avrupa seyahati sırasında tanıştığı R. Steiner'in Antroposofi öğretisinin etkisi olmuştur. Bölümde Steiner'in öğretisi ile bu öğretinin Şair üzerinde bıraktığı etki ayrıntılı olarak incelenmektedir. Belıy'nin 1914 yılında kaleme aldığı *Savaş (Voyna)* ile 1916 ve 1917 yılında kaleme aldığı *Anavatana (Rodine)* adlı şiirlerinde yeniden doğuş, Rusya'nın kaderi ve Antroposofi'nin kozmik sembolleri iç içe görülmektedir. Ayrıca söz konusu öğelerle birlikte kullanılan dini unsurlar da bu öğretinin sembolleriyle yansıtılmaktadır. Şairin 1918 yılında kaleme aldığı *İsa Dirildi (Hristosvoskres)* adlı poema, bölümde 1917 devrim süreciyle bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Söz konusu eserin, devrimi, Rusya'yı, dinsel mucizeleri ve yine Antroposofi'nin sembollerini bir araya getirdiği görülmektedir. Ayrıca *İsa Dirildi* adlı eser, Şairin o dönemde çağdaşlarıyla dâhil olduğu *İskitler (Skifi)* adını taşıyan sanat topluluğunun görüşleri bağlamında incelenmektedir. Çalışmamızın üçüncü bölümü, Rus Edebiyat Tarihi, Rus Kültürü ile Modern Rus Şiiri alanında yapılan ayrıntılı bir literatür taraması sonucunda ortaya çıkarılmış olup, adı geçen lirik eserlerden verilen örnekler, içerdikleri imgelerin ve sembollerin daha iyi anlaşılması amacıyla Rusçadan Türkçeye çevrilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA AVRUPA VE RUSYA'NIN DURUMU

Birinci Dünya Savaşı, XX. yüzyılda meydana gelen önemli politik, sosyal ve kültürel dönüm noktalarından biri olmakla kalmamış, etkisi, 1914 ve 1918 yılları arası dönemin sınırlarını aşarak bugünkü dünyaya şekil veren olaylardan biri haline gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nı XX. yüzyılın önemli olaylarından biri yapan unsurlar arasında sömürgecilik yarışı ile bu yarışın eski dünya düzenine son vermesi gösterilebilir.

Savaş öncesi dönemde dünya, Birleşik Krallık ve Fransa başta olmak üzere gelişmiş emperyalist güçler arasında sanayinin devamlılığı adına hammadde ve pazar arayışıyla oluşan rekabete tanık olmuştur. Söz konusu rekabetin sonucunda dünya topraklarının çoğu bu emperyalist güçlerin ya kendi toprakları, ya da ekonomik olarak kendilerine bağlı yerler haline gelmiştir.¹Bu rekabete sanayisini ve siyasi birliğini daha geç tamamlayan Almanya ve İtalya dadâhil olunca Napolyon'un 1815'teki kesin yenilgisinden bu yana süren Avrupa devletleri arasındaki uyum gitgide bozulmaya, kıtadaki politik gerginlikler artmaya başlamıştır.²Bu gerginliğin sonucunda ise iktisadi ve politik çıkarları çatışan, ideolojik olarak da farklı kutuplara çekilen, ekonomisi sanayiye dayanan Avrupalı iki büyük devlet topluluğunun dünya genelinde çatışması ortaya çıkmıştır.³Ayrıca Birinci Dünya Savaşı, Birleşik Krallık, Fransa ve Rus İmparatorluğu'nun başını çektiği İtilaf Devletleri ile Almanya, Avusturya- Macaristan İmparatorluğu ve İtalya'nın(sonra taraf değiştirecektir) katıldığı İttifak Devletleri olarak ayrılan iki devlet topluluğu arasında gerçekleşen, tarihteki ilk topyekûn savaş olma özelliğini de taşımaktadır. Bu topyekûn savaş,

¹Robert Gewarthv.d., **Savaştaki İmparatorluklar 1911-1923**, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016, s. 18.

²Bkz. S. Pasteau, F.C. Mougél, **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, Çev. Galip Üstün, İstanbul, İletişim Yayınları, 1993.

³JayWinterv.d., **I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl**, Çev. Tansel Demirel, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, s. 4.

dünyadaki tüm kaynakları, iş gücünü ve askeri güçleri kendi merkezine doğru çekip yutmuştur.⁴Savaş boyunca emperyalist güçler, Uzakdoğu ve Hindistan olmak üzere pek çok bölgeden askeri ve iş amaçlı insan gücü seferber etmiştir. Söz gelimi Japonya, gerek Uzakdoğu’da gerekse Sibirya’daki emperyalist hedeflerine ulaşmak amacıyla Çinli işçileri kullanmıştır. Ayrıca Birleşik Krallık, Hintlilerden oluşan bir iş gücü ve askeri gücü, Fransa, Batı Afrikalılar, Madagaskarlılar ve Güneydoğu Asyalılardan oluşan bir nüfus gücünü seferber etmiştir.⁵Rus İmparatorluğu ise bünyesinde barındırdığı çeşitli etnik kökenlere mensup milyonlarca insanı Ağustos 1914’te savaş için seferber etmiştir.⁶

Tüm bu seferberliklerin ve çatışmaların sonucunda eski dünya düzeni geri dönülmez bir biçimde değişmiş, emperyalist güçlerden bazıları ortadan kalkarak yerini ulus devletlere bırakmış ve savaşın kazananı olanlar, kendilerini çok daha şiddetli çatışmaların içinde bulmuştur. Özellikle Rus İmparatorluğu’nda meydana gelen 1917 Şubat ve Ekim Devrimleri, dünyada var olan politik sistemlerin dışında farklı bir sistemi tarih sahnesine çıkarmıştır. Görüldüğü üzere Birinci Dünya Savaşı, beraberinde politik, sosyal ve kültürel pek çok değişimi beraberinde getirmiştir. Yaşanan tüm bu değişimlerin fitilini ateşleyen olaylar ise Avrupa’da başlamıştır.

1.1. Birinci Dünya Savaşı’nda Avrupa

Avrupa, Birinci Dünya Savaşı’nın nedenlerinin olgunlaştığı, fitilinin ateşlendiği ve oradan tüm dünyaya yayıldığı bir merkez olma özelliği gösterir. Bir bakıma Avrupa’da yaşanan teknoloji ve sömürgeciliğe bağlı ekonomik gelişmeler, politik gerilimleri de beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Avrupa uygarlığını krize ve çatışmaya sürükleyen yine Avrupa uygarlığının kendisi olmuştur. Bu yüzden Birinci Dünya Savaşı öncesiyle ilgili, gerek o döneme tanık olanlardagerekse o dönemle ilgili çalışmalarda birbirinden oldukça farklı düşüncelere rastlamak mümkündür.⁷Bu fikirlerden iyimser olanı,gelişim umudu veya H.G. Wells’indeyişiyle“kendi

⁴A.e.

⁵Gewarthv.d., a.g.e., s. 27.

⁶A.e., s. 25.

⁷L.S. Belousovv.d., **Pervaya mirovayavoyna i sudbiyevropeyskihtsivilizatsii**, Moskva, İzdatelstvoMoskovskogoUniversiteta, 2014, s. 27.

dünyalarının yenilmezliğine duyulan hayali bir güven”” olarak dile getirilirkenkötümser olanı, yıkım ve felaketi öngörmektedir.⁸Yıkım ve felaket öngörüsü, dönemle ilgili kötümser bir tablo çizen pek çok insanın- özellikle çalışmamızın ilerleyen kısımlarında ele alacağımızRus şairler- bu dönem ile ilgili görüşlerinin temelini oluşturmaktadır. Sözünü ettiğimiz yıkımın daha iyi anlaşılabilmesi için Birinci Dünya Savaşı öncesi yaşanan gelişmelere kısaca değinmek yararlı olacaktır.

1.1.1. Dünya Savaşı Öncesi Yaşanan Belirleyici Olaylar

Avrupa’da XX. yüzyıla kadar süregelenuyumluve dengelisistemin, aslında hiç de öyle olmadığıbir önceki yüzyılda meydana gelen Kırım Savaşı, Avusturya-Prusya Savaşı ve Fransa-Prusya Savaşı gibi çatışmalarla ortaya çıkmıştır.⁹ Yaşanan bu savaşlar, temeli Avrupa’daki büyük güçlerin çıkarlarıyla uyum sağlayan Avrupa uyumunu (Viyana sistemi olarak da adlandırılır) ciddi ölçüde bozmuştur.¹⁰Bununla birlikte Fransa-Prusya mücadelesi ve dağınık haldeki Alman Konfederasyonu’nun birleşmesi,tarih sahnesine şansölye OttovonBismark öncülüğündeki Almanya’yı çıkarmıştır.

Birleşmiş bir Almanya ilk başlarda hali hazırda bulunan büyük emperyalist güçler için bir tehdit değil, bilim sanayi, kültür gibi alanlarda yararlanılan bir merkez olma özelliğitaşır. Norman Stone’un da değindiği gibi “hertz”, “röntgen”, “mach”, “dizel” olmak üzere pek çok bilim ve mühendislik teriminin ortaya çıktığı Almanya o dönemin Atinası’dır.¹¹Almanya’nın bu dönemde bir merkez olma özelliği savaş döneminde bile karşımıza çıkan bir olgu olmaya devam etmektedir. Söz gelimi, Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’ndaki düşmanlarından Birleşik Krallığın kabinesinden üç üye eğitimlerini Almanya’da tamamlamıştır ve bu durum yalnızca Birleşik Krallıkla sınırlı kalmayıp Almanya tarafındaki veya Almanya’nın karşısında

⁸A.e.

⁹A.e., s. 28.

¹⁰A.e., s. 28-29.

¹¹Norman Stone, **Birinci Dünya Savaşı**, Çev. Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul, Doğan Kitap, 2007, s. 22.

yer alan devletler için de geçerlidir.¹²Ancak Almanya'nın bu yükselişi, Alman kamuoyunda ve yönetiminde aşırı bir güvene sebep olur. Dış politikada tedbirli bir çizgi belirleyen şansölye Bismark'ın aksine tahtı 1889'da devralan Kayser II. Wilhelm daha cüretkâr bir politika izlemeye başlar. II. Wilhelm, Almanya için denizaşırı sömürgelere ve güçlü bir donanmaya sahip Birleşik Krallık gibi bir model tasarlamaktadır.¹³Güçlü bir donanma fikri, II. Wilhelm kadar dönemin ünlü sosyologlarından Max Weber tarafından da desteklenip Birleşik Krallık gibi sömürgelere sahip önemli bir güç haline gelme koşulunun bir donanma olduğu öne sürülmüştür.¹⁴Almanya'nın bu model doğrultusunda Birleşik Krallık ile boy ölçüşmeyi amaçlayan bir donanma inşası Avrupa'daki gerilimi arttıran unsurlardan birisi haline gelir.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde siyasi birliğini tamamlamış Almanya ile gerilen ilişkilere sahip bir diğer ülke ise Fransa'dır. Almanya ile Fransa arasındaki gerginliğin kökenleri, 1870 yılında, birleşme sürecindeki Almanya'nın (O dönemde Prusya İmparatorluğu olarak anılmaktadır) Fransa'ya ait Alsace-Lorraine bölgesini ele geçirmesine dayanır. İlerleyen süreçte bu gerginlik, Fransa-Prusya karşıtlığını aşp, Birleşik Krallık ve Rus İmparatorluğu'nun 1875 yılında Almanya'ya karşı önlem almasıyla Avrupa geneline yayılmış bir sorun haline gelir.¹⁵Berlin ile Paris arasındaki bu düşmanlık yalnızca kendi aralarında kalmadığı için savaş öncesi dönemde Avrupa devletleri arasındaki bloklaşmayı şekillendiren unsurlardan biri haline gelmiştir.¹⁶

Almanya'nın müttefiki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise etkisini Balkanlar üzerinde göstermek niyetindedir. Avusturya-Macaristan, o dönemde tıpkı diğer imparatorluklar gibi başta Almanlar, Macarlar, Çekler ve Sırlar olmak üzere pek çok etnik grubu barındıran bir güçtür. İmparatorluğu yöneten Habsburg monarşisi, önceki yüzyıllarda bu çok uluslu bütünlüğü otoriter bir yönetim ile sınırları belli bir parlamenter sistemden oluşan bir tür denge politikasıyla

¹²A.e.

¹³A.e., s. 24.

¹⁴A.e., s. 25.

¹⁵Belousov v.d., a.g.e., s. 30.

¹⁶A.e.

sağlamış,imparatorluğun homojen olmayan yapısına uygun bir yol izlemiştir.¹⁷Ancak bu düzen XIX. yüzyılın sonlarında tehlikeye girmeye başlamış, Fransa’da ortaya çıkıp tüm Avrupa’ya yayılan milliyetçilik hareketleri Avusturya-Macaristan’ı da tehdit etmeye başlamıştır. Bu durum karşısında Avusturya-Macaristan, politik etkisini Güney Slavların yoğun olduğu Balkanlar’da gösterme gayreti içine girmiştir. Avusturya-Macaristan’ın bu tutumu bu bölgeyi çıkarları için önemli gören Rus İmparatorluğu ile gerilimi beraberinde getirir.¹⁸Avusturya-Macaristan ile Rus İmparatorluğu arasındaki gerilim Birinci Dünya Savaşı’na kadar artarak devam eder. Balkanlar’daki gerginliği arttıran önemli olaylardan bir diğeri Bosna-Hersek’in 1878 Berlin kongresinde ekonomik olarak Viyana’ya bağımlı hale getirilmesi, daha sonra da 1908 yılında tamamen Avusturya-Macaristan tarafından ilhak edilmesidir.¹⁹

Yaşanan bu ve buna benzer gerilimler, Birinci Dünya Savaşı’nın İtilaf ve İttifak Devletleri olmak üzere ayrılan iki büyük devletler bloğunu şekillendirmiştir.Avusturya-Macaristan, Rusya ile yaşadığı gerginlik nedeniyle Almanya’ya yakınlaşırken, Rus İmparatorluğu, Almanya ile gergin ilişkiler içinde olan Fransa ile yakınlık kurar.Birleşik Krallık ise 1914 yılına kadar bu bloklaşmada tarafsız kalacaktır.²⁰ XX. yüzyıl başında Almanya ile yakın olan, ancak savaşta İtilaf Devletleri’nin vaatleriyle taraf değiştirecek olan İtalya’nın Trablusgarp’a asker çıkarması ve Balkan Savaşları gibi olaylarla gitgide artan gerilim bir bahane ile küresel çapta bir çatışmaya dönüşür. Savaşı başlatan olay,gerginliğin tırmandığı bölgelerden birinde, Balkanlar’da meydana gelecektir.

Avusturya-Macaristan imparatoru Franz Joseph’in varisi Franz Ferdinand’ın aklında imparatorluğun geleceğine dair birtakım planlar vardır. Ona göre imparatorluk, Habsburg monarşisinin liderliğinde,Macaristan ve Balkanlar’daki Slavların kuracağı bir yapıdan oluşmalıdır.Ferdinand, bu amacını gerçekleştirmek için bölgedeki farklı Slav topluluklarını bir araya getirmek gibi bir dizi girişimde bulunur.²¹Ancak daha önce de sözünü ettiğimiz Rus İmparatorluğu’nun bölgedeki

¹⁷Gewarthv.d., **a.g.e.**, s. 136.

¹⁸Belousov v.d., **a.g.e.**, s. 39.

¹⁹Gewarth, v.d. **a.g.e.**, s. 138-139.

²⁰Belousov v.d., **a.g.e.**, s. 35.

²¹Gewarthv.d., **a.g.e.**, s. 139.

çıkarları dışında bir başka faktör, Ferdinand'ın bu amacını gerçekleştirmesine engel olur. Balkanlar'da, özellikle Sırlar arasında Avusturya-Macaristan karşıtlığı savaş öncesi dönemde artmaktadır.XX. yüzyılın başlarında Avusturya-Macaristan'ın etkisinden kurtulmak, Sırbistan'ın politikası haline gelirken, Balkan savaşlarında önemli kazanımlar elde eden bu devlet, Slav devletinin kendi eksenini dâhilindekurulmasını ister.²²Bu durum, Avusturya-Macaristan tarafından bir tehdit olarak algılanarak Balkanlar'daki etkinliğini arttırma sebepleri arasına girer.²³ Balkanlardaki gerginlik doruk noktasına 1914'ün haziran ayında ulaşacaktır. Avusturya-Macaristan veliahdı Ferdinand, Saraybosna'ya düzenlediği bir ziyaret sırasında suikasta uğrar. Sırp milliyetçiler,Avusturya-Macaristan veliahdı ve eşini bu suikast sonucunda öldürür. Bu suikasttan sonra Avusturya-Macaristan, Sırbistan'dan gerçekleştirilmesi imkânsız,ültimeatom niteliğinde taleplerde bulunur. Bu taleplerin reddedilmesi üzerine Avusturya-Macaristan, müttefiki Almanya'nın da desteğiyle Sırbistan'a savaş ilan eder. Bunun üzerineRus İmparatorluğu da Avusturya-Macaristan'a savaş ilan eder. Rus İmparatorluğu'nun müttefiki Fransa'nın da bu çatışmaya dâhil olmasıyla savaş, önce bir Avrupa savaşı, daha sonra da bir dünya savaşı halini alır. Başka bir deyişle Bosna-Hersek'te gerçekleşen bu olay, önce iki devlet arasında meydana gelen ciddi bir krize yol açmış, bu kriz de Avrupa uygarlığında bir dönüm noktası olan büyükbir savaş ile sonuçlanmıştır.²⁴

1.1.2. Tarafların “Noel’e Kadar Bitecek Savaş” İçin Planları

Balkanlar'da yaşanan bir krizle patlak veren Birinci Dünya Savaşı, savaşan tarafların öngörülleri ve planları bakımından da ayırt edici özelliklere sahiptir. Uzunluğu ve kapsamı bakımından bu savaş, dönemin politik liderleri ile askeri kanadı tarafından ilk başta XIX. yüzyılda Avrupa'da yaşanan bölgesel kısa savaşlarla kıyaslanmıştır ve stratejiler ona göre belirlenmiştir.²⁵Hatta bu yanlış hem komuta kademesindeki hem de cephedeki unsurlarda da yansımaları bulmuş ve Birinci Dünya Savaşı'nın ilk

²²Belousov.d., a.g.e., s. 41.

²³A.e.

²⁴A.e., s. 46.

²⁵A.e., s. 47.

yılında bu savaşı Noel'e kadar biteceği, öngörölmüştür.²⁶Savaşıñ şekil aldığı yıllarda ise uzun süren topyekûn savaşıñkaynak seferberliği, insan seferberliği ve költür seferberliği gibi özellikleri gün yüzüne çıkmış ve taraflar bu unsurları sonuna kadar kullanmıştır.

Almanya, diğer büyük güçler gibi bu savaşıñ kısa soluklu olacağını öngörmekteydi. David Stevenson'un da aktardığı gibi dönemin Alman şansölyesi, savaşı "kuvvetli fakat kısa bir fırtına" olarak tanımlamakta, 1815'te Napolyon'un yenilmesinin ardından yaklaşık yüz yıl süren Avrupa düzeninden sonra patlak veren,bu büyük savaşa fazla uzun bir ömür biçmemektedir.²⁷Buna karşın Almanya çoğu tarihçinin de hemfikir olduğu gibi Birinci DünyaSavaşı için yoğun ve zafer kazanma odaklı bir çalışma içine girmiştir.²⁸Almanya'nın savaş için böylesine yoğun bir hazırlık yürütmesi yalnızca Alman ulusunun savaşçılığıyla açıklanamaz. Almanya, uluslararası arenadaki statüsünden memnun değildir. Kayser (İmparator) ve bakanları, kamuoyuna devamlı olarak Almanya'nın dünya siyasetinde büyük bir rol oynamasındaki kararlılığını dile getirmektedir.²⁹Bu düşünce doğrultusunda hızlı ve etkin bir plan tasarlamışlardır. Alman genelkurmayına atanan Alfred von Schlieffen'in adını taşıyan bu plan, 1891 yılında kabul edilip, ülkenin 1870'lerden beri düşmanı olan Fransa ve onun müttefiki Rusya arasındaki çıkmazı bilen General Helmut Moltke ve Waldersee gibi komutanlardan devralınmıştır.³⁰Almanya için en kötü senaryo, iki cephede birden savaşmaktır. Bu yüzden Moltke, savunma ağırlıklı bir yol haritası belirler. Her ne kadar kuvvetlerin çoğunluğunu Rusya'ya doğru kaydırmayı düşünse de Napolyon'un Moskova yenilgisini aklında bulundurarak daha tedbirli davranır.³¹Schlieffen, Moltke'nin taktiklerinin temelini oluşturan diplomasiden ve uluslararası dengeden çok ordunun gücüne güvenmektedir.³²Bu yüzden plan büyük bir hızla Fransa'nın saf dışı bırakılmasını, ardından yine hızla Rusya'ya yönelik girişimlerin başlatılmasını kapsamaktadır.Ancak bu durum Almanya'nın iki cephede birden savaşmasına neden olacak ve yeni cepheler açma

²⁶Stone, **a.g.e.**, s. 42.

²⁷Winterv.d., **a.g.e.**, s. 63.

²⁸Belousovv.d., **a.g.e.**, s. 48.

²⁹**A.e.**

³⁰John Keegan, **The First World War**, Toronto, WintageCanada, 2002, s. 29.

³¹**A.e.**

³²**A.e.**

ihtiyacını beraberinde getirecektir. Ayrıca Almanya'nın plan kapsamında tarafsız bir ülke olan Belçika'ya saldırması, Birleşik Krallığı da savaşa çekecek, Almanya'nın Batı'daki savaşı yükünü ağırlaştıracaktır.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, savaşa halkının ve Almanya'nın desteğiyle girer. Buna karşın imparatorlukta, savaş öncesindeki ulusal sorunlar halen sürmekteydi. İmparatorluk için, bu sorunlara çözüm olabilecek ve savaş öncesi karmaşık politik durumun yerini alabilecek alternatif yol haritaları Haziran 1914'te gerçekleşen suikast ile ortaya çıkmaya başlar.³³ İmparatorluk topraklarının genişletilmesi ile suikastta ölen veliahdın savaş öncesinde kurguladığı ikili monarşiyi bir üçlü monarşi haline getirmek bu alternatif yol haritalarındandır. İmparatorluğun bünyesinde oluşturulacak yeni bir yapı, her ne kadar monarşinin ikinci büyük kanadını oluşturan Macar yönetimince rahatsızlıkla karşılanırsa da imparatorluğun ikili yapısının olası bir zaferde dahi korunamayacağı bir gerçektir.³⁴

Savaşın bir diğer tarafı Fransa, askeri bir plan oluşturma çalışmalarına daha 1870 yılında Almanya'ya karşı kaybettiği savaşın ardından başlamıştır. Fransa'nın askeri stratejisi, ülkedeki siyasi istikrarsızlık ile ülkenin politik yapısını belirleyecek olan partiler arası çekişmelere karşın şekil alır. "Plan XVII" olarak da bilinen bu plan, 1914'e kadar tamamlanır.³⁵ Fransa'nın Almanya'ya karşı stratejisi 1870'in de intikamını alma düşüncesiyle saldırı odaklıdır. Ancak Fransa, nüfusunun Almanya'ya oranla az olmasından ötürü, planın gerçekleşmesinin zor olacağını da farkındadır. Dolayısıyla 1913 yılında askerlik süresi ile ilgili düzenlemeler yapar. Bu dönemde erkekler için zorunlu askerlik iki yıldan üç yıla çıkarılır.³⁶ Savaşın ilerleyen yıllarında ise bu önlemler, sömürgelerdeki insan ve madde kaynaklarının da kullanılacağı bir seferberlik halini alacaktır.

Birleşik Krallığın planları ise gerek müttefiklerinden, gerekse olası düşmanlarından farklılıklar göstermektedir. Bunun sebepleri arasında Birleşik Krallığın güçlü bir donanması olmasına rağmen, kara gücünün sınırlı olması ve bu

³³Gewarthv.d., a.g.e., s. 141.

³⁴A.e.

³⁵Belousov v.d., a.g.e., s. 51.

³⁶A.e.

kara gücünün çoğunun Avrupa'dan uzakta bulunan sömürgelerde konuşlanması gelmektedir.³⁷Bunun dışında Birleşik Krallık yönetimi, Almanya'yı açık bir tehdit olarak görmesine rağmen Avrupa'daki ittifak sistemine güvenmemektedir. Bu sebeple planlamalar konusunda hızlı davranılmaz. Ancak Birleşik Krallığın Avrupa'daki ittifak sistemine karşı çekinceleri, Rus İmparatorluğu ve Fransa ile olan işbirliğini engellemez. 1904 yılında Fransız askeri temsilcileriyle Almanya'ya karşı ortak bir eylem için görüşmeler başlar.³⁸1911 yılında ise yeni genelkurmay başkanı H. Wilson, bir Alman saldırısı durumunda Fransa'nın kuzeyine kuvvet gönderme kararı alır.³⁹

Birinci Dünya Savaşı'nın tarafları, kendi ekonomik koşulları, toplumsal dinamikleri ya da politik durumlarına göre farklılıklar gösteren planlarıyla birbirlerine karşı üstünlük sağlamaya çalışmışlardır. Ancak savaşın gidişatı ne "Noel'e kadar bitecek savaş" öngörüsünü doğrulamış ne de tarafların yaptıkları planların beklendiği şekilde gelişmesini sağlamıştır. Hatta bu gidişat Almanya'nın başını çeken İttifak Devletleri içinde yer alan İtalya'nın bölgesindeki amaçları doğrultusunda taraf değiştirmesine sebep olmuştur. Planlanan eylemlerin farklılık göstermesi ve savaş sırasında Batı'da savaşan tarafların düştüğü durum, bölgede açılan cephelerle açıklanabilir.

1.1.3. Avrupa'da Açılan Başlıca Cepheler

1914 yılında Avrupa'da açılan cepheler, Birinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'daki gidişatını belirlemiş, özellikle teknolojik gelişmelerin cepheye yansması ile askeri unsurların taşınmasında demiryollarının etkin kullanımı cephelerde belirleyici rol oynamıştır. Avrupa'daki cephelere baktığımızda üç bölgedeki mücadelelerin öne çıktığını görmekteyiz. Bunlardan ilki Kuzey Denizi'nden İsviçre'ye kadar uzanan Batı Cephesi, ikincisi Baltık Denizi'nden Romanya sınırına dayanan Doğu (Rus) Cephesi ve üçüncüsü ise Tuna Nehri boyunca uzanan Balkan Cephesi'dir.⁴⁰Batı

³⁷A.e., s. 56.

³⁸A.e.

³⁹A.e.

⁴⁰A.e., s. 135.

cephesi, Almanya'nın Fransa'yı Belçika üzerinden hızlı bir şekilde işgali ile Fransa ve Birleşik Krallığın Almanya'ya karşı Belçika ve Fransa topraklarındaki savunma hamleleri üzerinedir. Balkan Cephesi'ni de daha önce sözünü ettiğimiz Avusturya-Macaristan'ın bölgedeki amaçları, bu amaçlara karşı çıkan Rus İmparatorluğu'nun hamleleri ve Balkan Savaşları'nda da yer alıp İttifak Devletleri tarafında yer alan Bulgaristan gibi diğer devletler şekillendirmiştir.

Avusturya- Macaristan İmparatorluğu, gücünün ve enerjisinin çoğunu Rus İmparatorluğu'na karşı kullanma niyetinde olsa da savaşın hemen başlarında Rus İmparatorluğu'nun müdahale etmeyeceğini varsayarak öncelikli hedef olarak Sırbistan'ı seçmiştir. Rus İmparatorluğu, Galiçya ve Doğu Prusya ile meşgul olurken Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Sırbistan'ı saf dışı bırakmayı planlamaktadır. Fakat Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun, müttefiki Almanya'nın bilgisi olmaksızın gerçekleştireceği bu saldırı, Rusya'nın müdahalesini kaçınılmaz kılacaktır.⁴¹ Sonuç olarak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'ı tek başına yenme planı başarısız olur. Sırbistan, ancak Almanya ve Bulgaristan'ın yardımlarıyla yenilir.

Batı Cephesi'nde Almanya, savaşın başlamasının hemen ardından Fransa üzerine ilerlemiştir. Bunun için Fransa'nın çok güçlü olan doğu sınırı yerine, kuzeydeki Belçika üzerinden bir saldırı gerçekleştirilir. Almanya'nın Belçika'yı geçmesi demiryolu hatları bakımından da önemli bir rol oynayan Liege Kalesi'nin ele geçirilmesine bağlıdır.⁴² Ağustos 1914'te Liege kalesi Alman topçu üstünlüğü sayesinde ele geçirilir ve 750.000 askerden oluşan bir kuvvet Belçika ovasına adım atmış olur.⁴³ Almanya, Belçika üzerinden Fransa'ya ilerleyişini sürdürürken Fransa Alsace-Lorraine üzerine bir saldırıda bulunur. Ana hedefi Basle'deki Alman istasyonu ile Ren nehri üzerindeki köprüleri yok etmek olan bu saldırı ilk başlarda başarılı olsa da ilerleyen aşamada yaşanan duraklama, savunmaya ağırlık verilmesi gerçeğini ortaya çıkarır.⁴⁴ Belçika'da ise Fransızlar, müttefikleri İngilizler ile bir geri çekilme düzenlemişlerdir. Bu geri çekilme başta verilen kayıpların telafi edilmesi,

⁴¹Stone, **a.g.e.**, s. 51.

⁴²**A.e.**, s. 45.

⁴³**A.e.**

⁴⁴B.H.Liddell Hart, **History of the First World War**, Londra, PanBooks Ltd., 1972, s. 52.

kuşatılma tehdidinin olmaması ve sevkiyatı hızlı gerçekleştirebilecek demiryolları olması bakımından başarılı olmuştur. Bununla birlikte Alman saldırıları gerek Marnemuharebesiyle, gerekse savaşın ilerleyen dönemlerde tekrarlanacak olan Verdun ile Somme'daki muharebelerle devam etmiştir.⁴⁵

Batı cephesindeki muharebelerin geneline baktığımızda Birleşik Krallık ve Fransa'nın oluşturduğu İtilaf güçleri ile Almanya arasında savaş boyunca süren bir üstünlük mücadelesi görülür. Bu üstünlük mücadelesinde iki taraf da amaçlarını cephede gerçekleştirememiş ve bu durum bir yıpratma savaşı halini almıştır. Yıpratma savaşı sonucunda İttifak bloğunun kurucusu Almanya, üzerindeki yükü hafifletme amacıyla yeni cephe açma girişimlerinde bulunmuştur. Buna karşın yeni cephe açma girişimleri Almanya'nın yükünü daha da ağırlaştıracak ve bu girişimlerin sonunda Batı Cephesi'nde Amerika Birleşik Devletleri'nin Birleşik Krallık, Fransa ve müttefiklerinin tarafında savaşa girmesine neden olacaktır.

1.1.4. Amerika Birleşik Devletleri'nin Savaşa Dâhil Olması

Savaşın ilerleyen yıllarında Avrupa Cephesi, iki blokiğin de bir çıkmaza dönüşmüştür. Karşıt taraflar yeni teknolojik gelişmelerin de yardımıyla cephelerde birbirlerine üstünlük sağlama çabası içine girmiş, aynı zamanda farklı alanlarda uyguladıkları planlarla amaçlarına ulaşmaya çalışmışlardır. Üstünlük mücadelesinde öne çıkan konu, gerekli kaynaklara ulaşmaktır. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, Birleşik Krallık ve Fransa'nın başını çektiği İtilaf bloğunun deniz aşırı sömürgelerinden akan muazzam bir insan gücü ve kaynak miktarı mevcuttur. Ayrıca 1917'ye kadar askerî anlamda savaşın dışında olan Amerika Birleşik Devletleri ile de ticari ilişkileri söz konusudur. Almanya ise cephede üstünlük sağlamanın yanı sıra İtilaf güçlerinin dikkatlerini kendisinden başka yönlere çekecek ve İtilaf Devletleri'nin kaynak seferberliğini sekteye uğratacak yeni cephe açmaya çalışmıştır. Ancak Almanya'nın bu amacını gerçekleştirmek adına yaptıkları, 1917 yılında ABD'nin yalnızca ekonomik olarak değil aynı zamanda askerî olarak da Almanya'nın karşısında yer almasına neden olacaktır.

⁴⁵Stone, a.g.e., s. 47.

Almanya, savaşın başından beri müttefikleriyle açtığı farklı cephelerle İtilaf güçlerini zor durumda bırakmaya çalışmıştır. Almanya'nın yaptığı bu hamleler, doğuda Osmanlı İmparatorluğu ile kurduğu ittifak, Ortadoğu'da Birleşik Krallığa karşı ve Kafkasya'da Rus İmparatorluğu'na karşı gerçekleştirdiği muharebeler ve Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun dinî yönünden yararlanarak Birleşik Krallık ve Fransa'nın Müslüman nüfusu yoğun olan kolonilerinde bir isyan çıkarma girişimleri olarak örneklendirilebilir. Ayrıca Almanya, özellikle Atlantik Okyanusu'nda İtilaf donanmasına ve gerek Birleşik Krallığa ait, gerekse düşmanlarıyla ticaret yapan diğer gemilere U-Bot adlı denizaltılarıyla saldırılar düzenlemektedir. Düzenlenen bu saldırıların Almanya'nın topyekûn savaş sürecinde attığı radikal adımlardan biri olmasının yanı sıra riskler de taşımaktaydı. İlk olarak saldırılarda sivil veya askeri ayırt edilmesin tüm gemilerin batırılması uluslararası hukuk açısından sorun teşkil etmektedir. Ancak Almanya, bu sorunu görmezden gelip stratejisine odaklanmıştır.⁴⁶ Ayrıca batırılan ticari gemiler arasında ABD'ye ait gemilerin de olması bu devletin de savaşa dâhil olması ihtimalini güçlendirmiştir.⁴⁷ U-Bot saldırıları dışında ABD'nin savaşa girmesinde etkili olan bir başka unsur ise Almanya'nın yeni cepheler açma adına yeni müttefik arayışları olmuştur. Bir önceki yüzyılda ABD ile bir güç mücadelesine giren Meksika, Almanya için olası bir müttefiktir. Almanya ile ittifaka sıcak bakması durumunda Meksika, güç kazanarak ABD ile güç mücadelesini sürdürebilecek ve bu sayede ABD zayıflatılacaktır.⁴⁸ Bu amaçla Almanya dışişleri bakan yardımcısı Arthur Zimmermann, Meksika'ya İttifak bloğunda yer almayı teklif eden bir telgraf hazırlar.⁴⁹ Bu telgraf daha önceden Alman telgraf şifrelerine ulaşan Birleşik Krallık istihbaratının eline geçer. Birleşik Krallığın telgrafı Londra'daki Amerikan elçiliğine ulaştırmasıyla birlikte 6 Nisan 1917'de ABD Almanya'ya savaş ilan eder.⁵⁰ Böylelikle Almanya'nın yeni bir cephe açma çabası, başını çektiği İttifak bloğuna yeni bir düşman kazandırmış olur.

Avrupa'da yaşanan bu gelişmeler sonucunda İttifak bloğu zayıflamaya ve tarafları savaş dışı kalmaya başlar. 1918 yılında ise Almanya teslim olur ve dört yıl

⁴⁶Stone, **a.g.e.**, s. 96.

⁴⁷**A.e.**

⁴⁸**A.e.**, s. 99.

⁴⁹**A.e.**, s. 100.

⁵⁰**A.e.**

süren Birinci Dünya Savaşı son bulmuş olur.Savaş, Batı’da milyonlarca insanın hayatına mal olmakla birlikte sanayileşmiş devletlerin insan ve kaynak seferberliği başlatmalarını sağlamışve bu durumbasta sanat ve edebiyat olmak üzereyaşamın pek çok alanında yansımaları bulmuştur.Ayrıca Birinci Dünya Savaşı, Rus İmparatorluğu gibi sanayi ve toprağa bağlı ekonominin bir arada yürüdüğü imparatorluklarda da geri dönülmez ekonomik, politik ve toplumsal değişimlere yol açmıştır. Özellikle Rus İmparatorluğu bu değişimi güçlü bir biçimde yaşamış, gitgideyoğunlaşantoplumsal dinamikler, imparatorluğun sonunu hazırlamış ve çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ele alacağımız edebi eserlere konu olanolaylara sahne olmuştur.

1.2. Birinci Dünya Savaşı’nda Rusya

Rus İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı’nda yer alan önemli devletlerden biri olmasının yanı sıra savaştan önce sahip olduğu imparatorluk düzeni, tıpkı diğer imparatorluklara benzeyen çok uluslu yapısı, toplumsal ve ekonomik durumu gibi unsurlarıyla da öne çıkmaktadır. Rus İmparatorluğu’nun bu unsurları,tarihi boyunca belirgin olmuştur. Söz gelimi imparatorluk, tarihsel sırasıyla Volga ve Asya’yı (Korkunç İvan dönemi), Baltık kıyıları(I. Petro dönemi) ile Polonya’nın bir kısmını (II. Yekaterina dönemi) ele geçirerek doğuda ve batıda pek çok kimliği barındıran bir güç hainle gelmiştir.⁵¹Büyük bir kara imparatorluğu haline gelen Rusya, XX. yüzyıl başlarında geçirdiği siyasi, toplumsal ve ekonomik süreçlerle Avrupa’da meydana gelen değişimin bir parçası olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında, bünyesinde gelişen toplumsal dinamikler ise sonunu hazırlamış, dünya, daha önce teori olarak tartışıla gelmiş bir politik sistemin ve ideolojinin pratiğe dönüştüğüne Rus İmparatorluğu’nda meydana gelen Şubat ve Ekim devrimleriyle tanık olmuştur. Rus İmparatorluğu’nun Birinci Dünya Savaşı döneminde bir devrim ile ortadan kalktığı sürecin temelleri ise savaş öncesinde yaşanan olaylar ile atılmıştır.

⁵¹Gewarthv.d., a.g.e., s. 163.

1.2.1. Savaş Öncesinde Rusya’da Yaşanan Gelişmeler

XX. yüzyıla gelindiğinde Rus İmparatorluğu, dünyada mutlak monarşinin doğrudan hüküm sürdüğü bir yönetim şekli olarak ayrı bir yere sahiptir.⁵²Hatta imparatorluk yasasının temel hükümleri, imparatorun mutlak hükmedici olarak sınırsızlığını ve sadece Tanrı tarafından yargılanabileceğini vurgular.⁵³ Ancak Rus İmparatorluğu’nda Birinci Dünya Savaşı öncesinde, özellikle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaşanan 1861 toprak reformu ile toprak köleliğinin kaldırılması, çeşitli ideolojik altyapılara sahip partilerin kurulması ve bu partilerin imparatorun mutlak otoritesine karşı eylemlerde bulunması gibi politik ve toplumsal olaylar artış gösterir. Bununla birlikte XIX. yüzyıl sonlarında imparatorluk bünyesindeki topluluklara karşı III. Aleksandr tarafından izlenen Ruslaştırma politikası da imparatorluk içindeki gerilimi arttıran unsurlardan biridir.Bu olaylar, imparatorluğun siyasi rejiminde ve toplumsal yapısında yaşayacağı köklü değişimlerin temelini oluşturur.

Rus İmparatorluğu’nun bahsi geçen döneme kadar korumuş olduğu siyasi yönetimi dışında kendisine özgü bir toplumsal sınıf ayrımını da barındırmıştır. Bu ayrımın en belirgin özelliklerinden biri köylülerin zengin bir toprak sahibi ile yaşadığı toprağa bağlı oldukları sistemdir. Toprak köleliği olarak da adlandırılan bu sistem, köylünün toprakla birlikte alınıp satılmasına imkân vermekte, köylü sınıfı toprak sahibinin bir mülküne ve köleye dönüştürmektedir.⁵⁴Ayrıca bu sistem toprak sahibini,toprağı işleyen üzerinde hak sahibi yapmakla kalmayıp aynı zamanda toprağı işleyenin emeği üzerinde de hak sahibi yapmaktadır.⁵⁵Toprak köleliği, Rusya’da yüzyıllar boyunca devam etmiş, köylüler arasında hoşnutsuzluğa ve isyanlara sebep olmuştur. Ayrıca Rus aydınlarının da eleştirdiği toplumsal sorunlardan biri olan toprak köleliği 1861’dehayata geçirilen reformlarla birlikte rafa kalkmıştır. 1861 reformları sonucunda köylüler, özgürlüklerine kavuşmuş ve mülk edinme hakkı gibi pek çok hak elde etmişlerdir. Buna karşın bu reformlar,

⁵²Belousov d., a.g.e., s. 66.

⁵³A.e.

⁵⁴V.V. Volkov, “Krestyanskaya reforma 1861 goda v ekonomičeskom i sotsiokulturnom izmereniiyah”, **VestnikBaltiyskogoFederalnogoUniversiteta im. İ. Kanta**, 2007, Sayı: 12, s. 15.

⁵⁵A.e., s. 17.

imparatorluğun toplumsal ve ekonomik sorunlarını çözmek bir yana, toplumsal ve politik alanda farklı dinamiklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁵⁶

Rus İmparatorluğu içindeki politik hareketler Rus tarihi boyunca süregelmiştir. Eski dönemlerden başlayarak ortaya çıkan politik ve düşünsel akımlar imparatorluk içindeki sorunlara çözümler üretmiştir. XX. yüzyıla doğru ise çeşitli ideolojik altyapılara sahip oluşumlar belirgin bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu oluşumlardan öne çıkanlar, imparatorluk içindeki etnik unsurları temsil eden milliyetçi oluşumlar ile imparatorluk rejimine karşıtlığıyla öne çıkan halkçı ve sosyal demokrat oluşumlardır. Bunlardan etnik milliyetçiliği temsil edenler, XIX. yüzyılın ikinci yarısı boyunca Rus İmparatorluğu'nda belirleyici bir rol oynamışlardır.⁵⁷ Özellikle Polonya'nın Rus hâkimiyetindeki bölgelerinde ve Ukrayna'da yaşanan olaylar imparatorluğun elit tabakasını ürküterek daha katı önlemler almaya itmiştir.⁵⁸ İmparatorluk tarafından alınan bu önlemler III. Aleksandr'ın tahta oturmasıyla birlikte sertleşmiş, bir önceki imparatorun suikastla sonunu getiren devrimci hareketlere karşı baskılar artmış, etnik milliyetçi unsurlara karşı ise *Ruslaştırma (Russifikatsiya)* olarak bilinen bir asimilasyon politikası uygulamaya konmuştur.

III. Aleksandr, tahta çıktığında mutlak monarşinin saygınlığını arttırmaya yönelik bir politika izlemiştir. III. Aleksandr'ın Rus tarihine olan sevgisi ve imparatorun sıradan halk ile olan ilişkisi bu politikayı desteklemiştir. Kendisine bu sebeple “taşralı çar” denmesi de onu memnun etmektedir.⁵⁹ Halkla bağlantılı olarak yürütülen politikalar, monarşinin unsurlarıyla bir araya getirilerek yürütülmüştür. Bu anlayışa göre Rus dili, kültürü ve yaşam biçimi imparatorlukta diğer dil, kültür ve yaşam biçimlerine üstün gelecek, hepsini kendine uyduracaktır. Bu anlayış Ruslaştırma politikasının bir diğer adı olan “ulusal monarşi”nin özünü oluşturmaktadır.⁶⁰ Rus İmparatorluğu içerisinde yer alan Lehler, Finler, Ukraynalılar ve Yahudiler gibi etnik ve dinî unsurları tek bir dil, inanç, kültür ve yaşayış altında

⁵⁶Gewarthv.d., a.g.e., s. 165.

⁵⁷A.e.

⁵⁸A.e.

⁵⁹Belousov.d., a.g.e., s. 67.

⁶⁰A.e., s. 68.

bir araya getirmeyi amaçlayan Ruslaştırma politikası zamanlatehlikeli bir ütopya haline gelecektir.⁶¹Zira bu Ruslaştırma politikası ters tepecek, yeni karışıklıklara sebep olacak ve imparatorluğun pek çok yerinde yeni siyasi oluşumların kurulmasına sebep olacaktır.⁶²

İçeride bu gelişmeler yaşanırken Avrupa’da ve Uzak Doğu’da Rus İmparatorluğu, çıkarlarını koruma ve üstünlük sağlama mücadelesine girer. XIX. yüzyılın sonunda RusyaAvrupa’da Almanya ve Avusturya-Macaristanİmparatorluğu’na karşı Fransa ile yakınlaşmış, Panslavizm politikasıyla Balkanlar’daki Slav devletlerinin garantörlüğünü üstlenmiştir.XX. yüzyılın başında,Uzak Doğu’da Trans-Sibiry demiryolu yapılmış ve Mançurya üzerinden,gitgide güçlenmekte olan Japon İmparatorluğu ile güç mücadelesine girilmiştir. Japon İmparatorluğu’nun Asya’daki genişleme hedefleri, Rusya’nın bölgedeki çıkarlarıyla çatışır. Bunun sonucunda 1904-1905 yılları arasında Japon İmparatorluğu ile savaşılmış daha sonra ise sözünü ettiğimiz toplumsal dinamikler harekete geçerek ilk Rus devrimini gerçekleştirmiştir.

1.2.2. Rus- Japon Savaşı ve İlk Rus Devrimi

III. Aleksandr’ın 1894 yılında ölmesiyle tahta yirmi altı yaşındaki oğlu II. Nikolay geçmiştir. Tahta çıkan genç imparator, karakter ve yetiştirme tarzı bakımından farklı bir yönetim anlayışı ile hareket edeceği izlenimi vermektedir.⁶³ Buna karşın bir önceki imparator, oğlunu devlet işlerine karıştırmamakla birlikte, ona monarşinin kutsal ve kapsayıcı bir güç olduğunu, monarşinin düşmesi durumunda Rusya’nın da düşeceği inancını aşılamıştır.⁶⁴Bu sebeple II. Nikolay’inyönetim anlayışı babasından farklı olmuşve gizemli yönü “ne doğruyu konuşan ne de yalan söyleyen imparator” olarak anılmasını sağlamıştır.⁶⁵II. Nikolay’ınRus İmparatorluğu’na yüklediği mistik

⁶¹A.e.

⁶²Robert Gewarthv.d., a.g.e., s. 165-166.

⁶³Belousovv.d., a.g.e., s. 69.

⁶⁴A.e.

⁶⁵A.e.

anlam ile onu Pasifik'te etkin bir güç haline getirmek gibi kararları ise XX. yüzyıl felaketlerinin başlangıcı olur.⁶⁶

XX. yüzyılın başlarına doğru Japon İmparatorluğu, 1895'te imzalanan Şimonoseki Antlaşması ile Uzak Doğu'daki önemli bölgelerden biri olan Liaotung Yarımadası'nı ele geçirir.⁶⁷ Bu durumu hem kendisi için hem de Çin ile Kore için bir tehdit olarak gören Rus İmparatorluğu birtakım önlemler alır. Bu önlemlerin başında Çin ile ilişkileri geliştirerek birtakım kazançlar elde etmek gelir. Bu kazançlardan en önemlileri Güney Mançurya'daki önemli noktaları elinde tutmak ve Port-Arthur limanını kiralamaktır.⁶⁸ Uzakdoğu'da Rus İmparatorluğu ile Japon İmparatorluğu arasında yaşanan bu gelişmeler, Avrupa'da olduğu gibi politik ve askerî bir gerilime sebep olmuştur. Bu gerilim iki güç arasında 1904 ile 1905 yılları arasında yaşanacak savaşı tetikler. Savaş sonucunda Rus İmparatorluğu, Japon İmparatorluğu karşısında ağır bir yenilgiye uğramış, başta Port-Arthur olmak üzere Uzak Doğu'daki önemli kazanımlarını kaybetmiştir. Uzakdoğu yenilgisi, Rus İmparatorluğu içindeki ekonomik ve sosyal yapıyı daha da bozmuştur. 1905'te daha önce de bahsettiğimiz partiler ve başta işçi sınıfı olmak üzere pek çok kesim savaşın getirdiği ekonomik ve toplumsal bunalımlara karşı harekete geçmiştir. Bu kesimler her ne kadar yoksulluğun ve kötü gidişatın düzeltilmesinde II. Nikolay'a güven duysa da bu süreçte yaşanacak olaylar her şeyi değiştirecektir.

İmparatorluğun başkenti Peterburg'da 1905'in ocak ayında bir grev başlar. Yüz on binden fazla işçinin katıldığı grev, Çar karşıtı olmaktan çok barışçıl bir karaktere sahipti ve işçilerin birtakım taleplerinin yerine getirilmesi amacını taşımaktaydı. Hatta bu taleplerin yazılı olarak sunulması için G.A. Gapon adındaki bir rahip işçilere teklifte bulunur.⁶⁹ II. Nikolay'a güvenini kaybetmemiş işçilerin bunu kabul etmesiyle işçilerin zor çalışma koşulları, ekonomik sıkıntıları, emeğin sömürüsüne karşı önlem alınması ve çalışma şartlarının düzeltilmesi taleplerini

⁶⁶İvan A. Frolov "Priçinirussko- yaponskoyvoynı 1904-1905 gg.", **Vlast**, 2014, 7, s. 173.

⁶⁷A. Voskresenski, **Russko-yaponskayavoynaosada i padeniye port-artura**, Moskva, Tranzkniga, 2004, s. 11.

⁶⁸**A.e.**, s. 12.

⁶⁹Belousov.d., **a.g.e.**, s. 74-75.

içeren bir mektup kaleme alınır.⁷⁰Bu grev her ne kadar barışçıl bir hak talebi olsa da yönetime karşı bir isyan ihtimalini de barındırmaktadır. Grevi düzenleyen işçiler, mektup II. Nikolay tarafından kabul edilmezse, “O zaman bir çarımız yoktur!” diyecek kadar kararlıdır.⁷¹

Mektubun kaleme alınmasıyla işçiler 9 Ocak 1905’te yanlarına eşlerini ve çocuklarını da alarak Peterburg’daki Kışlık Saray’adoğru harekete geçer. İkonalar ile imparatorun portresini taşıyan kalabalık hep bir ağızdan Rus ulusal marşını söylemektedir.⁷²İşçi grubuna yönetimin sert tepkisi, gelecekteki daha radikal olayların zeminini hazırlayacak ve imparatorluk otoritesini zayıflatacaktır.Uzakdoğu yenilgisinin etkilerinden kurtulamayan ordu, donanma, polis ve Rus İmparatorluğu içindeki önemli askerî birimlerden olan Kazaklar, bu gruba “bir ders verme” niyetindedir.⁷³Dağılma talimatına uymayan gruba farklı yerlerden açılan ateş sonucunda yüzlerce insan ölür ya da yaralanır.⁷⁴Tarihe “Kanlı Pazar” olarak geçen bu olayın ardından II. Nikolay’a duyulan güven tümüyle yok olurken ilerleyen dönemde işçiler, köylüler ve öğrencilerin de katıldığı daha büyük çapta grevler ve eylemler meydana gelir.İlk Rus devriminin toplumsal hareketler ve işçi sınıfı için önemi, II. Nikolay’dan kaynaklanan boşluğun, sosyalist hareketle doldurulmasıdır.⁷⁵Bu dönemde sosyalist hareket, kendi içinde hararetli tartışmalar yaşasa da, işçilerle güçlü bir bağ kurup organizasyonunu güçlendirmiştir.⁷⁶

İlk Rus devriminin, sözünü ettiğimiz toplumsal hareketler için bir diğer önemide Rus işçisınıfının, edindiği siyasi duruş sayesinde daha yoğun bir şekilde örgütlenmeye başlamasıdır. İşçi sınıfının bu örgütlenmesi, zamanla yeni yapıları ortaya çıkarmıştır.⁷⁷Devrim sonrası kurulan yeni yapıların başında, işçi sınıfının sorunlarının tartışılıp karara bağlandığı bağımsız bir kurum olan Sovyetler

⁷⁰A.e, s. 75.

⁷¹GeoffreyHosking, **Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla**, Çev. Kezban Acar, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 501.

⁷²Belousovv.d.,a.g.e., s. 75.

⁷³A.e.

⁷⁴A.e.

⁷⁵Hosking, a.g.e., s. 502.

⁷⁶A.e.

⁷⁷GeoffreySwain, **Rus Devrimi’nin Kısa Tarihi**, Çev. Mert Büyükkarabacak, İstanbul, İletişim Yayınları, 2019, s. 31-32.

gelmektedir. Sovyet, ilk olarak tekstil sanayisinin önemli merkezlerinden İvanovo-Voznesensk'te, işçi ve sendika temsilcilerinin katılımıyla kurulmuştur.⁷⁸ Ardından Sovyetler, 1905'in ekim ayında düzenledikleri genel bir grevle toplumsal hareketlerde belirleyici bir unsur olduğunu göstermiş, bu grev sonucunda II. Nikolay yönetiminin geri adım atıp özgürlükler ile seçimle belirlenen bir yasama organının kurulmasını vadeden Ekim Manifestosu'nu kabul etmesini sağlamıştır.⁷⁹ Bu kurumdaha sonra sözünü edeceğimiz devrim hareketlerinde de kilit rol oynayacaktır.

1.2.3. Rus İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na Girmesi ve Savaşığı Cepheler

Rus İmparatorluğu, XX. yüzyıl başında içte yaşadığı siyasi ve toplumsal olaylarla birlikte, dışta da kendi çıkarlarını korumaya yönelik adımlar atmıştır. Uzakdoğu'da gerçekleşen savaş, imparatorluğun genişlemesi ve çıkarlarını korumaya yöneliktir. Avrupa'da ise Slav olan Balkan ülkeleri ile Doğu Avrupa Devletleri üzerinden Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile bir çıkarve güç mücadelesi içine girilir. Ancak bu güç mücadelesi Rus- Japon Savaşı gibi nispeten kısa ve bölgesel nitelikteki bir savaştan fazlasını getirmiştir. Balkan ülkelerindeki güç ve çıkar çatışmaları Rus İmparatorluğu'nu Birinci Dünya Savaşı'na çeker.

Balkanlar'da kurulan Slav devletleri Rus İmparatorluğu için önemli bir yere sahiptir. Önceki yüzyılda Rus İmparatorluğu'nun Slav topluluklarının birliğine dayanan Panslavizm politikasının da etkisiyle kurulan bu devletler, politik ve kültürel bir etki alanını ifade etmektedir. Rus İmparatorluğu, bu etki alanını savaş öncesinde Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarına karşı Sırbistan'ı destekleyerek korumaya çalışacaktır. Ferdinand'ın suikast sonucu öldürülmesinden sonra yaşananlar bu durumun örneklerinden biridir. Bilindiği gibi, 1914 Haziran ayında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan hükümetine veliahdın ölümünden dolayı bir ultiatom gönderir. Sırbistan bu ultiatom karşısında Rus İmparatorluğu'ndan yardım istemiştir.⁸⁰ Rus İmparatorluğu, Sırbistan'a verdiği

⁷⁸Hosking, a.g.e., s. 502.

⁷⁹A.e., s. 503.

⁸⁰A.e., s. 216.

desteğin ardından orduyu harekete geçirir. Bu süreçte diplomatik bir manevra ile Alman İmparatorluğu'na hareketliliğin yalnızca savunma amaçlı olduğu bildirilir fakat Birleşik Krallık, Fransa gibi müttefiklerle de ittifakın şartlarının yerine getirilmesi konusunda fikir birliğine varılır.⁸¹Bu durum Y. Boronin'in de değindiği gibi, savaş boyunca Rus diplomasisinin de temel amaçlarından birini oluşturmaktadır.⁸²Ancak atılan diplomatik adımlar savaşın başlamasını engelleyemez. Rus İmparatorluğu'nun askerî hareketliliğini durdurmasını isteyen Alman İmparatorluğu bir ultimatom gönderir ve kısa bir süre sonra da Rus İmparatorluğu'na savaş ilan eder.

Rus İmparatorluğu'nun da Birinci Dünya Savaşı'na katılmasıyla, savaştaki önemli cephelerden birisi olan Doğu Cephesi açılmış olur. Uzunluk olarak Birleşik Krallık ve Fransa'nın yer aldığı Batı Cephesi'nden bile uzun olan bu cephe Kuzey Denizi'nden Karadeniz kıyılarına kadar uzanmaktadır. Rus İmparatorluğu dasavaşan diğer güçler gibi planlarını önceden yapmıştır. Almanya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile yapılacak olası savaşın planları XIX. yüzyılın sonlarında hazırlanır.⁸³Ordunun seferber edilme hazırlıklarınasavaş başlamadan dört yıl önce başlanmış, yüksek komuta iki düşmana da hızlı bir saldırı planlamıştır.⁸⁴Bu plan çerçevesinde Almanya ile birlikte Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun ana güçleri Rusya'ya saldırırsa Rus kuvvetlerinin büyük bir bölümüAlmanya ile savaşacak, Alman İmparatorluğu'nun ana kuvvetleri Fransa'ya yöneldiğitakdirdeasıl darbe Avusturya-Macaristanİmparatorluğu'na vurulacaktır.⁸⁵Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na yapılacak bir saldırı, bölgeye giden yolu açacak olan Galiçya'nın önemini arttırmaktadır. Ayrıca Rus kamuoyunun daPanslavizm politikasının etkisiyle Sırbistan'a yardım etmekonusundayaptığı bir baskı söz konusudur.⁸⁶Kamuoyundaki bu baskı, aynı zamanda savaşın sağladığı ulusal bir bütünlük atmosferinin bir

⁸¹A.e., s. 217.

⁸²A. Kruçinin v.d., **Pervaya mirovayavovna i uçastiye v ney rossii (1914-1918)**, Moskva, VoyennayaBıl, 1994, s. 9.

⁸³Belousovv.d., **a.g.e.**, s. 217.

⁸⁴A.e.

⁸⁵A.e.

⁸⁶Michael Howard, **The First World War**, New York, Oxford UniversityPress, 2002, s. 40.

parçasıdır.⁸⁷ Fakat sözünü edeceğimiz askeri başarısızlıklar ulusal bütünlük atmosferini yavaşça ortadan kaldıracaktır.

Balkanlar dışında, Rus İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı başındaki hedeflerinden birisi Almanya'nın doğudaki topraklarıdır. 1914'ün sonlarına doğru Rus İmparatorluğu, Alman toprağı olan Doğu Prusya'yı ele geçirir. Bu başarı müttefik Fransa'nın gelişmiş demiryolları ve uzun peronlar gibi askerî ikmalî mümkün kılan lojistik altyapı yatırımları sayesinde gerçekleşir.⁸⁸ Ancak Rus İmparatorluğu'nun Doğu Prusya'da kazandığı başarı uzun soluklu olmayacak, Alman İmparatorluğu'nun Batı Cephesi'nden takviye kuvvet getirmesiyle Rus ordusu zor durumda kalacak ve bunun sonucunda ağır kayıplar verecektir.⁸⁹ Rus İmparatorluğu'nun 1914'te Doğu Prusya'da önce zafer, ardından yenilgiyle sonuçlanan mücadelesi tarihe Tannenberg Muharebesi olarak geçecektir. Bu yenilgi savaş sırasında ve sonrasında Alman İmparatorluğu açısından bir gurur kaynağı olacak ve etkileri uzun bir dönem sürecektir. Benzer bir süreç ise Rus İmparatorluğu'nun savaştığı Galiçya'da da tekrarlanır.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırbistan'a müdahalesi, doğal olarak Sırbistan'ın müttefiki Rus İmparatorluğu'nu da harekete geçirmiştir. Rus ordusu önceden yapmış olduğu plan doğrultusunda Galiçya'ya doğru ilerler. İlk başlarda Doğu Prusya'da olduğu gibi bir başarı sağlansa da Alman İmparatorluğu'nun Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na yardımı muharebenin seyrini değiştirir. Bölgedeki Rus ilerlemesi yerini geri çekilmeye bırakır, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu günümüzde Polonya'ya ait olan Łódź şehrine karşı saldırı düzenler.⁹⁰ 1914 yılının sonlarına doğru ise karşı saldırılar durur ve cepheye bir hareketsizlik hâkim olur.⁹¹

Rus İmparatorluğu'nun savaştığı Doğu Cephesi, ilk başlarda belirgin başarılar elde edilmesine karşın bu başarılar uzun soluklu olamamış, her ne kadar Brusilov Taaruzu, gibi ilk etapta etkili olan saldırı hareketleri gerçekleştirilse de savaşın Rus

⁸⁷Hosking, **a.g.e.**, s. 532.

⁸⁸Stone, **a.g.e.**, s. 48-49.

⁸⁹Belousov.d., **a.g.e.**, s. 137.

⁹⁰**A.e.**

⁹¹**A.e.**

topraklarına taşınması önlenememiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın ilerleyen yıllarında Rus İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal durumu da iyice bozulmuştur. Daha önce sözünü ettiğimiz toplumsal ve siyasal dinamiklerin de hareketlenmesiyle imparatorluk otoritesi sarsılır. Tüm bunların sonucunda 1917 başlarında hem Rus tarihini hem de dünya tarihini tümünden değiştiren olayların fitili ateşlenir.

1.2.4. 1917 Devrimi Süreci

Rus İmparatorluğu 1917 yılında ekonomik, toplumsal ve askerî anlamda zor bir duruma düşer. İşçi ve köylü sınıfının başını çektiği toplumsal dinamikler, bu zor durumda daha da artar. Bunun sonucunda ülkeleriyle ilgili belli başlı talepleri olan toplumsal dinamikler, II. Nikolay yönetimine son verecek devrim hareketlerini başlatır.

V.A. Kosmaç'ın da değindiği gibi devrimler yönetim krizi, ekonomik kriz, kırsal nüfusun ve kent nüfusunun alışılmış yaşam standartlarını düşüren refahkrizigibi birdizi krizin bir araya gelmesiyle meydana gelmektedir.⁹²Rus İmparatorluğu 1917 yılına gelindiğinde cephede zayıflamış, bu durum ise ekonomik krizi ve refah krizini beraberinde getirmiştir. II. Nikolay'ın 1905 sonrası açılan ve Duma olarak adlandırılan parlamentoyu daha önceki dönemlerde de yaptığı gibifeshederek orduyu bizzat yönetmesi ise yönetim krizine yol açmıştır. Ayrıca imparator karşıtı muhalefetin ve işçi hareketinin güçlenmesi de devrimi meydana getiren unsurlardan biri olan mevcut yönetim karşıtı gücü de belirgin hale getirmiştir.⁹³

Şubat 1917'de bu güçler birleşerek yiyecek ve barış taleplerini iletmek amacıyla gösterilere başlar. Daha sonra büyük kitle eylemlerine dönüşen bu hareket bir devrim hareketi halini alır. Şubat hareketinin sözünü ettiğimiz 1905Devrimi'nden ayrılan yönlerinden birisi deordunun tutumudur. 1905'te toplumsal hareketler ve grevler ordu tarafından kanlı bir şekilde bastırılırken Şubat hareketi Rus ordusu

⁹²V.A. Kosmaç, “ Velikayarossiyskayarevolvyutsiya 1917-1922 gg. İyiyoposledstviya: opitsravnitelno-istoričeskogoanaliza”, **Metamorfozİstorii**, 2014, Sayı: 5, s. 392-393.

⁹³A.e.

içinde de destekle karşılanmış, ordunun bazı unsurları devrim hareketleri içinde bizzat yer almıştır. Şubat 1917’de yaşanan bu gelişmelerin ardından imparatorun mutlak söz sahibi olduğu monarşinin yerini Geçici Hükümet (*VremennoyePravitelstvo*) adını alan bir geçiş hükümeti alır. Rus devrimci hareketini oluşturan siyasi oluşumlardan Sosyalist Devrimciler (SR) Partisi üyesi Aleksandr F. Kerenski’nin başkanlığını yaptığı bu hükümet, Ekim 1917’ye kadar yönetimde kalırken ülkenin politik, ekonomik ve toplumsal sorunlarına çözümler üretmeye çalışır. Bu sorunların başında ise politik temsil, ifade ve inanç özgürlüğü gibi konular gelir.

Geçici hükümette devrimi tetikleyen kesimler parlamentoda temsil hakkına sahip olur. İnanç özgürlüğü konusunda ise III. Aleksandr’ın Ruslaştırma politikasının tam tersi bir politika izlenir. Hükümet, bakanlıkların görevlerine dair yayınladığı bir bildirmede inanç, basın ve yayın, toplantı ve ibadet özgürlüğü gibi çeşitli hakların güvence altına alındığını belirtmiştir.⁹⁴ Şubat Devrimi’nin getirdiği özgürlükler ve imparatorluk etkisinden arınmış bir hükümeti göz önüne aldığımızda Şubat Devrimi için, Fransız Devrimi’nden ilham alan bir önceki yüzyılın Rus düşünürlerinin ülke için tasarladıkları yönetimin benzeri olduğu söylenebilir. V.A. Kosmaç’ın da belirttiği gibi aşamaları bakımından Fransız Devrimi ile Rus Devrimi benzerlikler göstermektedir.⁹⁵ Geçici Hükümet’in hak ve özgürlükler anlamındaki olumlu yaklaşımının yanı sıra toprak sorunu, savaşın devamı ve Sovyetler gibi çözmekte zorlandığı problemler ile farklı kesimlerle ters düştüğü konular da vardır.

Köylü sınıfı, Rus toplumu ve ekonomisi için en az işçi sınıfı kadar önemli bir yer tutmaktadır. Devrim hareketlerinde işçi sınıfı kadar etkin rol oynayan ve hatta sayıca işçi sınıfından fazla olan köylü sınıfı, 1861’de özgürlüğüne kavuşur.⁹⁶ Fakat bu özgürlük toplumsal ve ekonomik sorunları da beraberinde getirir. Bu sorunların başında gelen toprak sorunu Şubat Devrimi’nde dile getirilen sorunlardan biridir. Geçici Hükümet ise toprak sorununun çözümünde yetersiz kalır.

⁹⁴Belousov v.d., **a.g.e.**, s. 187.

⁹⁵Kosmaç, **a.g.e.**, s. 401-402.

⁹⁶**A.e.**, s. 397.

Şubat Devrimi'nin çıkış noktalarından bir diğeri devam etmekte olan Birinci Dünya Savaşı'nın Rusya üzerindeki etkileridir. Savaş, ülkedeki ekonomik koşulları zorlamakla kalmayıp aynı zamanda cephedeki askerin ve halkın motivasyonunu oldukça düşürmüştür. Bu yüzden kitleler barış taleplerini diğeri talepleri kadar güçlü bir biçimde dile getirmişlerdir. Geçici Hükümet ise savaşı devam ettirme konusunda ısrar ederek “Zafere kadar savaş!” söylemiyle hareket etmiştir.⁹⁷

Geçici Hükümet döneminde kurulan meclis yüzyılın başında güçlenen devrim yanlısı ve liberal görüşteki partilerin temsil edilebildiği bir yerdir. Bu hükümet içinde gerek ülke içinde reformdan yana olanlar, gerekse radikal değişimden ve devrimden yana olanlar barınmaktaydı. Rus devriminin bu iki aktörü politikalarında ve yönetim uygulamalarında karşıt fikirlere sahiptir. Bu karşıtlık XX. yüzyılın başında olduğu gibi Şubat Devrimi'nden sonra da devam etmiştir.⁹⁸ Devrimden sonra faaliyet göstermeye başlayan Petrograd Sovyeti ile hükümet arasında Ekim 1917'ye kadar süren ikili bir yönetim söz konusudur. Reform yanlısı liberaller ile radikal devrimci grup arasındaki bu rekabetin yönü ise V.İ. Lenin'in sürgünde olduğu İsviçre'den Rusya'ya dönmesiyle değişecek, Ekim 1917'de gerçekleşecek ikinci bir devrimin temelleri atılacaktır.

Şubat Devrimi'nin gerçekleştiği sırada İsviçre'de sürgünde olan Lenin, K. Marx ve F. Engels'in temellerini sanayisini tamamlamış Batı Avrupa'da attığı, sınıfsal karşıtlığa dayalı bir ideoloji olan sosyalizmin gerçekleşmesini ileriki kuşaklara bırakmıştı. Lenin'in 1905 yılında yazdığı yazıya göre, işçi sınıfının üretim araçlarına hâkim olduğu devrimi, İsviçre'deki ve tüm dünyadaki sosyalist gençler yapacaktır.⁹⁹ Şubat Devrimi'nin gerçekleşmesi ise Lenin'in sosyalist devrime olan inancını arttırmış, bir an önce Rusya'ya dönme isteği uyandırmıştı. Coşkuyla diğeri devrimcilere Şubat hareketini öven mektuplar ve yazılar kaleme alan Lenin, İsviçre'den çıkışın yollarını aramaya başlar. Bu çıkış yollarının arasında Rusya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndaki müttefiklerinden geçen bir güzergâh da vardır. Bunun aksine Lenin, sırasıyla Almanya, İsveç ve Finlandiya'dan geçen yolu kullanmıştır. Bu

⁹⁷Belousov v.d., **a.g.e.**, s. 234.

⁹⁸Swain, **a.g.e.**, s. 52.

⁹⁹Nikolay Starikov, **Razgadka “russkoy” revolyutsii**, Moskva, Piter, 2012, s. 117.

güzergâh ile Lenin'in Rusya'nın savaştığı bir ülkeden sorunsuz geçmesi tartışmalara sebep olmuş, hatta dönemin Rus basını Lenin'in temsil ettiği Sovyet devrimciliğine karşı bir kampanya yürütmüştür.¹⁰⁰Buna karşın Lenin öncülüğündeki sosyalist hareket devrim sonrasında ve öncesinde faaliyet gösteren Sovyet gibi çeşitli kurumlarda çoğunluk kazanmaya başlarlar. Ayrıca bu grup, parti içindeki katı disiplini, etkinliklere düzenli katılımı savunmaları bakımından *Çoğunluk (Bolşevik)* olarak da tanımlanmaktadır.¹⁰¹Ekim 1917'ye doğru ise sosyalist devrimi savunan radikal kesim daha da güç kazanmış ve kendi içlerindeki muhalefete rağmen Geçici Hükümet'e karşı silahlı bir ayaklanmanın zeminini oluşturmuştur.¹⁰²

25 Ekim 1917'de gerçekleşen Ekim Devrimi ile Rusya, yeni ve sistematik pratiğe daha önce dönüşmemiş bir politik sistemin yönetimde söz sahibi olmasına tanık olmuştur. Dünyada ve Rusya'da XX. yüzyılın başlarında yaşanan politik, toplumsal ve ekonomik gerilimlerin bir dünya savaşı ve ardından meydana gelen devrimlerle ve iç savaşlarla doruğaulaşması, kuşkusuz sanatta, özellikle de edebiyatta yansımaları bulmuştur. Söz gelimi Batı Avrupa cephesindeki durum, Erich Maria Remarque'ın *Batı Cephesi'nde Yeni Bir Şey Yok* adlı eserinde yansımaları bulmuştur. XX. yüzyıl Rus Edebiyatı'nın önemli temsilcilerinden Mihail Şolohov ise Birinci Dünya Savaşı'nı ve ardından gelen devrim ile iç savaş Don Kazakları'nın merceğinden aktarmıştır.¹⁰³Ayrıca Aleksey Tolstoy, Maksim Gorki gibi pek çok Rus yazar da sözünü ettiğimiz bu kaotik ortamı eserlerine taşımıştır. Rus şiir sanatı da kendine özgü kavrayış gücü ve sanat akımları çerçevesinde Birinci Dünya Savaşı'nı ve ardından gelişen devrim hareketlerini işlemiştir. Özellikle Rus Sembolist geleneğinin ikinci kuşak temsilcileri yalnızca Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki ruh halini yansıtmakla kalmayıp devrim hareketlerini de kendi sanatsal ve ruhsal anlayışları doğrultusunda yorumlamışlardır. Birinci Dünya Savaşı ve Rus Devrimi'ni şiirlerinde yansıtan Aleksandr Blok ve Andrey Bely'nin sanatları ve

¹⁰⁰Swain, **a.g.e.**, s. 82.

¹⁰¹Naile Hacızade, "Vladimir İlyiç Lenin ve Rus Devrim Hareketi", **Liderlerin Sovyeti Devrimden Perestroyka'ya**, Ed. Ayla Kaşoğlu, İstanbul, Çeviribilim Yayınları 2017, s. 17.

¹⁰²**A.e.**, s. 23.

¹⁰³Hüseyin Kandemir, "Destansı Bir Roman 'Durgun Don' ve Bir Yıkımın İzleri: Devrim, Savaş, Ölüm", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 2008, 48, 2, s. 100-101.

eserlerini anlayabilmek, bu iki şairin bağlı olduğu sembolist şiir akımının Avrupa ve Rusya'daki gelişimini açıklamayı gerektirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA VE RUS SEMBOLİZMİNE GENEL BİR BAKIŞ

Modern edebiyatın önemli akımlarından biri olan sembolizm, Avrupa ve Rus edebiyatlarındaki toplumsal, tarihsel, sanatsal ve düşünsel gelişimlerin bir sonucudur. Sembolizmin, diğer akımların toplumsallık ve objektifliğine tepkisi, “sanat için sanat” anlayışı ve dilde sınırların zorlanması gibi özellikleri, bu akımı modern sanat içinde farklı kılan unsurlardan birkaçıdır. Sembolizm akımının, ortaya çıktığı Avrupa edebiyatındaki ve yansımalarının görüldüğü Rus edebiyatındaki gelişimine değinmeden önce ilk olarak sembol kavramının çeşitli tanımlamalarına değinip, sembolizmin ortaya çıkışına etki eden felsefi ve sanatsal akımlardan söz etmemiz gerekir.

Genel olarak bir kavramı, nesneyi ya da bir düşünceyi ifade eden işaret olarak tanımlanan sembol (simge, Osmanlıca’da remiz, alamet, İngilizce symbol, Fransızca le symbole ve Almanca das symbol) sanatta, felsefede ve edebiyatta çeşitli tanımlamalara sahiptir. Türk Dil Kurumu, sembol için soyut bir kavramı somutlaştıran biçim tanımını kullanır.¹Metin Yurtbaşı, sembol kavramını duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret olarak tanımlar.²Bu ifadeden hareketle, sembol kavramının tanımında duyular ve onların algılayamadıkları kavramlar da öne çıkmaktadır. Sembolü felsefi açıdan değerlendiren Ahmet Cevizci ise onu, üzerinde uzlaşmış veya gelenekselleşmiş bir kavramı yine belli bir uzlaşma veya gelenek aracılığıyla aktaran işaret, nesne, süreç ya da işlem olarak tanımlar.³

Burada değinilmesi gereken önemli bir husus da sanatsal anlamda, sembol ile işaret arasındaki farktır. Bu iki kavram, anlamsal olarak kapsamaları, ifade ettikleri nesne, duygu gibi unsurların sınırları ve ifade edilebilirliği bakımından farklılık

¹http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5c498ea6a4e0a3.00046382 (Çevrimiçi), 21.01.2019.

²Metin Yurtbaşı, **Sınıflandırılmış Kavramlar Sözlüğü**, İstanbul, Sartonet, 2013, s. 598.

³Ahmet Cevizci, **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları, 1999, s. 765.

göstermektedir. İşaret kavramı sembole göre daha sınırlı bir anlam alanına sahipken, sembol, işaretin anlam sınırlarının dışına çıkarak temsil ettiği nesne veya kavramın birebir kendisi olup, belirli olmayan kavramların da karşılığı haline gelmektedir.⁴Bunun dışında, temsil ettiği şeyin kendisi haline gelen bir kavramı da temsil edilenden ayırmak mümkün değildir. Sembol de bu bağlamda temsil ettiği şeyin bütününe yansıtan bir kısaltma, bir parçadır.⁵İşaret, onu temsil eden kavramla sınırlı ilişkisi bakımından tercüme edilebilir, anlamı somutlaştırılabilir. Ancak somut olduğu kadar soyut ve belirsiz birtakım kavramları, duyguları da içinde barındırdığından sembolün tercüme edilmesi imkânsızdır.⁶

Çalışmamızın bu bölümünde sembolizm, felsefe ve edebiyat ışığında ele alınacaktır. Bu sebeple, sembolizm akımına geçmeden önce bu akımın çıkış noktası olarak görülen düşünsel eğilimlerle sembolizmin ortaya çıkmasında önemli etkileri olan diğer edebi akımlara kısaca değinmek gerekir.

2.1. Sembolizmin Dayandığı Düşünsel ve Sanatsal Akımlar

Sembolizm (simgecilik) akımının temelini antik dönemlerden XX. yüzyıl başlarına kadar pek çok düşünsel öğreti ve edebi akım beslemiştir. Platon'un dış dünya ve sanat hakkındaki fikirleri, Avrupa'da XVIII. yüzyılın sonu ve XIX. yüzyılın başlarında etkisini gösteren ve klasisizmin katı kurallarına, sanattaki beğenilerine karşı çıkarak edebi eserlerin biçim ve konusunu daha özgür hale getiren romantizm akımı, sembolizmin dayandığı temel unsurlardandır. Ayrıca salt akla dayalı pozitivizme karşı çıkan İmmanuel Kant'ın görüşleri gibi unsurlar da sembolizmin dayanağını oluşturmaktadır. Söz konusu temel unsurların başında ise antik Yunan filozofu Platon'un idealar öğretisiyle ilişkili sanat anlayışı gelir.

2.1.1. Platon'un İdealar Kuramı ve Mimesis

Antik Yunan düşünürlerinden Platon (M.Ö. 428-M.Ö. 348), başta bilgi felsefesi olmak üzere felsefenin pek çok alanıyla ilgili temel düşünceler ortaya atmış, aynı

⁴Sevim Kantarcıoğlu, *Edebiyat Akımları Platon'dan Derrida'ya*, İstanbul, Paradigma, 2009, s. 201.

⁵A.e.

⁶A.e.

zamanda sanat üzerine de fikirler ileri sürmüştür. Platon'un sanat ve diğer alanlardaki fikirlerinin temelini idealar kuramı oluşturur.

Platon, yaşamı boyunca insana, zamana, mekâna ve duyulara bağlı olmayan kesin bir gerçekliğin peşinden gitmiştir.⁷ Platon'un bağımsız mutlak bilgi arayışı sonucunda ise içinde idealar kuramını da barındıran ikici (düalist) bir varlık felsefesi ortaya çıkar.⁸ Bu felsefeye göre dünya üzerindeki varlık iki farklı düzene sahiptir; bunlardan ilki, yaşamda duyularımız aracılığıyla algıladığımız nesnelerin dünyası, diğeri ise yalnızca akıl ile kavranabilen idealar dünyasıdır. Nesneler dünyası, yani içinde yaşadığımız dünya, akılla kavranabilen sonsuz idealar dünyasının bir yansımasıdır. Nesneler dünyasında gördüklerimiz, kesin olarak iyi, doğru ve güzel olan Tanrı'nın tekliğinden oluşan bir dünyanın (ideal) yeryüzünde şekil alması amacıyla bizzat Tanrı tarafından yaratılır.⁹ Yaratılan bu nesneler dünyası ise kargaşa içinden çıkan ilahi bir düzen benzeri bir sisteme sahiptir.¹⁰ İnsan ise yeryüzündeki bu varlıklar aracılığıyla ideaların yansımalarını, başka bir deyişle taklitlerini görebilmektedir. Nesneler ile idealar dünyası arasındaki bu ilişki, Platon'un sanat üzerine görüşlerinde de yansıma bulmuştur. Bu dönemde sanat eseri, tek ve görülebilen nesnelerin taklidi olarak düşünülmekte, evrensel, günlük ve anlamsal özler olarak da ele alınmaktadır.¹¹ Sanat kavramını ve bir sanat eserinin Plâtoncu bakış açısıyla tanımlayan kavram ise "mimesis"tir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Platon, içinde yaşadığımız dünyadaki nesneleri asıl gerçek olan ideaların yansıması olarak görmektedir. Sanatı da ideaların yansıması olan nesnelerin başka bir yansıması olarak görmektedir. Yansıma olarak görülen sanat Platon tarafından mimesis olarak adlandırılır.¹² Bununla birlikte Platon sanatçının sanat eserini ortaya çıkarırken akıl ve teknikten yararlanmadığını, yalnızca duygularının ve ilhamın ona yol gösterdiğini öne sürer. Platon, bu özelliklerden ve sanatçının aslında gerçek olmayan yansımaların (taklitlerin) taklidini akıl dışı, tamamen ilham ve duygu yoğunluğuna dayalı güdülerle yapmasından hareketle

⁷İsmail Çetişli, **Batı Edebiyatında Edebi Akımlar**, Ankara, Akçağ, 2017, s. 44.

⁸**A.e.**

⁹Kantarcıoğlu, **a.g.e.** s. 17.

¹⁰**A.e.**

¹¹V.E. Halizev, **Teoriyaliteratürü**, Moskva, VısşayaŞkola, 2002, s. 44.

¹²Çetişli, **a.g.e.** s. 45.

sanatın insanlar üzerinde olumsuz bir etkisi olabileceğini düşünür, hatta tasarladığı ideal devlette sanata yer vermez.¹³Sanatın teknik bilgi ve akıldan bağımsız olarak ortaya çıktığı görüşünden yola çıkarak Platon sanat eserinin yalnızca kendisi için var olabileceğini düşünür. Bir bakıma “sanat için sanat” görüşünün de temelleri bu fikirle ortaya atılır. Düşünür, bu fikirlerine karşın sanata ve insan duygularına bütünüyle karşı değildir. Platon sanatın ancak insanların gerçeklere ulaşmasını engellememesi, duyguların ise aklın emrinde olması koşuluyla ideal devlet içinde yer alabileceğini savunur.¹⁴

İdealar kuramı ve “mimesis” kavramı, ileriki dönemlerde ortaya çıkan pek çok sanat akımını büyük ölçüde etkilemiş, XX. yüzyılda ortaya çıkan modernist akımlarda da yansımaları bulmuştur. Sembolizm akımı da söz konusu idealist kavramlardan etkilenmiştir. Sembolizm sanatçıları ve düşünürleri de Platon’un fikirlerine benzer bir şekilde sanatın amacının sembollerin ardında kalan düşüncelerin yansıtılması olduğunu öne sürer ve edebiyatı, insanın iç dünyasını ve değerlerini yansıtmaya aracı olarak görürler.¹⁵Ayrıca idealist düşüncenin ve ikiciliğin (düalizmin) izlerine ileriki konularda değineceğimiz Rus sembolizm şairlerinde,özellikle söz konusu şairlerin sanatını besleyen düşünürlerin fikirlerinde de rastlanmaktadır.Platon’un idealizmi dışında sembolizm akımına temel olan sanatsal akımlardan biri ise Avrupa’da ortaya çıkan romantizm akımıdır.

2.1.2. Romantizm

Sembolizmin dayandığı sanat akımlarından biri, Avrupa’da Fransız devrimi sonrasında ortaya çıkan romantizm akımıdır. Sembolizm akımına adını veren sembol kavramı romantizm akımının da sanatsal unsurlarından biridir ve doğa olayları, doğaüstü durumlar ve varlıklar bu akımın ortaya koyduğu eserlerde sembollerle ifade edilmiştir.¹⁶Nitekim Tanju İnal’ın Guy Michaud’dan aktardığına göre erken dönem Alman romantizminin önemli temsilcilerinden yazar ve düşünür Novalis“Şiir

¹³Kantarıcığlu, a.g.e., s. 19.

¹⁴A.e.

¹⁵Sevinç Üçgül, “Rusya’da Dekadan Görüşlü Okul: Rus Sembolizmi”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2002, Sayı: 13, s. 241.

¹⁶Üçgül, a.g.e., s. 242.

görünmeyeni görür, gösterilmeyeni gösterir, duyulmayanı duyar” diyerek sembolist akımın ortaya çıkmasından yıllar önce sembolist şiirin adeta özünü açıklamıştır. Yine aynı şekilde Novalis doğanın sembollerle dolu olduğunu ve şairin bu sembolleri ancak içsel bir dürtü ve sezgi yoluyla algılayabildiğini ileri sürerek romantik şairlerin olduğu kadar sembolist şairlerin de niteliğini ortaya koymuştur.¹⁷ Görüldüğü gibi sembol kavramı romantizm için de büyük bir öneme sahiptir. Bunun yanı sıra söz konusu akım, tarihi gelişimi içinde edindiği özelliklerle de sembolizme dayanak oluşturmuştur. Romantizmi oluşturan koşullara ve özelliklerine değinmek, bu akımın sembolizmle olan bağına kavramamızı sağlayacaktır.

Romantizmin dayanağını, diğer sanat akımlarında da olduğu gibi toplumsal ve politik değişimler, bir önceki sanat akımından sıyrılıp yeniyi arama çabası gibi etkenler oluşturmaktadır.¹⁸ Romantizmin XVIII. yüzyılda ortaya çıkmasından önce, Batı sanatı ve edebiyatında Rönesans ve hümanizmin etkisiyle ortaya çıkan klasisizm etkisini göstermektedir. Bu akım, edebiyatta antik Yunan ve Roma uygarlıklarının sanatından beslenip, edebi biçimleri bu uygarlıkların edebi biçimlerine göre düzenlemektedir. Ayrıca bu akım, biçimi önemseyen katı kurallara sahiptir ve yalnızca büyük topraklara sahip soyluların beğenilerine hizmet eder.¹⁹ Bu durum, Avrupa’daki ekonomik, ticari ve bilimsel gelişmelerle gücünü gitgide arttıran, ticari faaliyetlerle de soyluların zenginliğini geride bırakan burjuva sınıfının etkisini arttırmasıyla değişir, klasisizmin yerini burjuva sınıfının beğenilerinin ağır bastığı romantizm alır. Ancak bu değişim bir takım toplumsal değişimlerin, devrimlerin ve sınıfsal bir mücadelenin sonucunda gerçekleşmiş, bireyin hümanizmden itibaren kendi bilincine varma ve kendini kabul ettirme savaşı, toplumsal sınıflarda da yansıma bulmuştur.²⁰ Bu savaşımın sonucunda da hem dünya üzerindeki pek çok dengeyi alt üst edecek olan hem de romantizmin temellerini atan unsurlardan biri olan Fransız Devrimi gerçekleşir.

¹⁷Tanju İnal, “Simgecilik”, **Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı**, Cilt XLII, Sayı 349, Ocak 1981, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 170.

¹⁸Erdoğan Alkan, **Sembolizm, Şiir Akımları**, İstanbul, Deyiş Yayınları, 1985, s. 1.

¹⁹A.e.

²⁰Çetişli, a.g.e., s. 76.

Soylu sınıf ve ruhban sınıfı, XVIII. yüzyılın sonuna kadar tüm Avrupa’da söz sahibidir. Bu dönemde nüfus ve sermaye bakımından gitgide çoğalan, kral ve soylulara borç verecek duruma gelen burjuvazi ise yönetimde de yer almak ister.²¹ Burjuva yalnızca ekonomik olarak gelişmekle kalmamış, aynı zamanda eğitim alanında ve düşünsel alanda da etkinliğini arttırmıştır. Jean-Jaques Rousseau, Voltaire, Jean le Rond d’Alembert, Diderot gibi burjuva kökenli aydınlar, özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi kavramları ileri sürerek devrimin düşünsel zeminini meydana getirirler.²² Kral XVI. Louis’in soylu ve ruhban sınıflarından muaf tutarak halka koymuş olduğu ağır vergiler de devrim sürecini hızlandıran unsurlardan biridir, zira kralın uyguladığı bu vergi politikası din adamları dâhil olmak üzere bazı soyluları bile öfkeliendirmiştir. Tüm bu gelişmelerin sonucunda Burjuva sınıfı, devrimi gerçekleştirir, krallık ortadan kaldırılır ve 1792 yılında Fransa’da birinci cumhuriyet ilan edilir.²³

Söz konusu gelişmeler sanatta ve edebiyatta dayansıma bulmuş, soyluların beğenilerini yansıtan klasisizm, onun işlediği konular ve akıma özgü sanatsal biçimler yerini romantizmin ele aldığı konulara, yeni biçimlere bırakmıştır. Söz gelimi, romantizmle birlikte sanat eserinin konusu soylu kişiler ya da mitolojiden karakterler yerine sıradan insanların yaşamları olur. Artık sıradan insanın hayal gücü, duyguları, benliğin coşkusu ve lirizmi eserlerde yer alır.²⁴ Sevim Kantarcıoğlu’nun William Hazlitt’ten aktardığı “sanatta özü oluşturan, duygu ve ihtiraslardır” tanımını romantizmin genel tanımlamalarından biridir.²⁵

Romantizmin sanata getirdiği özelliklerden söz ederken söz konusu akımın dayanağını oluşturan düşünürlerin yaydığı hürriyet kavramına dâhil olmamız gerekir. Bu kavram toplumsal ve politik yapıyı değiştirdiği kadar sanat ve edebiyat anlayışını da değiştirmiştir. Romantik şairler, şairin özgürlüğünü savunur. Bununla birlikte, şiirin ilkelerine, edebiyat kuramlarına ve ölçülere karşı çıkıp tüm bunları

²¹Alkan, a.g.e., s. 2.

²²A.e.

²³A.e.

²⁴Alkan, a.g.e., s. 6.

²⁵Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 127.

sanatın gerçek yüzünü gizleyen alçılar olarak görürler.²⁶Bu düşünce doğrultusunda şiirde biçim yerine içeriğe önem verilmeye başlanır.Romantizmin getirmiş olduğu bu özgürlük ortamı, sanat eserinin meydana getirilmesinde klasisizmden farklı ölçütlerin benimsenmesini sağlar. Örneğin romantizmin kurucularından olan Fransız yazar ve düşünür Rousseau, klasisizmde kabul gören katı ölçütler,dogmalar gibi unsurlara karşı çıkarak bunların yerine duyguları ön plana çıkarır.²⁷Bu ölçütler arasında da yaratıcılık, doğaya bağlılık ve özgünlük gibi unsurlar yer alır.²⁸

Sanat eserinin özgünlüğü ve yenilik, Sevim Kantarcıoğlu'nunaktardığına göre, insanın deneyiminin farklı bir bakış açısıyla ifadesidir. Bu yenilik ise sanat eserine kazandırdığı somutluk nedeniyle evrenselliğin üzerinde tutulur.²⁹Bununla birlikte romantik sanatçı ve eleştirmenler, romantik eserlerin duyguyu ve ihtirasları yansıttığına kanaat getirmiş ancak bu eserlerin kendilerinden önceki klasik eserlerin başarısı, sanatsallığı, nesnelliği ve evrenselliğini yakalayamadığını da öne sürmüşlerdir.³⁰Bu düşünce, XIX. yüzyılın ilerleyen dönemlerinde şairlerin romantizmden ayrılarak farklı arayışlara yönelme sebepleri arasında yer alırken bu arayışa dönemin toplumsal, politik ve kültürel koşulları da sebep olmuştur.

Fransız Devrimi'nden sonra Avrupa'da soylular ile burjuva sınıfı arasındaki güç mücadelesi artar. Napolyon'un yenilmesinin ardından güç tekrar kralların ve soyluların eline geçse de güç dengeleri burjuva sınıfının yararına değişmeye devam eder. Burjuva yararına olan gelişmeler soyluları,ekonomik sebeplerden ötürü politik sahadaki rakipleri burjuva sınıfına yaklaştırır.Bu sayede soylular evlilik yoluyla kaynaştıkları burjuva sınıfı sayesinde eski güçlerini korur, burjuva ise kendilerine soyluluk unvanı veren büyük topraklara sahip olur.³¹Ayrıca bilimsel ve teknolojik gelişimler de hızını arttırmakta, endüstri, doğa bilimleri, pozitivizmi yaygınlaştırmaktadır. Pozitivizmin egemenliği, deney ve gözlem dışı elde edilmiş tüm bilgilerin dışlanmasına ve materyalizmin popülerlik kazanmasına sebep

²⁶Çetişli, **a.g.e.**, s. 80.

²⁷Türkan Olcay, "Rus Edebiyatında Romantizm –Gogol ve Dikanka Akşamları Yapıtı–", İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 5.

²⁸Kantarcıoğlu, **a.g.e.**, s.128.

²⁹**A.e.**

³⁰Kantarcıoğlu, **a.g.e.**, s. 129.

³¹Alkan, **a.g.e.**, s. 7.

olur.³²Bu gelişmeler, kaynaşan iki sınıfın sanat zevki ve edebiyat görüşlerinde de yansıma bulmuşve bu yansıma sembolizm akımının karşı çıktığı noktalardan biri olmuştur. Soylu sınıf ile burjuvanın kaynaşmasıyla ortaya çıkan bu sentez, şiir sanatında romantizm ile sembolizm arasında yer almış parnasizm adında ara bir akımın doğmasına yol açmış ve Avrupa’da sembolizmin temelini atmış şairler de bu akımda bir süre yer almıştır. Söz konusu ara akım, şiirde eski Yunan ve Roma geleneklerine dönüşüme biçimin öne çıkarılmasını savunurken pozitivistin etkisiyle bilim ve tarihe de yönelişi ifade eder.Romantizmi eleştiren sanatçıların da savunmuş olduğu gibi parnasizm akımını benimseyen sanatçılar, sanatta kişisellikten uzaklaşarak nesnelliği yakalama arzusu içine girer.Ayrıca tarih biliminin de etkisiyle eserlerde geçmişte yaşamış karakterlere rastlanır.³³

Yaşamın ve sanatın, katı bir materyalizmin ve pozitivistin etkisine girmesi, akıl dışının yadsınarak deney ve gözlemin ön planda olması, sembolizme dayanak oluşturacak bir idealist görüşün daha ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu görüş, romantizmin yaratıcı hayal gücü anlayışıyla da bağlantı kurabileceğimiz Kant’ın salt pozitivist ve materyalizmin hâkimiyetine karşı çıkan idealist görüşüdür.

2.1.3. İmmanuel Kant ve Yaratıcı Hayal Gücü

Bilim ve teknolojideki ilerleme ile bağlantılı olarak pozitivistin ve materyalizmin yaygınlık kazandığı ve bilginin yalnızca deney, gözlem gibi nesnel olgularla elde edilebileceği görüşünün hâkim olduğu XIX. yüzyılda,bu görüşe karşı çıkarak bilgiye akılla beraber akıl ötesi yollar ve sezgiyle de ulaşılabileceğini savunan düşünürlerden biri Alman filozof Kant’tır. Kant,*Pratik Aklın Eleştirisi* adlı eserinde bilimsel bilgi edinme metodunun aynı zamanda pratik aklın, insanın iç dünyasına, ruhuna ulaşma metodu olduğunu ve bunu sağlayacak pratik aklın öznel olarak da pratik olabileceğini öne sürer.³⁴Düşünre göre, insan, bilgi edinmek için dış dünyaya ya da doğaya gereksinim duyar. Ancak Kant, John Locke gibi kendisinden öncekideneyci

³²A.e., s. 10.

³³A.e., s. 11.

³⁴Immanuel Kant, **Pratik Aklın Eleştirisi**, Çev. İoanna Kuçuradiv.d., Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Çeviri Dizisi: 2, 1999, s. 163.

düşünürlerin aksine, insan bilincini tamamen boş bir levha olarak görmez. Düşünür, insanın dışarıdan aldığı bilgiyi doğuştan sahip olduğu özellikleriyle sentezleyip, sezgi yoluyla bilgiye dönüştürdüğünü savunur.³⁵ Kant, bilgi felsefesiyle ilgili öne sürdüğü bu görüşlerini sanata uygulayarak sanat eserini ortaya çıkaran unsurlardan birinin de “yaratıcı hayal gücü” olduğunu öne sürer.

Kant’ın “yaratıcı hayal gücü” kavramına göre, duyularla elde edilen duyular, duyularüstü bir sezgive aklında yardımıyla kavramlar halini alır. Bu kavramlar ise “yaratıcı hayal gücü” adını alan, dış dünyadan tamamen bağımsız, insanın kendi içinden gelen bir sentezle oluşturulmaktadır.³⁶ Sanat eseri ise, sezgisel ve içten gelen yaratıcı hayal gücü sayesinde ortaya çıkan dehanın teknik bilgi ve eğitimle kazanılan yetilerle birleşiminden meydana gelir. Kant’ın düşüncesine göre sanat eseri, Platon’un idealar kuramına benzer bir şekilde, çokluktan oluşan bir tekliğin psikolojik bir yansıması olarak da tanımlanabilir.³⁷

Sembolizm akımı, sözünü ettiğimiz sanat ve düşünce akımları temelinde şekillenmiş, bu akımların başlıca özelliklerini sentezleyerek veya birtakım özelliklerine karşı çıkarak modern sanatta farklı bir bakış açısı yaratmıştır. Platon’un idealar kuramı ile görünen dünyanın ardındaki fikirsel bütünlüğü yansıtırken dış dünyayı sisli bir şekilde betimlemiştir. Çünkü Plâtoncu anlayışa benzer biçimde sembolizm, görünen dünyayı asıl gerçeklerin birer yansıması, gölgesi olarak görmektedir. Romantizmden ise bireyselliği ve sınırsız yaratıcılığı alan sembolizm, bu doğrultuda şiir biçiminde ve dilde yenilikler ortaya çıkarır. Ayrıca bu yaratıcılık romantizm ile gelişen yaratıcı hayal gücü ile sembolizmde yansıma bulmuştur. Materyalizm ve pozitivistin kesin hükümlerinin geçerli olduğu ve bunun sanata realizm, natüralizm, parnasizm gibi akımlarla yansıdığı dönemde ise Kant, gerçeğe ulaşmada ve sanat eserinin yaratılmasında salt aklın, deneyin ve gözlemin yeterli olmadığını ifade eder. Kant’a göre içten gelen sezgisel güç ve dış dünyadan elde edilen duyular vasıtasıyla edinilen bilginin sentezi ve romantizmin ortaya koyduğu yaratıcılığa benzer bir deha ile ortaya çıkar. Ayrıca sembolizm akımının sözünü

³⁵Kantarcıoğlu, **a.g.e.**, s. 198.

³⁶**A.e.**, s. 199.

³⁷**A.e.**

ettiğimiz politik ve toplumsal karışıklıklar içinden çıkarak ideali, sanatsal özü, güzelliği aradığı da söylenebilir. Akımın bu özelliği, onun bireyselliğini ve “sanat için sanat” görüşünü açıklayan bir diğer unsurdur. Bu fikirlerle dayanak noktalarını oluşturan sembolizm, sanatın pek çok alanında eserler verirken, Arthur Schopenhauer, Frederich Nietzsche, Henry Bergson, Richard Wagner gibi diğer düşünür ve sanatçılardan da etkilenir. Adı geçen düşünür ve sanatçıların etkisi ileriki bölümlerde sözünü edeceğimiz ikinci kuşak Rus sembolizminin kuramcılarında Andrey Belıy’nin Rus sembolizmiyle ilgili yazılarında da karşımıza çıkar. Söz konusu yazılarda Kant ile bağlantılı olarak “Biz, büyük Königsberg* filozofunun meşru çocukları sembolistler, Schopenhauer ile Nietzsche arasında mekik dokuduğumuzu düşünüyoruz.” ifadeleri yer alır.³⁸ Schopenhauer’ın insanın sosyal konumuna bakılmaksızın içinde acı çeken bireyselliğin yattığı fikri sembolizme de yansır.³⁹ Bununla birlikte düşünür, bireyselliğin insanı her yerde takip eden ve insanın yaşadığı her şeyde izi olan bir olgu olduğunu öne sürer.⁴⁰ Bu düşünce sembolizmin bireyselci yaklaşımının kaynaklarından biri haline gelerek sembolizm akımına bağlı pek çok edebi türde karşımıza çıkmaktadır. Sembolizmin söz konusu anlayışlar doğrultusunda ortaya koyduğu önemli edebi türlerden biri, çalışmamızın temel unsurlarından şiiirdir.

2.2.Şiir Akımı Olarak Sembolizm

Sembolist şiir, Avrupa’da meydana gelen gelişmeler sonucunda romantizmin yoğun duygusalcılığına tepki olarak, ortaya çıkan parnasizmin olgulara dayalı kurallarına ve salt duyularla algılanan gerçekliğe karşı çıkarak şiirde sezgiye dayalı, kapalı anlatımı öne çıkararak şiirsel biçimden çok şiirsel özü vurgulamıştır. Sembolist şiir, her ne kadar parnasizmin karşıtı olsa da başta parnasizm olmak üzere pek çok akımla ilişki içerisinde. Bu nedenle sembolist şiirin kesin tanımının yapılması ve ilkelerinin

*Günümüzde Rusya toprağı olan Kaliningrad, Alman hâkimiyeti boyunca Königsberg olarak geçmektedir. Ayrıca bu bölge İmmanuel Kant’ın da yaşadığı yerdir.

³⁸İ.G. Mineralova, **Russkaya literatura serebyannogo veka poetika simvolizma**, Moskva, İzdatelstvo “Filinta”, İzdatelstvo “Nauka”, 2009, s. 24.

³⁹Arthur Schopenhauer, **Aforizmalar**, Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları, 2016, s. 5.

⁴⁰A.e., s. 13.

belirlenmesi konusunda zorluklar yaşanmış, sembolizmin çeşitli tanımları ortaya çıkmıştır.⁴¹Sembolizm, Paul Valery'ye göre şiire müziği dâhil eden bir edebi akım, Georges Rodenbach'agöre şairin yapıtındaki gizemlerin uçurumlara sürüklendiği, düşe, ayrıntıya ve bulutlara yolculuğu ifade eden bir uğraşı, AndreBeaunier'e göre,gerçekliğin barındırdığı gizemi yine gerçeklikle iç içe ortaya koyma sanatıdır.⁴²Sevim Kantarcıoğlu'nun Ellman ve Fieldson'dan aktardığı tanımlama ise bu şiir akımının romantizmle olan ilişkisini vurgulamaktadır. Söz konusu tanıma göre, sembolistler romantizmin yaratıcı hayal gücü kavramına bağlı olduklarından birer romantiktir.⁴³

Sembolist akımın doğuşunda ilk adımın dekadantlık olduğu söylenebilir.Fransa'da ortaya çıkan dekadantlık, aslında sembolizm akımının oluşumunda tarihsel bir süreci ifadeetmektedir. Bu süreç, sembolizmin sanatsal kimliğini, dünya görüşünü ve prensiplerini şekillendirmiştir. Paul Verlaine, Jean Moreas,Rodenbach gibi sanatçılarla birlikte parnasizme tepki olarak sembolizmin ilk adımı diyebileceğimiz dekadantlık hareketini başlatmıştır.⁴⁴Ancak daha sonra dekadantlığın temsilcileri, dekadantlığın bir dizi olumsuz anlamından dolayı (düşük, aşağılık, züppe gibi anlamlar) ana hatlarını Stephane Mallaeme'nin belirleyeceği sembolizm akımında yer alacaklardır. Dekadantlık akımının özellikleri sembolizmin özelliklerinden farklar barındırır. Söz gelimi, dekadantlık kendi benliğini dış dünyadan tamamen soyutlamışkensembolizm kendi benliğini dünyayla ve sonsuz bir ruhla birleştirmiştir.⁴⁵Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu birleşimin yansımaları sembolizmin dünyayla birleşimine şiir örnekleri aracılığıyla değinilecektir.

Dekadantlık, sembolizmin belli başlı özelliklerini de yansıtmaktadır. Söz gelimi dekadantlık sembolizm gibi gerçekler içindeki gizemleri yansıtır, kapalı anlatım özelliğini açıklar, salt gerçekliği reddedip sezgisel yaklaşımı, içe doğuşa dayalı anlatımı ortaya koyar.⁴⁶Ayrıca tanımlarda öne çıkan başka bir unsur da şiirin

⁴¹Alkan ,**a.g.e.**, s. 25.

⁴²**A.e.**, s. 25-26.

⁴³Kantarcıoğlu, **a.g.e.**, s. 199.

⁴⁴Çetişli, **a.g.e.**, s. 115.

⁴⁵F. Bodor, D.V. Kuntseviç, "Sinteziskusstv v rabotahfranstuzkihdekadentov i simvolistov", **Vestnik RUDN, seriya teoriya yazıka, semiotika, semantika**, 2016, Sayı: 4, s. 173.

⁴⁶Alkan, **a.g.e.**, s. 26-27.

müzikalite ile beraberliğidir. Benliğin dünyayla birleşimiyle bağlantılı olarak,sembolist şiir doğayla alışılmışın dışında bir ilişki kurar. Doğa sembolist şair için içsel deneyimlerin kaynağıdır ve şair doğa görünümelerini artık kendi içsel deneyimleri ve ruhsal durumuna göre algılar.⁴⁷Dilin zorlanan imkânlarıyla sınırlı kalan müzikalite unsuru, anlatılamayanı anlatma çabası gibi özelliklere çalışmamızın hemFransız sembolist şairlerini ele aldığımız hem de Rus sembolist şairlerini işlediğimiz bölümlerinde daha ayrıntılı olarak değineceğiz.

Sembolist şiirin müzikalite dışındaki çeşitli özellikleri ise akımın kurucuları arasında yer alan Charles Baudelaire (1821- 1867),Paul Verlaine (1844-1896), Arthur Rimbaud (1854-1891), Mallarme (1842-1898) gibi şairlerin şiirlerinde görülür.Sembolist şiir hareketi, adı geçen şairlerin sanat anlayışlarının yanında dünya edebiyatının diğer temsilcilerinin fikirleri ve eserlerinden de beslenmiştir. Edgar Allan Poe, *Kuzgun (TheRaven)* adlı eseri ve şiir sanatıyla ilgili makaleleriyle sembolist şiire ilham kaynağı olmuş şairlerden biridir.

2.2.1. Edgar Alan Poe (1809-1849)

Edgar Alan Poe, gerek düzyazı eserleriyle, gerekse şiirleriyle dünya edebiyatında önemli yer edinmiş sanatçılardan birisidir. Daha önce adı geçen sembolist şairlerin çoğu Poe’yu bu akımın esinleyicileri arasında görmektedir. Poe’nun şiir sanatı hakkındaki görüşleriyle kaleme aldığı eserler, şairlerin bu düşüncesini desteklemektedir.⁴⁸Şair ölümünden önce yazdığı *Şiirsel Prensipten (The Poetic Principle)* adlı makalede şiirin salt tekrardan ibaret olmadığını, asıl elementlerinin sonsuzluğa ait olan güzelliğin görünen parçalarını elde etme mücadelesi olduğunu dile getirir.⁴⁹Bu ifadeden yola çıkarak Poe’nun şiirde, somut gerçeklerin ötesini yansıtma amacı güttüğü söylenebilir. Ayrıca bu görüş, şairin ölümünden beş yıl sonra dünyaya gelen, Rus din felsefesinin kurucusu Vladimir Soloyov’un sanat anlayışında da karşımıza çıkacaktır.⁵⁰

⁴⁷A.e., s. 27.

⁴⁸İvan Elagin, “Poe in Blok’sLiteraryHeritage”, *Russian Review*, 4, 1973, s. 403.

⁴⁹A.e.

⁵⁰A.e.

Yazar, 1846 yılında kaleme aldığı *Yazı Sanatının Felsefesi* adlı makalesinde sembolist şiir anlayışını *Kuzgun (The Raven)* adlı şiiri üzerinden aktarmaktadır. Söz konusu makalede yazar, şiir sanatında soyut bütünlüğün olmazsa olmaz bir unsur olduğunu ifade etmektedir.⁵¹Bunun dışında şiiri şiir yapan ölçütün okuyucudaki duygu yoğunluğu olduğunu belirtir.⁵²Edgar Allan Poe'nun şiir üzerine ifade ettiği bu düşünceler, onun salt akılcılık karşıtı, duygu ve hislerden beslenen, hayal dünyasını gerçekçiliğe tercih eden, güzelliği, estetiğin hiyerarşisine tabi olan gerçeklerin üzerinde tutan şiir sanatını anlaşılır kılmaktadır.⁵³Duygu ve hislerin ön plana çıkması, şairin sembolist şiirin kurucusu olmasının yanı sıra romantik sanat anlayışının unsurlarından da etkilendiği söylenebilir. Poe'nun sembolist şiire kaynaklık eden, romantik olduğu kadar da gotik olan sanat anlayışını yansıtan en önemli eserlerinden birisi 1848 yılındakaleme aldığı *Kuzgun* adlı şiiridir.

Sevgilisinin yasını tutan genç bir öğrencinin melankolik duygu dünyası ile onun bir kuzgun ile olan konuşmalarını konu edinen şiir, dekadandan şiirin işlediği başlıca temalardan biri olan ölüm ve karamsarlığı sembollerle ele alır. Şair böyle bir konuyu seçme sebebi için *Yazı Sanatının Felsefesi* adlı çalışmasında şu ifadeleri kullanır.

“...Sonunda şiirimin çatısı ortaya çıkmıştı. Şiirimin adı ‘Kuzgun’ olacaktı. Bu kuş zaten meşum uğursuz bir hayvan olarak biliniyordu ve devamlı aynı kelimeyi her hecenin sonunda tekrar edecekti. Burada hemen mükemmel bir şiirin mutlaka bir amacı olması gerektiği aklıma geldi. İnsanlığı en çok hüzne boğan acı ne olabilir diye sordum kendime. Cevabım ‘ölüm’ oldu. İşin estetik tarafını düşünerek ölümü şiirselleştirmem gerekiyordu...”⁵⁴

Edgar Allan Poe'nun eserde işlediği ölüm ve karamsarlık, eserin iki ana karakteri olan öğrenci ile kuzgunun konuşmalarıyla aktarılmıştır. Bu konuşmalarda kuzgun yalnızca *Asla (Nevermore)* demesini bilmektedir. Dolayısıyla genç sevgilinin bütün sorularına bu şekilde cevap vermektedir. Bununla birlikte şair, çevre betimlemeleriyle de bu karamsar havayı yansıtmaktadır. Şiirin başındaki fırtınalı hava betimlemesi, öğrencinin evindeki sessiz ortam, uğursuzluğun sembolü olan

⁵¹Edgar Allan Poe, **Kuzgun**, Çev. Oğuz Baykara, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2011, s.14.

⁵²A.e.

⁵³DarlaneHarbourUnrue, “Edgar Allan Poe: Romantic as Classicist”, **International Journal of TheClassicalTradition**, 4, 1995, s. 113.

⁵⁴Poe, a.g.e., s. 16.

kuzgun gibi öğeler şiirin romantik yönünü oluşturmaktadır.⁵⁵ Ancak şiirdeki öğelerde görülen tezat, sembolist şiir unsurlarına hizmet etmektedir. Özellikle kuzgunun dışarıdan, Athena Pallas büstüne uçuşu, şiirdeki romantik atmosferde yer alan sembolik bir ögedir. Athena Pallas, mitolojide akıl ve zekâyı sembolize etmekte, eserde acı çeken genç sevgilinin sığındığı bir güç olma özelliği taşımaktadır.⁵⁶ Bu ayrıntı Poe'nun akılcılığa karşı çıkışıyla da uyumludur. Zira akıl ve zekâ tanrıçasının üzerine yoğun duyguları güçlendiren, karamsarlığı, uğursuzluğu ifade eden ve hisleri öne çıkaran kuzgun sembolü kondurulmuştur.

Edgar Allan Poe'nun gerek *Kuzgun* adlı şiiriyle, gerekseyazdığı diğer eserleriyle sembolist şiire önemli bir miras bıraktığı söylenebilir. Fransız sembolist şairler dışında, ilerleyen bölümlerde ele alacağımız Rus sembolist şiirinin birinci ve ikinci kuşak temsilcileri de Poe'nun edebi mirasından yararlanmışlardır. Söz gelimi birinci kuşak Rus sembolist şairlerinden V.Y. Bryusov Poe'nun eserlerini çevirerek Rusçaya kazandırmıştır. Ayrıca ikinci kuşak Rus sembolist şiirinin önemli temsilcilerinden Aleksandr Blok, Poe'yu, modern sanatın öncüsü olarak kabul etmiş, farklı türlerde eserler veren yazarlarla ve ruh dünyasını derinlemesine ele alan F.M. Dostoyevski ile bağdaştırmıştır.⁵⁷ Poe'nun edebi mirası sembolist şiirin kurucuları Baudelaire ile Verlaine'in sanatlarında da izler bırakmıştır.

2.2.2.Charles Baudelaire (1821- 1867)

Sembolist şiir akımının kurucularından Fransız şair Charles Baudelaire,parnasizm kökenli bir şairdir. Ancak sanatının ilerleyen dönemlerinde duygulara yönelip, pozitivist sanata karşı çıkacak ve “sanat için sanat” anlayışını benimseyecektir.⁵⁸ 1821'de Paris'te doğan şair çocukluğunun ilk zamanlarında babasının etkisinde yetişir. Ancak babasını küçük yaşta kaybetmesi ve annesinin yaptığı ikinci evlilik onu derinden sarsıp yalnızlığa iter.Şair daha sonra ailesinin karşı çıkmasına rağmen edebiyatla ilgilenmiştir.⁵⁹ İlk şiirlerini öğrenim gördüğü gençlik

⁵⁵A.e., s. 18.

⁵⁶Poe, a.g.e., s. 18-19.

⁵⁷Elagin, a.g.e., s. 406.

⁵⁸A.e., s. 47.

⁵⁹Cemil Göker, **Fransa'da Edebiyat Akımları**, Ankara, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1982, s. 71.

yıllarında kaleme alan şair için, Bourbon adasına yapmış olduğu seyahat ilham kaynağı olmuş, bu seyahatten sonraki dönemde şiir sanatı şekillenmiştir.⁶⁰

Baudelaire, sanat yaşamı boyunca sembolizm akımına bağlı şiirler yazmış veeleştirirmenlik yapmıştır. Ayrıca Edgar Alan Poe'nun eserlerini de Fransızcaya çeviren Beudlaire, onun eserlerinden de oldukça etkilenmiştir. Şairin yazdığı şiirlerde sembolizmin temel özellikleri sayılan kapalı anlatım, şairin doğayı içsel deneyimlerine göre yorumlaması, nesnelerin silik işaretlerinin görünmesi gibi unsurlar görünür. Bu durum şairin 1857 yılında kaleme aldığı *İletişimler* (*Correspondances*) adlı şiirinde açıkça yansımalarının bulunmuştur:

“Bir tapınaktır Doğa, garip sesler duyulur,
Karışık sesler, canlı direklerinden akan;
Ve kişi, tanıdık gözleriyle ona bakan
Simgе ormanlarından geçip yola koyulur

...”⁶¹

Şiirin ilk kıtasında sembolizmin özelliklerini yansıtan öğeler görülür. “*Bir tapınaktır doğa, garip sesler duyulur,*” dizesinde sembolist şairin doğa ile ilişkisinde doğaya dinsel, tanrısal bir anlam yüklenmektedir.⁶² İlerleyen dizelerde tapınağın insanla karmaşık sözler ve garip seslerle konuştuğu aktarılır. Doğanın garip seslerle konuşması daha önce de sözünü ettiğimiz Platon'un idealar kuramıyla ilişkilendirilebilir. Bu dizelere göre insan, tıpkı asıl gerçek olan ideaların yansıması olan nesneleri görür gibi doğanın içindeki nesnelerin gerçek görüntülerini değil, onların karışık seslerini duyup, silik gölgeleri olan sembolleri görür.⁶³

Buna karşın insan, şiirde adı geçen bu simge ormanına tamamen yabancı değildir. Simgе ormanı insana tanıdık bakışlarını yöneltir. Zira insanın da yaratılan varlıklardan farklı olmaması, insan da dâhil olmak üzere yaratılan her şeyde maddi ve manevi bir yönün ve bütünlüğün olduğu anlamına gelir. Ayrıca doğa ile insan

⁶⁰Alkan, **a.g.e.**, s. 47.

⁶¹Nuray Cihan Gündüzalp, “Charles Baudelaire’in Şiirlerinin Türkçe Çevirileri Üzerine İnceleme”, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s. 114-115. Şiir çevirisi Erdoğan Alkan’a aittir.

⁶²Göker, **a.g.e.**, s. 73.

⁶³**A.e.**

arasındaki ilişki de bu tanışıklığı güçlendirir.⁶⁴Doğa-insan ilişkisinin yanı sıra koku, ses, renk gibi duyular aracılığıyla hissedilen,doğalunsurlar arasında da birbenzerlik ilişkisi, hatta birbirlerinin yerini alma durumu söz konusudur.Şiirin ilerleyen dizelerinde bu duruma tanık olabiliriz:

“ ...

Gece gibi, aydınlık gibi derin ve geniş
Karanlık bir birlikte renkler, sesler, kokular
Birbirine seslenir, birbirini yanıtlar,
Uzun yankılar gibi boğuk, iç içe geçmiş,
Kokular vardır körpe, çocuk tenleri gibi,
Çayırklar kadar yeşil, obua kadar tatlı,
Kokular da var, bozuk ama zengin, görkemli,

... ”⁶⁵

Şiirin bu bölümünden de hareketle doğa unsurlarının insanla olduğu kadar kendi aralarında da ilişki içinde olduğu söylenebilir. Bu ilişki duyular arasındaki uyum ve her duyunun bir diğerini andırması ya da geçişi şeklinde ortaya çıkar. Örneğin koku, çocuk teni kadar körpe olabilir (koklamadan dokunma duyusuna geçiş), çayırklar kadar yeşil olabilir (koklamadan görme duyusuna geçiş) veya bir obuanın sesi kadar tatlı olabilir (koklamadan işitme duyusuna geçiş).⁶⁶

Baudelaire’in sembolist şiir sanatını yansıttığı eserlerinden bir diğeri, 1857 yılında yayınlanan *Kötülük Çiçekleri (Les Fleurs du Mal)* adlı şiir derlemesidir. Bu eserdeki şiirler, tıpkı *İletişimler* adlı eserde olduğu gibi sembolizmin temel özelliklerini barındırmakta, çeşitli imgeleri sembolleştirmektedir. Şair, bu eserde insanın içinde bulunduğu kötülük sarmalını, iyilikle kötülük arasındaki mücadeleyi yansıtır. Tülin Kartal Güngör’e göre, Baudelaire, insanın iç dünyasındaki bunalım, yalnızlık ve kötülük sarmalının üstesinden gelebilmek için yüce bir güce ihtiyaç

⁶⁴A.e.

⁶⁵Gündüzalp, a.g.e., s. 115. Şiir Çevirisi Erdoğan Alkan’a aittir.

⁶⁶Göker, a.g.e., s. 73.

duymaktadır fakat bu güce erişebilmek için kötülük sarmalıyla yüzleşmek gerekmektedir.⁶⁷Şair, insanın içinde bulunduğu kötülük ve günah sarmalını eserin girişindeki şiirde *Çamurlu bir yol* olarak sembolize etmektedir.⁶⁸ İnsan bu çamurlu yolda neşeyle ilerlerken gözyaşlarının üzerine bulaşan kiri temizleyebileceğini zanneder. Böylelikle insan her gün cehenneme biraz daha yaklaşır. İnsanın kötülükle iyilik arasındaki gelgitlerinin yanında Şair, *Kötülük Çiçekleri*'nde sembolist şairin toplum içindeki durumunu *Albatros* adlı şiirinde ortaya koymaktadır. Adı geçen şiirde sembolist şair, denizciler tarafından hor görülen bir Albatros olarak sembolize edilmektedir. Şairin onu anlamayan toplumda var olma mücadelesi, onun yalnızlıktan kurtuluşunun tek yoludur.⁶⁹

Charles Baudelaire'in adı geçen eserlerinde, duyular arasında aktarım, imgelerin sembolleştirilmesi, benliğin doğayla bütünleşmesi, iyi-kötü karşıtlığı gibi sembolist şiirin temel unsurları görülmektedir. Paul Verlaine'in eserlerinde de benzer unsurlar görülmektedir.

2.2.3. Paul Verlaine (1844- 1896)

Fransız sembolizmin bir diğer önemli ismi Paul Verlaine, 1844 yılında Metz'de dünyaya gelir. Eğitimi Paris'te alan şair, genç yaşta şiire yönelir.⁷⁰İlk şiirlerinde Victor Hugo, Gautier ve Baudelaire'den izler görülür.⁷¹

Verlaine'in şiirlerinde parnasizmin ve dekadın sanat anlayışının yansımaları görülse de şairin şiirlerinde kişiselliğin ağır bastığı, duygu yoğunluğunun görüldüğü, düşsel öğelerle iç içe geçmiş bir sembolist şiir anlayışı ağır basar. Şair, şiir sanatında resim ve müzikalitenin de özelliklerini sentezler.⁷²Verlaine, dekadın sanat anlayışının dayanak noktasıyla ilgili ifadesinde, sözü edilen özelliklerle paralel

⁶⁷Tülin Kartal Güngör, "Arayış ve Kaçış Metaforu Olarak Baudelaire'in Kötülük Çiçekleri", **Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2018, 2/1, s. 117.

⁶⁸A.e., s. 118.

⁶⁹A.e., s. 122.

⁷⁰Alkan, **a.g.e.**, s. 55.

⁷¹A.e.

⁷²A.e., s. 57.

olarak, realizm, natüralizm ve parnasizm gibi akımlara karşı çıkışı, bir ideal arayışını dile getirmektedir.⁷³

Verlaine 1882 yılında kaleme aldığı *Şiir Sanatı (Art Poetique)* adlı eserinde adeta sembolist şiirin nasıl olması gerektiğinin şifrelerini açıklar. Söz konusu eserde şair, sembolist şiirin ana unsurlarından, dilin müzikalite amacıyla kullanılması koşulunuöne çıkarır:

“Musiki her şeyden önce musiki;
Onun için tekli mısradan şaşma.
Kıvrak olur erir havada sanki;
Ağır aksak söyleyişe yanaşma.

...”⁷⁴

Görüldüğü gibi yukarıdaki dizelerinde şair sembolistşiirin nasıl olması gerektiğiyle ilgili esaslara değinmektedir. Şair, şiirde müzikalitenin yakalanması için dizelerin de müzikaliteye uygun olarak düzenlenmesi gerektiğini“Kıvrak olur erir havada sanki” dizesiyle dile getirir.⁷⁵Dizelerin müzikaliteye uygun olmasıyla birlikteşiirde sözcük kullanımının da müzikaliteyi ve kapalılığı desteklediği yineşiirde yansıtılmaktadır.⁷⁶Ayrıca kelime seçiminde şairin yaratıcı hayal gücünün etkili olduğu düşüncesişu dizelerde kendini gösterir:

“ ...

Kelime seçerken de meydan senin;
Dumanlısı güzeldir türkülerin;
Öyle hem açık seçik olsun hem kapalı.

...

Ara rengin peşindeyiz çünkü biz;
Rengin değil ara rengin sadece.

⁷³Göker, a.g.e., s. 75.

⁷⁴Emel Kefeli, **Batı Edebiyatında Akımlar**, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2017, s. 134.(Çev. M.C. Anday, S. Eyüboğlu)

⁷⁵Göker, a.g.e., s. 74.

⁷⁶A.e.

Ancak öyle sarmaş dolaş ederiz

Kavalı boruyla rüyayı düşle.

...’’’’

Verlaine, *Şiir Sanatı* adlı eserinde sembolist bir şiirin olmaz özelliklerini belirtmekle birlikte yine sembolist bir şiirde kaçınılması gereken yönleri de dile getirir. Şiirin ilerleyen bölümlerinde yer alan “ağır aksak söyleyiş”, “nükte belası” gibi ifadeler söyleyişte kaçınılması gereken özellikler olarak vurgulanırken, “kafiyenin ağzına gem vurmak” ifadesiyle de kafiye’nin sembolist şiirde uzak durulması gereken bir unsur olduğu dile getirilmektedir.

2.2.4. F. M. Dostoyevski (1821-1881)

Eserlerinde gerek Rus edebiyatında, gerekse dünya edebiyatında iz bırakan F.M. Dostoyevski, düşünsel açıdan da yeniliklere öncülük etmiş ve insanın iç dünyasını çok yönlü işlemesiyle kendisinden sonra ortaya çıkan sanat anlayışlarının dayanak noktası olmuştur. *Yeraltından Notlar*, *Suç ve Ceza*, *Karamazov Kardeşler* gibi eserlerinde yazar, bireyin çevresindeki olaylar ve toplumla olan çatışmalarını, içsel çelişkilerini ve ruhsal kurtuluşunu çok yönlü olarak yansıtmıştır. Dostoyevski, insanın iç dünyasına yönelik ilgisini “İnsan bir sırdır. O sırrı çözmek gerekir. Eğer o sırrı hayatınız boyunca çözmeye çalıştıysanız boşa vakit geçirdiğiniz söylenemez” diyerek açıklar.⁷⁸ Dostoyevski’nin eserleri, insanı ve ruhsal kurtuluşu temel alan dünya görüşü, onu, Rus düşünce yapısının önemli bir parçası haline getirir. Nikolay Berdyaev’in de işaret ettiği gibi, nasıl Miguel de Unamuno İspanyol felsefesinin Don Quijote’da yattığını söylüyor ise Rus felsefesi de Dostoyevski’de yatmaktadır.⁷⁹

Dostoyevski’nin düşünsel derinliği, sembolist şiirin hem Batı’daki hem de Rusya’daki temsilcilerine dayanak noktası olmuştur. Aslında bu dayanak noktası Dostoyevski’nin de tıpkı sözünü ettiğimiz düşünürlerinkine benzer bir idealizminin olmasına bağlanabilir. Çünkü yazar, ülkesinde gelişen materyalizm, halkçılık,

⁷⁷Kefeli, a.g.e., s. 134. (Çev. M.C. Anday, S. Eyüboğlu)

⁷⁸K.M. Romanov, “Dostoyevski o vnutroliçnostnom konflikte”, *İntegratsiya Obrazovaniya*, 2011, s. 65.

⁷⁹Nikolay Berdyaev, *Russkaya İdea*, Paris, YMCA- PRESS, 1971, s. 161.

anarşizm, nihilizm ve hatta ateizm gibi din dışı düşünce hareketlerinde bile bir tanrı ve sonsuzluk arayışı bulunduğunu fark eder.⁸⁰ Dolayısıyla idealist felsefesini tüm bu materyalist anlayışlar içinden doğan bir maneviyat ile bu maneviyatın yeryüzüne (Platon'un deyişiyle nesneler dünyasına) yayılaraksonsuz bir uyumla hükmedeceği öngörüsü oluşturmaktadır. Bu öngörünün ve Avrupa'nın unuttuğu kardeşlik idealinin gerçekleşmesi için de Rusya'nın önemli bir rolü, bir görevi olduğunu düşünür.⁸¹ Rusya'ya yüklenen bu görev zamanla tarihi ve ruhsal bir kurtarıcılık görevi halini alacaktır. Başka bir deyişle, Dostoyevski'nin eserlerinde ön planda tuttuğu ruhsal kurtuluş ideali, ilerleyen süreçte Rusya için geçerli olacak, sözünü edeceğimiz Rus şairler, tanık oldukları tarihi olayları bu ideal ışığında yorumlayacaktır.

Genel olarak bakıldığında Dostoyevski'nin eserleri ve düşünceleri Batı sembolizminde görünen gerçeklerin ardında kalan daha farklı gerçekliklerin işlenmesi bakımından dayanak olmuştur. Yazarın materyalist düşünceler içindeki sonsuzluk ve tanrısallık arayışları da V. Solovyov gibi Rus din felsefesinin ve sembolizminin kurucu filozoflarının düşüncelerini etkiler. Özellikle Rusya'ya verilen rol ile manevi hakimiyet öngörülerini, adlarından ileride bahsedeceğimiz ikinci kuşak Rus sembolistlerinin sanat görüşlerinde yansıma bulur. Birinci Dünya Savaşı'nın dengeleri değiştiren yönünü, eski dünyanın ortadan kalkıp yeni düzenin sembolist ideallerle kurulacağı anlayışını işleyen şiirlerden önce Rus sembolizmini genel hatlarıyla incelememiz, bu konuyu daha kapsamlı olarak kavramamızı sağlayacaktır.

2.3. Rus Sembolizmi

Rus sembolizminin oluşumu ve gelişimi, Batı'daki sembolizm akımının özellikleri, bu özelliklerin sınırlarının aşılması, yeni anlamlar ve ideallerin yüklenmesi ile önceki yüzyılda gelişen Rus şiir geleneğinin devralınması gibi unsurların bir araya gelmesi olarak tanımlanabilir. Rus sembolizmi, A.S. Puşkin'den başlayıp N. Nekrasov ile A. Fet'e kadar uzanan XIX. yüzyıl Rus şiir geleneğinden izleri, şiirin yeniden hâkim olmaya başladığı 1880'lerde çıkan şiir derlemeleri ile devam ettirmiştir.⁸² Şiir,

⁸⁰ A.e.

⁸¹ Lev Şestov, **Dostoyevski ve Nietzsche Trajedinin Felsefesi**, Çev. Kayhan Yükseler, İstanbul, Notos Yayınevi, 2015, s.25.

⁸² Viktor Berlinskih, **İstoria russkoy poezi i modernizm i avangard**, Moskva, İzdatelstvo "Lomonosov", 2013, s. 33.

tıpkı Batı sembolizminde olduğu gibi Rus sembolizminde de önem arz eden bir edebi tür olmaya başlamıştır. Ancak Rus sembolizmi Batı sembolizminden farklı olarak yalnızca estetik kaygılara eğilmeyip, XX. yüzyılda gün yüzüne çıkmayı bekleyen sosyal değişimlere, eski yaşam şeklini ve düşünce yapısını değiştirecek tarihi gelişimlere de değinmektedir.⁸³ Bununla birlikte Rus sembolizmi, Rus edebiyatı ve kültürünün modernizm bağlamında geliştiği ve XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyılın ilk çeyreğine kadar süren Gümüş Çağ dönemi şiirinin kilit rol oynayan akımlarından birisidir.⁸⁴

Rus sembolizmi, Gümüş Çağ'ın ilerleyen dönemlerinde ortaya çıkan akmeizm akımının temsilcilerinden Anna Ahmatova'nın deyişiyle XX. yüzyıl Rus şiirinin son büyük akımıdır.⁸⁵ Rus sembolizmi, hem uzun bir dönem düzyazının arkasında kalan şiiri bir çıkmazdan kurtarır, hem de bu çıkmazın meydana getirdiği düşüş ortamına Rus yaşamı ve kültürüyle bağlantılı bir değişim getirir.⁸⁶ Rus sembolist şiirinin temsilcilerinden ve kuramcılarından olan Vyaçeslav İvanov, Rus sembolizminin kapsayıcılığını ve kendine has karakterini "Rus sembolizmi sadece bir sanat olamadı ve olmak da istemedi." sözleriyle aktarmaktadır.⁸⁷ Rus sembolizmi Batı sembolizminden aldığı sanatsal özelliklere kendi kimliğini kazandırıp bir dünya görüşü haline getirmiştir ve bu akımın ilerleyen dönemlerinde temsilcileri, sembolizmin işlediği konuların dışında, özellikle tarihsel ve toplumsal konularda da eserler vermiştir. Rus sembolizminin eser verdiği bu konuların kaynağında ise pozitivizme tepki olarak ortaya çıkan idealizmin Rusya'nın geçmişi ile ona verilen tarihsel ve ilahi görevleyorumlanması gelmektedir. Ancak Rus sembolizmi önceki sınırları aşması, akımın gelişme sürecinden bağımsız düşünülemez. Bu gelişme süreci ise iki kuşağa ayrılan Rus sembolizminin ilk kuşağının K. Balmont, F. Sologub, D. Merejkovski, Z. Gippius, V. Bryusov gibi temsilcilerinin sanatıyla başlamaktadır.

⁸³Özkaya, **a.g.e.**, s. 411.

⁸⁴**A.e.**, s. 34.

⁸⁵Berlinskih, **a.g.e.**, s. 35-36.

⁸⁶**A.e.**, s. 36.

⁸⁷Özkaya, **a.g.e.**, s. 411.

2.3.1. Birinci Kuşak Rus Sembolistlerinin Sanatsal Özellikleri

Rus sembolist şiirinin ilk kuşağı, Batı dekadantlığı ve sembolizminin özelliklerini devam ettirmiş, bireysel, mistik konuları işlemeye devam etmiş ve şiir sanatında benzer estetik kaygıları gütmüştür. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi Rus sembolizmi bu akımı bir sanat akımının ötesine götürmüş, ona yeni manevi anlamlar yüklemek istemiş ve onun aracılığıyla güzelliğin hâkim olduğu yeni birdünya ile yeni bir inanç sistemi yaratmayı amaçlamıştır. Rus sembolizmine dair ortaya çıkan bu düşünceler birinci kuşak Rus sembolistlerince geliştirilmiştir. Keza sembolizm akımını Rusya’da duyuran ilk kişi *Rus Sembolistleri (Russkiyesimvolistı)* adında üç broşürden oluşan almanağı yazan V.Y. Bryusov’dur.⁸⁸

Birinci kuşak Rus sembolistlerinin sanat anlayışı yine Bryusov’un makalelerinde yansıma bulmaya devam eder. *Sanat Hakkında* isimli yazısında şair, sanatın hedefinin sanatçının ruhunu açığa çıkarmak ve bu benzersiz ruhun gizli kalan özünü irdelemek olduğunu ifade eder.⁸⁹ Bryusov *Sırların Kaynağı* adlı bir başka yazısında ise tıpkı Batı sembolistleri ve ona kaynaklık eden düşünceler gibi sanatın, salt pozitivizmin aksine dünyayı akıl dışı yöntemlerle anlama uğraşı olduğunu belirtir.⁹⁰ Dünyanın akıl dışı yollar, özellikle hisler ve duygularla ifade edilmesinde ise bireysellik ön plana çıkmaktadır. Birinci kuşak Rus sembolistleri de dış dünyayı bireyin süzgecinden geçirerek yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu anlayışta öne çıkan özelliklerden birisi sanatın bireyselliği, sanat için sanat anlayışıdır. N. Minski tarafından kaleme alınan *Vicdanın Işığında (Pri svete sovesti)*, D. Merejkovski tarafından kaleme alınan *Çağdaş Rus Edebiyatında Düşüşün Nedenleri ve Yeni Akımlara Dair (O priçinahupadka i o novıh teçeniyah sovremennoy russkoy literaturı)* gibi yazılarda sembolizm, bir dünya görüşü olarak açıklanır. Ayrıca Balmont tarafından kaleme alınan *Sembolik Şiir Hakkında Temel Şeyler (Elementarnıye slova o simvoliçeskoj poezii)* gibi yazılar da bu görüşü destekler. Aynı zamanda akımın sanatta benimsediği bireyci yön de öne çıkarılır.⁹¹ Bireysellik Rus sembolizminin ilk ortaya çıktığı dönemden itibaren kendisini göstermiş, daha

⁸⁸Özkaya, a.g.e., s. 412.

⁸⁹A.e.

⁹⁰A.e.

⁹¹Üçgül, a.g.e., s. 245.

çok şiir gibi sanatsal ürünlerde yer bulmuştur. Birinci kuşak Rus sembolistlerinin eserleri okuyucuyu iyiyi ve kötüyü bilen ve bu kavramları aşmış birer tanrının karşısında olduklarına ikna edecek düzeydedir.⁹²Bu bireyciliğiBryusov “Kendime olan tertemiz inancımdan başka hiçbir yükümlülüğüm yok”şeklinde ifade eder.⁹³Bireysellikte birlikte bireydeki tanrısallık, sevginin ve güzelliğin kurtarıcılığıGippius’un1894’te kaleme aldığı *İthaf (Posvyaşçeniye)* adlı şiirinde “...Fakat severim kendimi Tanrı’yı severcesine/ Kurtaracaktır ruhumu sevgi” dizelerinde ortaya çıkmaktadır.⁹⁴

Birinci kuşak Rus sembolistleri, tıpkı diğer Rus sembolistleri ile “Her şeyden önce musiki” diyen Batı’daki sembolistler gibi şiir sanatını müziğe yaklaştırmış, kullandıkları kelimelerin melodik olmasına özen göstermişlerdir.Bu grubun temsilcilerindenBalmont’a göre şiir, tıpkı müzik gibi bir melodiye sahiptir ve her bir sesin anlamı vardır. Şiiri seslerin ahengi olarak tanımlayan şair, Fransız şair Arthur Rimbaud’yu örnek alır.⁹⁵Birinci kuşak Rus sembolistlerinin sanat anlayışının, sahip olduğu özellikler bakımından sanatlar sentezinin bir ürünü olduğu söylenebilir. Ancak sentez kavramı, yalnızca sanatlar için geçerli olmamış, Gümüş Çağ’dasanat, din, mistisizm gibi pek çok manevi unsurla bir arada anılmaya başlanmıştır.⁹⁶

Sanat ile dinî mistisizmin sentezi Rus sembolizminin birinci kuşak şairleri arasında ortaya çıkmıştır. Bu görüşü benimseyen Merejkovski veGippius’a göre şiir dinsel bir amaca hizmet etmelidir.Aynı zamanda Neohristiyanlık**düşüncesinin kurucularından olan bu şairler, sanatı Tanrı’ya ulaştıran bir gerçek olarak görmektedirler.⁹⁷ Değişmeyen tek gerçek olan idealar kavramı burada Tanrı’nın kendisiyken sanat ve özellikle sembolist şiir, Tanrı’ya ulaştıran bir araçtır. Ayrıca

⁹²Y.V. Voljenina, *Jiznetvorçestvogrubbıhgunnov ili modernizm massam*, Moskva, “Airo- Pervaya Monografiya”, 2018, s. 37.

⁹³Özkaya, *a.g.e.*, s. 413.

⁹⁴Voljenina, *a.g.e.*, s. 38.

⁹⁵Üçgöl, *a.g.e.*, s. 247.

⁹⁶Mineralova, *a.g.e.*, s. 29.

⁹⁷Neohristiyanlık, materyalizm ve pozitivizmin güç kazandığı XIX. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu düşünce, geleneksel Hristiyanlık düşüncesini, yeni bir dinsel anlayış çerçevesinde ele alarak beden-ruh ilişkisi ve insan-Tanrı ilişkisine dikkat çeker. Bkz. İ.A. Kazantsova, S.P. Belçeviçen,” Ponimaniyesimvola i yego rol v filosofii D.S. Merejkovskogo”, *NauchnyRezultatSotsialniye i gumanitarnıyeissledovaniya*, 2019, 5(1), s. 85-90.

⁹⁷Özkaya, *a.g.e.*, s. 245.

dinsel mistisizm XIX. yüzyıl sonu ile XX. yüzyıl başında şekillenen yeni düzende, gitgide artan toplumsal, politik gerilim ortamında ve kültürel değişim döneminde adı geçen şairlerce bir kurtuluş olarak algılanmaktadır. Birinci bölümde de sözünü ettiğimiz toplumsal bunalımlar, karışıklıklar ve savaşlar arttıkça dünya bir karmaşanın içine sürüklenmeye başlamış, Rusya da bu karmaşayı derinden hissedenden ülkelerden biri olmuştur. Bunun sonucunda Batı'da 1880'lerde ortaya çıkan ve XIX. yüzyıl sonunun dünyanın sonunu getireceği inancı olan *Fin de sciele* anlayışı Rusya'da da kabul görmüştür. *Fin de siecle* anlayışının Rusya'da kabul görme sebepleri arasında, hem Batı'da hem de Rusya'da meydana gelen karmaşaların insan yaşamındaki beklenti ve umutları ortadan kaldırması ve insanlarda ölümle yeniden doğuş beklentisinin güçlendirmesi gösterilebilir. Başta Merejkovski ile Gippius olmak üzere birinci kuşak Rus sembolistleride bu karmaşa ve çöküş ortamında çözümünü ve mistik bir şiir anlayışını geliştirmekte görmüşler, sanatın, güzelliğin kurtarıcı rolüne sığınmışlar ve bu doğrultuda kaleme aldıkları şiirlerleyeni bir inanç ve sanat anlayışını yaratmayı amaçlamışlardır.

Gitgide karmaşılaşan sosyal, kültürel ve siyasi ortamda dinî-mistik bir idealizmi benimseyen birinci kuşak sembolistler, gerek şiirlerinde, gerekse farklı türlerdeki eserlerinde bu anlayışa bağlı olan konular seçmişlerdir. Yalnızlık, acı ve ölüm şiirlerde ön plana çıkan konular olur. Bryusov, bu durumu sanatçının birtakım karanlık duyguları ortaya çıkarma çabası olarak değerlendirir. Ona göre şiir, şairin bilinç dışında parlayıp sönen anlık hislerini de yakalamalıdır.⁹⁸ Dolayısıyla adı geçen konular, bilinç dışı ile şairin anlık duygu ve hisleri aracılığıyla aktarılır.⁹⁹

Birinci kuşak ve ikinci kuşak Rus sembolist şairlerini ortak paydada buluşturan ortak özellik, sözünü ettiğimiz bu karmaşanın sonunda bir değişimin, felaketin veya bir mucizenin geleceği inancıdır.¹⁰⁰ Hatta beklenen bu karmaşa ya da felaketin ardından şairler, Hz. İsa'nın geri döneceğine dahi inanmıştır.¹⁰¹ Rus sembolizminin bu özelliği, akımın temsilcilerinin XX. yüzyılın başlarında daha farklı boyutlara yönelmesine, bu dönemde yaşanan siyasi ve toplumsal olayları eserlerinde

⁹⁸Özkaya, a.g.e., s. 248.

⁹⁹A.e.

¹⁰⁰Berlinskih, a.g.e., s. 37.

¹⁰¹A.e.

işlemesine ve birinci kuşağın bireysel boyutta kullandığı sembolleri daha geniş anlamda kullanmasını sağlamıştır. Bu geniş boyutu kullanan ve başta Birinci Dünya Savaşı ve ardından gerçekleşen 1917 devrimi olmak üzere pek çok toplumsal ve politik unsuru şiirlerinde yansıtan Rus sembolistleri Aleksandr Blok, Andrey Bely'nin başını çektiği ikinci kuşak Rus sembolist şairleridir.

2.3.2. İkinci Kuşak Rus Sembolistlerinin Sanatsal Özellikleri

İkinci kuşak Rus sembolizmi, XX. yüzyıl başlarında Rus sembolizmi içinde ortaya çıkan genç şairler topluluğu olarak bilinir. Temsilcileri A. Blok, A. Bely ve V. İvanov olan bu topluluk, Rus sembolizmini kuramsal olarak somutlaştırmakla kalmayıp sözünü ettiğimiz ilk kuşak şairlerin kullandıkları imgeleri, sembolleri sanatta daha farklı konuları işlemek üzere kullanmışlardır. Bu farkın ortaya çıkışında Rus sembolist şairlerinin ortak sanatsal özelliklerini göz ardı etmek elbette doğru olmaz. Söz gelimi, her iki kuşağın sanatçıları da gerçek yaşamın birebir yansıtılmasına karşı çıkmışlar, kapalı anlatımın şiirde bulunması gereken unsurlar olduğuna inanmışlar ve sanatın dini-mistik bir yönü olduğunu düşünmüşlerdir. İki kuşak arasındaki farkı yaratan unsurlardan biri, gerçek dünyayı sanatın kurallarına göre şekillendirme amacı gütmektir. İkinci kuşak sembolistler yeni bir dünya yaratmaktan çok var olan dünyayı değiştirmek, ona sanatın kurallarını empoze etmek ve onu dini-mistik bir bakış açısıyla ele almak istemişlerdir.¹⁰² İkinci kuşağın farkı, Rus din felsefesinin kurucularından Solovyov'un düşünceleriyle açıklanabilir.

Solovyov (1851-1900), Rus ulusal bilincini din felsefesiyle bir araya getirerek Rusya'nın üstlendiği tarihsel görevi bu anlayışa göre oluşturan düşünür olarak bilinir. Dindar bir ortamda yetişen düşünür, gençliğinin ilk yıllarında bir inanç krizi geçirir. Bu kriz sonucunda dünyadaki her şeyin kökten değiştirilmesi gerektiğini savunan koyu bir nihilist olan Solovyov, yaşamının daha sonraki dönemlerinde bilime ve felsefeye yönelir. Özellikle de Spinoza, Kant, Schopenhauer ve Hegel gibi

¹⁰²Üçgül, a.g.e., s. 248.

düşünürlere olan ilgisi, Solovyov'u tekrar inanca yaklaştırır.¹⁰³ “*Batı Felsefesindeki Bunalım: Pozitivistlere Karşı Çıkış*” adlı tezi 1874’te yayınlanan Solovyov Peterburg Üniversitesi’nde ders vermeye başlar. Bir süre sonra araştırma yapmak üzere gittiği Londra’da ise felsefeye olan ilgisi daha da artar ve özellikle mistisizm tarihi, yeni Plâtonculuk, Alman mistisizmi ve teosofisi konularına yoğunlaşır.¹⁰⁴ Bu çalışmalar sırasında ise bir dürtü onu eski mistik gelenekleri sürdüren bir kabileninvarlığını araştırmak üzere Mısır’a yönlendirir.¹⁰⁵

Solovyov’un dinî mistisizm ve felsefe araştırmalarının onu böylesine farklı yerlere götürmesinin sebebi, birinci ve ikinci kuşak Rus sembolistlerinin de eserlerinde bir imge olarak kullandıkları ve düşünürün *Sofya* olarak adlandırdığı *Sonsuz dişilik (Veçnaya jenstvennost)* imgesidir. Solovyov hayatının belli dönemlerinde bu imgeyi üç kez gördüğünü ileri sürmüştür. Düşünür *Sonsuz Dişilik* ideası ile karşılaşmalarını daha sonra otobiyografik şiiri olan *Üç Karşılaşma* adlı eserde anlatmıştır.¹⁰⁶ Solovyov da tıpkı Dostoyevski gibi güzelliğin dünyayı kurtarıcı yönüne inanmıştır. Fakat düşünür, öncelikle güzelliğin, ideal ve mükemmel olanı gerçek ve çirkine dönüştüren sanatsal ve eleştirel yaklaşımlardan kurtarılması gerektiğini öne sürmektedir.¹⁰⁷ *Sonsuz dişilik* imgesi, Solovyov için sonsuz uyum ideasının gerçek dünyaya inmesi olarak görülürken bu ideadan esinlenen sembolistler de bunu sanatsal görüşlerine göre farklı şekillerde kullanmışlardır. Bu imge birinci kuşak Rus sembolist şairleri için dini karşılığı olan bir sembol, ikinci kuşak için hem dinî hem de ulusal bir anlam ifade etmektedir. *Sonsuz Dişilik*, ikinci kuşak Rus sembolist şairleri için Rusya’yı da sembolize etmektedir. İleriki bölümlerde inceleyeceğimiz eserlerde karşımıza çıkacak olan *Mükemmel Kadın* imgesi de Rusya’nın XX. yüzyılın başındaki durumunu sembolize etmesi bakımından Solovyov’un söz konusu ideasıyla bağlantılıdır. Bunun dışında Solovyov’un Hristiyanlığın egemen olduğu bir düzen ideası ile bu düzen içerisinde Rusya’ya yüklemiş olduğu görev de ikinci kuşak tarafından sıkça işlenmiştir.

¹⁰³ Andrzej Walicki, **Rus Düşünce Tarihi Aydınlanmadan Marksizme**, Çev. Alaeddin Şenel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s. 552.

¹⁰⁴ A.e., s. 553.

¹⁰⁵ A.e.

¹⁰⁶ A.e., s. 554.

¹⁰⁷ Vladimir Solovyov, **Filosofia iskusstva izbrannoye**, Moskva, Yurayt, 2016, s. 4.

Solovyov, Rusya'ya döndükten sonra Slavsever ve Panslavist çevre ile yakınlaşmaya başlar.¹⁰⁸Düşünür, daha sonrabu çevrelerden uzaklaşacaktır. Buna karşın Solovyov'un tüm Hristiyanlığı bir araya getiren ütopyasında Slavseverlerin baskınlığı, Rusya'nın görevi de yer alır. Zira bu ütopya da hâkimiyet Rusya'nındır.¹⁰⁹Düşünür Rusya yönetiminde kurulacak olan düzeni Rus düşüncesi bağlamında "Rus halkı Hristiyan'dır. Dolayısıyla Rus düşüncesinin de farklı olması mümkün değildir..." diyerek açıklamaktadır.¹¹⁰

İkinci kuşak sembolistler, Solovyov'un bu anlayışı çerçevesinde ilk kuşak sembolistlerin pasifliğine ve gerçeklerden uzaklaşmasına karşı çıkmışlardır.¹¹¹İkinci kuşak Rus sembolistleri ilk kuşaktan farklı olarak eski dünyanın geri dönülemez biçimde ortadan kalkması, XX. yüzyılda yaşanan toplumsal bunalımları, isyanları ve Birinci Dünya Savaşı'nı yansıtmışlar, tüm bu karmaşanın sonucunda ortaya çıkacak olan düzeni sembolize etmişlerdir. Solovyov'un deyişiyle sanatsal güzelliğin, güçlü ve derin bir şekilde gerçek dünyayı etkileme özelliği vardır.¹¹² İkinci kuşağa göre bu etkileme gücü kendisini yıkım ve felaket zamanlarında gösterecektir. İlk kuşağın ilk başta olumlu görüp sonradan mesafe koyduğu 1905 devrimi ile tamamen karşı çıkmış olduğu 1917 Devrimi bile ileriki kısımlarda inceleyeceğimiz Blok ve Belıy'nin eserlerinde Rusya'ya verilen bu kutsal görev bağlamında ele alınmaktadır.

¹⁰⁸ A.e.

¹⁰⁹ A.e., s. 555.

¹¹⁰ Vadim Dumtsev, "O 'Russkoy ideye' Vl. Solovyova", **Vestnik Leningradskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. A.S. Puškina**, 2011, Sayı: 18, s. 65.

¹¹¹ Üçgül, a.g.e., s. 250.

¹¹² Solovyov, a.g.e., s. 4.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN İKİNCİ KUŞAK RUS SEMBOLİST ŞİİRİNE YANSIMALARI*

3.1. Aleksandr Blok (1880-1921)

Dönemin ünlü şairlerinden Anna Ahmatova Aleksandr Blok'u “Çağın TragedyaTenoru” olarak tanımlarken aslında onun sanat anlayışının iki önemli yönünü vurgulamaktadır. Bunlardan biri dönemin sıradışı ve müzikaliteye uygun olarak ele alması, diğeri de yazgısını ülkesinin ve ulusunun yazgısından ayrı düşünmemesidir.¹ Şair yaşadığı dönem boyunca Rusya'da yaşanan olayları, Rusya'nın kaderini önemli ölçüde belirleyen savaşları (Rus-Japon Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı) ve ülkesindeki toplumsal durumu bağlı olduğu edebi akım doğrultusunda lirik eserlerine yansıtmıştır. Şairin yaşamına, bağlı olduğu sanat anlayışına ve sanatının ortaya çıktığı ortama değinmemiz, onun duygu yüklü olduğu kadar sosyal konulara da değinen şiir sanatını daha iyi anlamamıza katkıda bulunacaktır.

3.1.1. Aleksandr Blok'un Hayatı

Aleksandr Blok 1880 yılında dünyaya gelir.Çocukluğundan beri içinde bulunduğu kültürel ortam onun yaşitlarından daha farklı yetişmesini sağlar.Şairinanne tarafından dedesi AndreyBeketovRus botaniğinin kurucularından biri olup aynı zamanda toplumsal olaylara duyarsız kalmayan bir hümanisttir.² Gençliğinde Rus aydın çevrelerinde yer alan Beketov gerek öğrencileri, gerekse yakın çevresi ve torunu

*Bölümde geçen şiirlerin çevirileri tarafıma aittir.

¹L.A. Smirnova,**Russkayaliteratura XX vek**, Moskva, “Prosveşçeniye AO “UçebnayaLiteratura”, 1995, s.84.

²V.E. Batsurov.d., **Aleksandr Blok v vospominaniyahsovremennikov v dvuhtomah, C. II**, Moskva, HudojestvennayaLiteratura, 1980, s. 7.

³Konstantin V. Moçulski,**Aleksandr Blok**, Paris, Ymca-Press, 1948, s. 15.

tarafından sevilen biridir.³Beketov, yaşam şekli, dünya görüşü ve çevresindeki insanlara davranışı dolayısıyla şairin eserlerinde XIX. yy. Rusya'sıyla bağdaştırılarak yansıtılmıştır. "Dedesini 1860'ların idealist soylusu" olarak tanımlayan Blok onun özelliklerine otobiyografisinde de değinir:

"Dedem, Şahmatovo'daki köyünde, köylülerin yanına gider, eşikte köylüleriyle İvan S. Turgenyev edasıyla sohbet eder ve istedikleri her şeyi yapacağına dair söz verirdi... Bir gün dedem bir köylünün omzunda bir akağaç taşıdığını görür ve ona 'Yorulmuşsun dur sana yardım edeyim.' der. Bu akağacın kendi ormanımızdan kesildiği gibi bariz bir ihtimal ise aklının ucundan bile geçmezdi."⁴

Şairin babası Aleksandr Lvoviç Blok ise Peterburg'da hukuk fakültesini başarıyla bitirmiş ve Varşova Üniversitesi'nde görevli bir bilim insanıdır.⁵Alanıyla ilgili iki kitap ve yarım kalmış bir eseri olan Aleksandr Lvoviç bu çalışmalarının yanı sıra şiirle de ilgilenmekteydi. Kendini bilim insanından çok şair olarak gören Lvoviç, pek çok şiiri ezbere bilir, kendini, üslubu ön planda tutan bir stilistile Gustave Flaubert'in öğrencisi olarak görür ve ifade gücünü geliştirirdi.⁶Blok'un annesi Aleksandra Andreyevna, büyükannesi ile teyzelerinin de edebi çalışmaları vardır; şairin annesi şiir çevirisi yapıp, çocuk şiirleri yazar, büyük teyzesi Yekaterina Andreyevna hikâye ve şiirler yazardı. Blok'un yetiştiği bu sanat ortamı, Jukovski, Puşkin, Lermontov, Fet, Tyutçev, Polonski gibi klasik Rus şiirinin temsilcilerinin yanı sıra Heine, Shakespeare gibi Batı şiirinin temsilcilerini de tanımasını sağlamıştır.⁷

Geleceğin şairi 1889 yılında liseye başlar. Bu dönemde, annesiyle yurtdışı seyahatleri yapmaya başlayan Blok, on altı yaşındayken dönemin meşhur kaplıcalarının bulunduğu Bad Nauheim'ı ziyaret eder. Genç yaşta yurtdışını görme fırsatı bulan şair, 1898'de liseyi bitirir ve Peterburg Üniversitesi'nde öğrenimine devam eder. Önce Hukuk Fakültesi'ne yerleşen şair, burada üç yıl okuduktan sonra Tarih ve Filoloji Bölümü'ne geçiş yapar. Bu tercihinde sanat anlayışı ve dünya görüşünün etkisi büyüktür. Blok'un üniversitede okuduğu dönem aynı zamanda

⁴A.e.

⁵A.e., s. 13.

⁶A.e., s. 14.

⁷Batsurov.d., a.g.e., s. 7.

yaşamındaki önemli dönüm noktalarını ifade etmektedir. Bu dönüm noktalarından biri ilk edebi ürünlerini vermiş olması, diğeri de ünlü Rus bilim insanı Dimitri Mendeleyev'in kızı Lyubov Mendeleyeva ile evlenmesidir. Şair, yaşamı boyunca benimsediği sanat akımına uygun olarak lirik eserler kaleme almıştır. Ayrıca Blok'un yaşamı boyunca tanık olduğu tarihi olaylar, devrimler ve savaşlar da onun, bu bölümde sözünü edeceğimiz eserleri kaleme almasında etkili olmuştur. Blok 1921 yılında, tüm bu tarihi olayların yaşandığı dönemde hayata gözlerini yummuştur. Şairin edebi mirasının, şiir sanatının olgunluk kazanmaya başladığı erken dönemlerde şekillendiği söylenebilir.

3.1.2. Aleksandr Blok'un Erken Dönem Şiir Sanatı

Çocukluğu ve büyüdüğü ortamın yanı sıra Blok'un sanatına etki eden bir diğer unsur benimsediği edebi akımdır. Şair, Batı sanatıyla yakından ilgilenmiş, bu ilginin sonucunda da yeni bir şiir yaratmak istemiştir. Bu sebeple Blok, sembolizm akımına yönelmiştir. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, Fransa'da XIX. yüzyılda ortaya çıkan bu akım yüzyılın sonlarında Rus sanatında da yansıma bulur. Modern edebiyatın önemli akımlarından biri olan sembolizm gerçek dünyanın birebir yansıtılmasını reddederek kapalı, anlaşılması zor, yaşamın sembollerle aktarıldığı bir üslubu tercih etmiş ve şiirde müzikaliteyi ön plana çıkarmıştır. XX. yüzyılın başı, Rus sembolistleri için ayrı bir önem, mistik bir anlam taşıyordu. Konstantin Moçulski'nin de ifade ettiği gibi, şairlerin bu dönemde yaşadıkları mistisizmden, kelimelerle açıklanamayanın kelimelere dökülmesi uğraşı olan sembolik anlatı doğar.⁸ Bununla birlikte daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, ilk kuşak Rus sembolistleri sanat, güzellik, simgesel anlatı, mistisizm gibi yollarla yeni bir dünya kurma çabası içine girmişlerdir. Kurdukları dünyanın temellerinde ise Vladimir Solovyov'un mistisizm ve dünyanın maneviyat ile güzellik ışığında yeniden kurulmasına dayalı Rus din felsefesi yatar.

Rus sembolistlerinin ilk kuşağının sanat anlayışı için söyleyebileceğimiz bu yaklaşım Blok'un sanatında farklılık göstermektedir. Şairin edebi kimliğinin

⁸Moçulski, **a.g.e.**, s. 39.

oluşmaya başladığı dönemlerde sanatının ilk kuşak sembolist şairlerinkinden farklı olduğu, onların sınırlarını aştığı, sembolik anlatım ile daha farklı konuları işlediği görülür.⁹Bu farkı ortaya çıkaran önemli özelliklerden biri,ilk kuşak tarafından dinsel-mistik bir sembol olarak görülen *Mükemmel Kadın (Prekrasnaya dama)*'ın Blok tarafından XX. yüzyıl Rusya'sını sembolize etmek için kullanılmasıdır.Şair, gerek ilk dönem eserlerinde, gerekse diğer eserlerinde ilk kuşak sembolistlerin bireysel ve kapalı temalarından farklı olarak savaş ve kültürel değişim gerçeğini işlemektedir. Şairin *Mükemmel Bir Kadına Dair Şiirler (Stihi o prekrasnoydame)* adlı derlemesive*Meçhul Kadın (Neznakomka)* adlı şiirigibi eserlerinde dünyanın ruhsal olarak değişimi, dönemin gerçekliğinin felsefi bir şekilde ele alınması yer alır.¹⁰*Mükemmel Bir Kadına Dair Şiirler* adlı derleme,Şairin yaşamındaki iki önemli olguyla ilişkilidir: söz konusu eserhem Şairin eşi Mendeleyeva'ya olan derin hisleri hem de Solovyov'un mistik fikirleriyleilişkilidir.¹¹Derlemeye adını veren *Mükemmel Kadın* sembolü, Şairin şiir sanatında kilit rol oynayan sembollerden biri olup, bu derlemede yer alan şiirlerinde ve daha sonraki eserlerinde çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Söz gelimi,diğer Rus sembolist şairlerinin de sıklıkla kullandığı *şafak, yıldız, güneş, beyaz renk* gibi sembollerin tümü *Mükemmel Kadın* sembolünün de yerine geçmektedir.¹²*Rüzgâr, Mükemmel Kadın*'ın yaklaşmasını işaret ederken, *sabah, ilkbahar* gibi simgeler onunla buluşma umudunun güçlenmesi anlamına gelir.*Kış ve gece* ise ondan ayrılma ve kötü güçlerin zaferi anlamı taşımaktadır.¹³AncakSolovyov'un fikirleri doğrultusunda dönemi veRusya'nın yazgısını ifade eden *Mükemmel Kadın* sembolü 1905 yılı ve sonrasında yaşanan olaylardan sonra Blok'un şiirlerinde anlamsal olarakdeğişime uğrayacak ve dönemin karamsarlığını,umutsuzluğunutaşıyanveyas içindeki *Meçhul Kadın* halini alacaktır.¹⁴

3.1.2.1. Meçhul Kadın (Neznakomka)

⁹Batsurov.d., a.g.e., s. 8.

¹⁰Smirnova, a.g.e., s. 84.

¹¹V.V. Agenosovv.d., *İstoriyarusskoyliteraturı XX vek v 2 çastyah, C I*, Moskva, Drofa, 2007, s. 188.

¹²V.S. Bayevski, *İstoriyarusskoyliteraturı XX vekakompendium*, Moskva, YazikiSlavyanskoyKulturi, 2003, s. 49.

¹³A.e.

¹⁴A.e., s. 51.

Rus din felsefesini kurucusu V.S. Solovyov'un fikirlerinden etkilenen ikinci kuşak sembolistler, sanat anlayışlarını, Rusya'ya dinsel bir görev verildiğini öne süren Slavseverlerle bağlantılı olarak dinsel bütünlükle şekillendirirler. Yaşamı, sanatın kurallarına göre yeniden biçimlendirme amacı (jiznetvorčestvo) güden ikinci kuşak sembolistler, ilk kuşak sembolistlerin de kullandığı “sonsuz dişilik” (veçnayaženstvennost) imgesini Rusya için kullanırlar.¹⁵Sonsuz dişilik imgesinin özü,akıldan çok tamamen duygusal ve ahlaki bir prensiptir ve bu prensip şairin şiirlerinde hisler, doğa, ardından sosyal konular ve Rusya'nın kendisi olarak karşımıza çıkar.¹⁶Blok söz konusu imgeyi hem içsel olayları hem de dönemin Rusya'sını yansıtmak için sembolize ederek kullanır.

Şiiri bir tür din ve ibadet biçimi olarak gören Blok, bu fikirlerini yansıtan *Meçhul Kadın* adlı şiirini Ağustos 1905 ile Nisan 1906 arasında yazmıştır. On iki kıtadan oluşan şiirin ölçüsü şairin diğer eserlerinde de görülen dört ayaklı *yamb*'dir. Kafiye düzeniyse tüm kıtalarda çaprazdır (ABAB). Hem teknik açıdan hem de içerik bakımından *Meçhul Kadın*, Şairin yaratıcılığında kilit rol oynayan şiirlerinden biridir.¹⁷

İkinci kuşak sembolistlerin sanat anlayışı, Solovyov'un fikirleri gibi etkenlerin dışında *Meçhul Kadın* adlı eserin ortaya çıkışında önemli olan olgulardan birisi de 1905'te meydana gelen ilk Rus Devrimi'dir. Bu devrim, sembolist şairlerin duruşunu belirleyen olaylardan biri olmuştur. İlk kuşak sembolistler devrimin ilk zamanlarında yaşanan gelişmelere sıcak baksalar da daha sonraları fikirleri değişerek hayal kırıklığı içerisinde devrime karşı bir tavır alırlar.¹⁸İkinci kuşak sembolistlerin devrime karşı fikirleri biraz daha farklıdır.Solovyov'a göre bu olay dünyanın değiştirilmesi için önemlidir. Andrey Bely ise halkın bu dönemde çektiği acıyı çağın karanlık güçlerine karşı verilen bir savaş olarak görmekteydi. Ancak Blok için durum daha da karışıktı.¹⁹Şair büyük bir ikilemin içindedir. Hem ideal olanı arayışı çıkmaza

¹⁵Dina M. Magomedova, “Aleksandr Blok ‘Neznakomka’ vnutrennyaya struktura i kontekst pročtenia”, Moskva, **Vestnik Pravoslavnogo Svyato-Tihonovskogo Gumanitarnogo Universiteta**, 2009, 16, s. 38.

¹⁶L.A. Kolobayeva, **Russkiy simbolizm**, Moskva, Um-ta, 2000, s.159.

¹⁷Magomedova, **a.g.e.**, s. 39.

¹⁸Smirnova, **a.g.e.**, s. 88.

¹⁹**A.e.**

girer hem de uyum ve güzellik tutkusu şiirini beslemeye, yeni imgeleri tanımlamaya devam eder.²⁰ Ayrıca  air bu dönemde daha çok günlük yaşam sahnelerini ve yoksulluk içinde acı çeken insanlara da yo unla ır.²¹ *Meçhul Kadında* tam olarak bu arayışlar ve fikirlerin sonucunda ortaya çıkar.

Vengerov'un deyişiyle Blok, gerçek yaşamla hayalin mucizev  bir şekilde birle ti i bir çalışma ortaya koymayı ba armı tır. V.N.Jirmunski ise *Meçhul Kadın*'da yaşam ile mistisizmden meydana gelen iki yönlü bir dünyanın varlığını savunur.şairin bu şiiri iki plan üzerine kurulmuştur;ilk planda günlük yaşam ve gerçeklik puslu bir şekilde resmedilirken ikinci planda şair için önemli olan içsel olaylar görülür.²²

 Ak amdan ak ama restoranların üzerinde
Sıcak bir hava vardır yabani ve sa ır,
Ve hükmeder  ı lı ına içenlerin,
Sersemleten ruhu baharın.

Uzakta, tozlu ara soka ın,
Sıkıcı taşra konaklarının üstünde,
Yaldızlanırken tabelası fırının,
Bir  ocu un  ı lı ı duyulmakta.

Ve her ak am  ehir bariyerlerinin ardında
Kıvrarak  apkalarını,
Gezmekte kadınlarla hendeklerin arasında
 apkın adamlar.

Gıcırdarken g lde kayıklar,
Bir kadının  ı lı ı duyulur,
Gökte ise hiçbir şeyi yadırgamayan,
Ay anlamsızca kıvrılıp bükülür.

Her ak am biricik dostum
Yansır kadehimden
Nemli koyu ve sır dolu  arap,
B kt  boynunu ve sa ır etti benim gibi

Kar ıdaki masalarda ise
Garsonlar uyuklu uyuklu dikilir,
Gözleri kızarmış içenler de,
Ba ırır  Ger ek  araptadır!  diye. 

 Po вечерам над ресторанами
Горячий воздух дик и глух,
И правит окриками пьяными
Весенний и тлетворный дух.

Вдали, над пылью переулочной,
Над скукой загородных дач,
Чуть золотится крендель булочной,
И раздается детский плач.

И каждый вечер, за шлагбаумами,
Заламывая котелки,
Среди канав гуляют с дамами
Испытанные остряки.

Над озером скрипят уключины,
И раздается женский визг,
А в небе, ко всему приученный,
Бессмысленно кривится диск.

И каждый вечер друг единственный
В моем стакане отражен
И влагой терпкой и таинственной,
Как я, смирен и оглушен.

А рядом у соседних столиков
Лакеи сонные торчат,
И пьяницы с глазами кроликов
 In vino Veritas!  кричат. ²³

²⁰ A.e.

²¹ Agenosov, a.g.e., s.189.

²² Magomedova, a.g.e., s. 39.

²³ Aleksandr Blok, **Rus moya jizn moya**, Moskva, Eksmo, 2015, s. 125.

Şiirin ilk altı kıtasında günlük yaşam puslu bir ortam içinde resmedilmiştir. Bu dizelerde dönemin toplumsal yapısı ile yozlaşmışlığı da sıkıcı taşra konakları arka plan olarak kullanılarak işlenmiştir. Bu yozlaşmışlık ile insanların bu yozlaşmışlığa çekilmesi şair tarafından aynı dönemde yazılan *Zor Zamanlar (Bezvremeny)* adlı makalede yiyip içen, bir şeyler karalayan, sonra da kötü kokan yerlerde temiz hava almaya çalışan besili insancıklar olarak tanımlanır.²⁴ Şiirin ilerleyen kısımlarında ise karşımıza Rusya'nın sembolize edildiği *Mükemmel Kadın* imgesinin değişmiş şekli olan "Meçhul Kadın" çıkar. Meçhul Kadın'ın ortaya çıktığı kısım daha önce de değindiğimiz gibi hayal ile gerçekliğin birleştiği ve dahası birbirine karıştığı bir ortamı yansıtır. Blok, bu imgede karamsarlığın dışında gelecekteki güzel günleri de görmektedir. Karanlık peçenin ardındaki "cezbeden kıyı" ile "çekici bir ufuk" simgeleriyle bu iyimserliği yansıtmaktadır. Bu dizelerde geçen "cezbeden kıyı" ile "çekici ufuk" simgeleri şairin gelecek günlere dair karamsar öngörülerinin dışında olumlu öngörülerinin de olduğunu ve daha önce bahsettiğimiz Rusya'nın yeniden doğuşu öngörüsünü de yansıtmaktadır.

Ve her akşam aynı saatte
(Bu gördüğüm bir düş mü sadece?)
İpeklere sarılı bir kadının silüeti,
Kıpırdar sisli pencerede.

Ve yavaşça içenlerin arasından geçerek,
Her daim kimsesiz bir başına,
Parfümü ve sisi yayarak,
Oturur pencerenin kenarına.

Ve hatırlatır kadim efsaneleri
Uzun ipek kıyafetleri,
Matem tüyleriyle bezeli şapkası,
Ve yüzüklerle dolu elleri.

Tuhaf, kıpırtısız bir yakınlıkla,
Karanlık peçeye bakıyorum,
Ve insanı cezbeden bir kıyıyla,
Çekici bir ufuk görüyorum.
..."

И каждый вечер, в час назначенный,
(Иль это только снится мне?)
Девичий стан, шелками схваченный,
В туманном движется окне.

И медленно, пройдя меж пьяными,
Всегда без спутников, одна,
Дыша духами и туманами,
Она садится у окна.

И веют древними поверьями
Ее упругие шелка,
И шляпа с траурными перьями,
И в кольцах узкая рука.

И странной близостью закованный
Смотрю за темную вуаль,
И вижу берег очарованный
И очарованную даль.
..."²⁵

²⁴Smirnova, a.g.e., s. 88-89.

²⁵Blok, a.g.e., s.125-126.

Daha önce de söylediğimiz gibi Rusya’da XX. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşanan tarihsel ve toplumsal olaylar Blok’un şiirlerinde yansımaları bulur. Ülkede 1904’ten itibaren toplumsal bunalım artar. Toplumda vatansever duyguları güçlendirip otoritesini arttırmayı amaçlayan Rus İmparatorluğu Mançurya’da güçlenmekte olan Japonya ile güç mücadelesine girer. Bir yıl süren bu güç mücadelesinden Rusya’nın yenik çıkmasıyla ülke ekonomisi iyice bozulur, sınıflar arası gelir uçurumu derinleşir ve 1905 Devrimi gerçekleşir. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı’nın ayak sesleri de iyice yaklaşmaktadır. Avrupa’daki siyasi gerilim de git gide tırmanmakta, birbirine karşıt iki devlet bloğu saflarını sıklaştırmaktadır. Blok için bu ortam, karamsarlığın gitgide arttığı bir dünyayı ifade etmekteydi. Şair, dünyanın ruhsal olarak değiştiğini, aydınlığın azaldığını ve çağdaşı olan sembolistlerin sıkça kullandığı *şafak* imgesinin zamanla kaybolduğunu görmüştü.²⁶ Blok işte bu uyumsuzluğun, karmaşanın ve kültürel değişimin hüküm sürdüğü bir dünyayı şiir aracılığıyla yansıtmıştır.²⁷ Şair söz konusu ortamı şiirinde yansıtmakla kalmayıp gelecekte olacak değişimleri, Birinci Dünya Savaşı’nı ve Rusya’nın yeniden doğuşunu da öngörmüştür. Bütün bu öngörülerini şairin, 1905 sonrası dönemde ve 1914-1918 yılları arasında yazdığı lirik eserlerde birtakım semboller ve imgeler aracılığıyla görmekteyiz.

3.1.3. Aleksandr Blok’un 1905 Sonrası Şiir Sanatı

3.1.3.1. İlahi Adalet (Vozmezdie)

Blok’un savaşı ve toplumunun durumunu işleyen eserlerinden biri, şairin 1910’da başlayıp 1919’a kadar yazdığı *İlahi Adalet (Vozmezdie)* adlı poemadır. Bir önsöz, giriş ve üç bölümden oluşan poemanın ölçüsü, kelimelerde vurguların öne çıktığı *yamb*’dır. Ayrıca poemanın uyak düzeni çaprazdır. *İlahi Adalet*, XIX. ve XX. yüzyılların sembolik öğelerle betimini içermekte olup, bu dönemleri çeşitli imgelerle

²⁶Moçulski, a.g.e., s. 102-103.

²⁷M.A. Gasparovv.d., *Russkaya poeziya serebyannogo veka 1890-1917*, Moskva, Nauka, 1983, s. 258, (Çevrimiçi) <http://rvb.ru/20vek/silver-age/toc.html>, 03.03.2018.

yansıtmaktadır. Ayrıca bu poemada gelecekte gerçekleşecek olan devrimler ve Birinci Dünya Savaşı da sembolik olarak yer alır. Şair, Temmuz 1919 tarihinde poema için yazdığı bir önsözde poemanın oluşum nedenini, oluşum sürecini, poemanın yazılışında etkisi olan olayları aktarır. Sosyo-kültürel, toplumsal ve tarihi olayları aktaran diğer eserlerde de olduğu gibi *İlahi Adalet (Vozmezdie)* adlı eserde belirli tarihler, olaylar, kişiler gibi birtakım işaretler ön plana çıkar.²⁸ Bu işaretlerden ilki olan 1910 yılını şair şu şekilde aktarır:

“1910, Kommissarjevskaya’nın Vrubel’in ve Tolstoy’un öldüğü yıl. Kommissarjevskaya ile sahnedeki duygu yüklü notalar da öldü, Vrubel ile ressamın kendine özgü muazzam dünyası, delicesine azmi, bitip tükenmez arayışları öldü, Tolstoy ile de şefkat ve bilgelik öldü.”²⁹

Her biri Rus sanatı ve kültürü için önemli yeri olan bu sanatçıların ölümü şair için daha büyük olayların başlangıcı, işareti olarak görülmüştür. Önsözün ilerleyen kısımlarında 1911 yılında gerek Rusya’da, gerek dünyada gerçekleşen grevler, politik gerilimler gibi olaylar yer alır. Şair bu olayları gerilen kol kaslarına benzetir. Gerilen kas imgesi, poemanın Rusça sözcüklerin vurguları esas alınarak oluşturulan ölçü özelliklerini anlattığı kısımda da karşımıza çıkar.

“Bana kalırsa dünyanın emsali duyulmamış olaylara hazırlandığı, fiziksel, politik ve askeri kaslarını yoğun ve istikrarlı bir biçimde geliştirdiği bu dönemi en basitçe anlatabilecek ölçü türü yamb idi.”³⁰

Poema, bir giriş bölümü (prolog), üç ana bölüm ve bir sonuç bölümünden (epilog) oluşmaktadır. Poemanın giriş bölümünde Rus sembolist geleneğine bağlı diğer şiirlerde olduğu gibi yaşamla ilgili puslu imgeler, dinsel motifler, karanlık, aydınlık gibi temalar yer almaktadır. Ayrıca yine geleceğe dair birtakım kehanetlerde “bir şeylerin pusuda beklemesi” şeklinde bu bölümde yer alır. Bununla birlikte sembolist sanat anlayışının önemli unsurlarından sanatçının yaratıcılığının sınırsızlığı da bu kısımda “pervasız bir ölçüyle gördüğün her şeyi ölçüp biçme gücü” olarak vurgulanmaktadır:

“Yaşam ezeli ve ebedi.

“Жизнь - безначала и конца.

²⁸Andrey S. Troşçin, “Emblematičeski i znakovıystroypoemi A. Bloka ‘vozmezdie’”, Buryat, **Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta**, 2014, Sayı: 10, s.134.

²⁹Blok, **a.g.e.**, s. 349.

³⁰**A.e.**, s. 351.

Bir şeyler pusuda bekler bizleri.
Üstümüzde kaçınılmaz alacakaranlık
Ya da Tanrı'nın yüzünün aydınlığı.
Fakat sen sanatçı büsbütün inan
Başlangıçlara ve sonlara. İyi belle
Cennet ve cehennem bizi nerede bekler.
Verilmiştir sana tarafsız bir ölçüyle
Gördüğün her şeyi ölçüp biçme gücü.
Olaaktır görüşün açık ve keskin.
Silersen tesadüfleri
Görürsün dünyanın mükemmelliğini”
...

Нас всех подстерегает случай.
Над нами – сумрак неминуемый,
Иль ясность божьего лица.
Но ты, художник, твердо веруй
В начала и концы. Ты знай,
Где стерегут нас ад и рай.
Тебе дано бесстрастной мерой
Измерить всё, что видишь ты.
Твой взгляд – да будет тверд и ясен.
Сотри случайные черты -
И ты увидишь: мир прекрасен.”
...³¹

Poemanın birinci bölümü XIX. yüzyılda Rus toplumunun kültürel ve psikolojik değişimine zemin hazırlayan bir önceki yüzyılı ele almaktadır. Bu bölümde 1870’li yıllardaki siyasi ve toplumsal değişim yansıtılır. Blok bu dönemi yansıtırken 1877-1878 Türk-Rus Savaşı, burjuva toplumunun yaşam tarzı gibi siyasi ve toplumsal olayları hem sembolik bir anlatımla hem de eleştirel bir bakış açısıyla ele alır. Ayrıca dönemin bireyci anlayışı, entelektüel kesimde ortaya çıkan, dünyanın sonunu getireceği düşünülen fin de siècle (yüzyıl sonu) anlayışı da söz konusu bölümde yer alır.³²Demirden ve çetin bir yüzyıl olarak tanımlanan XIX. yüzyılda insanın zayıf iradeli oluşu ile aklını meşgul eden şeyler ekonomik doktrinler, kongreler, bankalar gibi unsurlardır. Ayrıca bu kısımda toplumsal ve politik yozlaşma “kardeşlik adı altında çevrilen karanlık işler” şeklinde betimlenmektedir.

“On dokuzuncu yüzyıl, demir yüzyıl,
Aslında çetin bir yüzyıl!
Seninle gecenin karanlığı yıldızsız
Umarsız insanı ise fırlattın!
Kurmaca zihinlerin,
Maddiyatçı ufak işlerin,
Soluk ruh ve zayıf vücutlardan çıkan,
Nafile şikâyet ve lanetlerin gecesine!
Seninle vebanın yerini
Çılgınlık, sıkıntı, hınç aldı,
Başların duvarlara vurulduğu yüzyıl
Ekonomik doktrinler,
Kongreler, bankalar, federasyonlarla,”
...

“Век девятнадцатый, железный,
Воистину жестокий век!
Тобою в мрак ночной, беззвездный
Беспечный брошен человек!
В ночь умозрительных понятий,
Матерьялистских малых дел,
Бессильных жалоб и проклятий
Бескровных душ и слабых тел!
С тобой пришли чуме на смену
Нейрастения, скука, сплин,
Век расшибанья лбов о стену
Экономических доктрин,
Конгрессов, банков, федераций,”
...³³

³¹A.e., s. 354.

³²A.e., s. 352-353.

³³A.e., s. 356.

Poemanın ilerleyen kısımlarında karşımıza, karamsarlığın, karmaşanın ağır bastığı XX. yüzyıl betimlemesi çıkmaktadır. Şair XX. yüzyılı Lucifer’in, yani şeytanın kanatlarıyla, yangın ve dumanla bağdaştırarak tanımlamıştır. Bu bölümde gelecekte meydana gelebilecek savaş ve devrim öngörülleri daha açık bir biçimde ifade edilmektedir:

“Yirminci yüzyıl... Daha bir yersiz yurtsuz Daha bir korkunç hayattan pus (Daha da siyah ve hudutsuz Lucifer’in kanatlarının gölgesi) Dumanlı yangınlar misali gün batımları (Bunlar Günümüzün kehaneti), Göktaşları ürkünç ve kuyruklu Göklerdeki korkunç hayaletler gibi ... Ve hem yaşama karşı bir tiksinti Hem ona duyulan delice bir sevgi, Hem bir tutku hem bir nefret anayurda duyulan. Ve kanayan toprak Damarları kabartarak Tüm sınırları yıkarak vad ediyor. Duyulmamış değişimler Görülmemiş isyanlar. ...”	“Двадцатый век... Еще бездомней, Еще страшнее жизни мгла (Еще чернее и огромней Тень Люциферова крыла). Пожары дымные заката (Пророчества о нашем дне), Кометы грозной и хвостатой Ужасный призрак в вышине, ... И отвращение от жизни, И к ней безумная любовь, И страсть и ненависть к отчизне... И черная, земная кровь Сулит нам, раздувая вены, Все разрушая рубежи, Неслыханные перемены, Невиданные мятежи...” ...” ³⁴
--	---

İlahi Adalet adlı eser, Şairin yaşadığı dönemin toplumsal yapısını, XX. yüzyılın başındaki karmaşık ortamı yine şairin kendi sanat anlayışı çerçevesinde aktarmaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaşanan toplumsal değişimler, sosyal ve politik bunalımlar şairin bu eserinde “Avrupa üzerinde dolanan susuz ejderha”, “dumanlı gün batımları” gibi sembollerle resmedilmiştir. Bununla birlikte yaklaşmakta olan olaylar “duyulmamış değişimler, görülmemiş isyanlar” şeklinde yansıtılmaktadır. Geleceğe dair karamsar öngörüler ve dönemin ruhsal durumu *İlahi Adalet* adlı poema ile sınırlı kalmamış, Blok’un 1905 sonrası pek çok şiirinde de yansımaları bulmuştur. Bunlar arasında dikkat çeken bir diğer şiir, şairin 1910 ile 1914 yılları arasında yazdığı *Koronun Sesi (Golos iz hora)*’dir.

³⁴A.e., s. 358.

3.1.3.2.Koronun Sesi (*Golos iz hora*)

Blok, 1905 sonrası dönemde yaşanan değişimi, trajediyi ve yaklaşan daha büyük olayları eserlerinde simgeleştirirken *Meçhul Kadın*'ı yazdığı dönemdeki gibi farklı simge ve duygulardan yararlanır. Karmaşanın hâkim olduğu dönemi yansıtırken Blok, daha çok şaşkınlık duygusunu öne çıkarır.³⁵“Duyulmamış değişimler” ve “görülmemiş isyanlar” belirgin bir hale geldikçe bu duygu da güçlenir. Şair bu duyguyu yabancı bir ziyafete katılan bir misafirin duygularına benzetir.³⁶*Koronun Sesi (Golos iz hora)*adlı şiir, şaşkınlık ve hayretin dünya geneline yayılmasının sadece bir başlangıç olduğunu ifade etmektedir. Altı kıtadan oluşan şiirin ölçü düzeni, birden çok ayaktan oluşanyamb’dır. Bunun dışında her kıtanın kendine özgü kafiye düzeni bulunmaktadır. Şiirde *İlahi Adalet*’te olduğu gibi gelecekteki trajediler öngörülmektedir. Bu öngörüler daha şiirin ilk kıtasında karşımıza çıkmaktadır.

“Ne kadar sık ağlarız
Acınası yaşamlarımız için!
Ah dostlar bir bilseniz,
Kederi ve soğuşunu gelecek günlerin
...”

“Как часто плачем – вы и я –
Над жалкой жизнью своей!
О, если б знали вы, друзья,
Холод и мрак грядущих дней!
...”³⁷

Şiirin ilk kıtasında karşımıza çıkan olgulardan ilki yaşamın acınası oluşu ve buna duyulan üzüntüdür. Şair bu acımayı “Ne kadar sık ağlarız siz ve Ben / Acınası yaşamlarımız için” dizeleriyle dile getirdikten sonra “duyulmamış değişimler” ve “görülmemiş isyanlar”abenzer bir şekilde gelecek hakkında öngörülerde bulunmaktadır. Bu öngörüler, şiirin son kısmında karşımıza “Ah bir bilseniz dostlar, / Soğuşunu ve kasvetini gelecek günlerin” dizeleriyle çıkmaktadır. İkinci kıtada ise dönemin toplumundaki kültürel değişim ve yozlaşma karşımıza çıkmaktadır. “Kardeşlik adı altında çevrilen karanlık işler” bu sefer de aşk ile bağdaştırılarak yansıtılır:

“Şimdiyse sıkıyorsun sevgilini narin elini
Oynuyorsun onunla şen şakrak
Ve ağlıyorsun fark edip yalanı
Ya da sevgilinin elindeki bıçağı,
Ah çocuk!

“Теперь ты милой руку жмешь,
Играешь с нею, шутя,
И плачешь ты, заметив ложь,
Или в руке любимой нож,
Дитя, дитя!

³⁵L.V. Pumpyanski, *Klassičeskaya traditsiya sobraniye trudov po istorii russkoy literatury*, Moskva, Yazıki Russkoy Kulturu, 2000, s. 544.

³⁶A.e.

³⁷Aleksandr Blok, *Pokoy nam tolkosnitsa*, Moskva, AST, 2016, s. 403.

...”

...”³⁸

İkinci kıtada sevgilinin elini sıkıp şakalarla eğlenmek “Sonra sıkarsın güzel sevgilinin elini, / Oynuyorsun onunla şen şakrak” dizeleriyle aktarılırken yalanın ya da sevgilinin elindeki bıçağın fark edildiği anlaşılır. İnsan ilişkilerindeki güvensizliğin boyutlarının yansıtıldığı bu kıtadan sonra alçaklığın ve yalanın ölçsüzlüğü, her şeyin daha kötüye gideceği ve daha önce de sözünü ettiğimiz yüzyıl sonu gibi olgular şiirde “siyah renk “, “son yüzyıl” gibi ifade ve simgelerle yer alır. Şairin değişen sanat anlayışını dönemle bağlantılı olarak yansıtan bir diğer kıta ise sondan bir önceki kıtadır. Bu kıtada şairin ilk dönem sanatında kullandığı *Mükemmel Kadın* sembolüyle aynı anlamı taşıyan simgelerle bu simgelerin karamsarlık ve karmaşa dönemindeki durumu aktarılır:

“Çocuk, bekleyeceksin baharı
Bahar aldatacak
Gökteki güneşi çağıracaksın
Güneş uyanmayacak.
Ve çığlığın, bağırmaya başladığında,
Tıpkı derinlere gömülen taş gibi batacak...
...”

“Весны, дитя, ты будешь ждать –
Весна обманет.
Ты будешь солнце на небо звать –
Солнце не встанет.
И крик, когда ты начнешь кричать,
Как камень, канет...
...”³⁹

Bu kıtada Şairin sanatında *Mükemmel Kadın* simgesinin yerini tutmakta olan *bahar* ve *güneş* simgeleri öne çıkmaktadır. Ebedi uyumun ve düzenin simgeleyen *bahar* ve *güneş*, önceki dizelerde aktarılan siyah renk, aşağılık günahla kapatılan gökyüzü gibi dönemi yansıtan simgelerden sonra ortaya çıkmaz olur. Bu durum şiirde beklenen baharın gelmemesi ve çağırılan güneşin uyanmaması şeklinde yer bulur. 1905 sonrası dönemin karamsar havasını, toplumdaki yozlaşmayı ve gelecek olayları Blok’un sanat anlayışı çerçevesinde yansıtan *Koronun Sesi* adlı şiir yine geleceğe dair soğğun ve kasvetin öne çıktığı karanlık öngörülerle son bulur.

Blok’un Birinci Dünya Savaşı öncesi çalışmalarına baktığımızda savaş öncesi dönemde yaşanan toplumsal değişimler, politik gerilim, 1917 öncesi ilk Rus devriminin etkilerini ve geleceğe dair hem karamsar (duyulmamış değişimler, görülmemiş isyanlar), hem de Rusya’nın yeniden doğuşuna dair iyimser (İnsanı cezbeden bir kıyıyla çekici bir ufuk) betimlemeler görülmektedir. Şairin Birinci

³⁸A.e.

³⁹Blok, a.g.e., s. 404.

Dünya Savaşı döneminde kaleme aldığı şiirlerinde ise bu dönem yine sembolist şiir geleneğinin unsurları ile aktarılmıştır.

3.1.4. Aleksandr Blok'un Birinci Dünya Savaşı Dönemi Şiir Sanatı

Birinci Dünya Savaşı, tüm dünyayı etkilediği gibi Blok'un yaşamını ve sanatını da etkilemiştir. Ayrıca bu dönem, Şairin savaş öncesi dönemdeki öngörülerinin gerçekleştiği, Rusya'ya dair "yeniden doğuş" ile savaş, toplum gibi konuların anılarında ve şiirlerinde yer almaya devam ettiği bir dönemdir. Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra şairin subay olan üvey babası F.F. Kublitski Peterburg'a göreve çağırılır. Daha sonra Kırım'a gönderilecek olan Kublitski, Peterhoff'taki birliğine katılır.⁴⁰ Şairin eşi Lyubov Dimitriyevna ise hemşirelik kursuna başlar ve ağustos sonunda da cepheye gider. Lvov'daki bir askeri hastanede görev yapan LyubovDimitriyevna büyük bir cesaret ve şevkle işini yapar.⁴¹ Şair bu dönemde umutsuz ve karamsar bir dönemden geçer. Eylem içinde olmak çalışmak istemektedir. Düşüncelerini ve izlenimlerini yazdığı not defterinde (zapisnayaknijka) bu durumu "Ağır iş dışında hiçbir şey lazım değil" şeklinde dile getirir.⁴²

Şair savaşın başladığı dönemde yakın çevresiyle haberleşmekte, savaş hakkında olup bitenleri görmektedir. Kendisi her ne kadar savaşa karşı olumlu bir tutum sergilemese de ülkesinin geçirdiği bu sürecin eski Rusya'nın sonunu getireceğine ve onun yeniden doğuşuna dair öngörülerinin gerçekleştiğini görmektedir. Ayrıca kendi iç dünyasında yaşadığı bunalımlar ile toplumsal sıkıntıları söz konusu yeniden doğuş sürecine bağlamaktaydı. Şairin yakın çevresinden WilhelmZorgenfrey anılarında bundan şu şekilde bahsetmektedir:

"Heyecan ve endişe yüklü sohbetimiz ruh hastalıklarına ve tuhaf bir şekilde savaşa kayıyordu. Belki de bunun nedeni savaş ve ağır önzezilerle ilgili fikirlerin hastalığımla bağlantılı olduğunu düşünmemdi. Ancak hiç kimse

⁴⁰Moçulski, a.g.e., s. 358.

⁴¹A.e.

⁴²A.e.

dünyayı sarsan yıkımlar ile ruhu derinden etkileyen fırtınalar arasındaki ilişkiyi Blok kadar açık bir şekilde hissetmedi.”⁴³

Bu dönemde *Rusya'ya Dair Şiirler(Stihi o Rossii)* ve *Vatan (Rodina)* gibi şiir derlemelerindeki eserlerde şairin ilk dönem eserlerindeki imgelerin de görüldüğü söylenebilir. Bunun dışında savaş dönemi şiirlerinde vatanseverlik teması ile Rusya'nın geçmiş tarihi ve ona yüklenen tanrısal görev ile ilgili öğelerin de yer aldığı görülür. Dinsel ve mistik öğeler Şairin önceki dönem şiirlerinde öngörü şeklinde yansırken savaş döneminde söz konusu öğeler savaş ve vatanseverlik imgeleriyle birlikte ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte şair, Birinci Dünya Savaşı'nı takip eden 1917 Ekim Devrimi'nde de bu tanrısal görev, tarih ile devrimin bir arada görüldüğü *On İki (Dvenadstat)* adlı poemasını tamamlar, *İskitler (Skifi)* adlı şiirini yazar.

3.1.4.1.Sağır Yıllada Doğanlar (Rojdyonniye v godı gluhiye)

Rusya'nın savaşa girmesini öngörülerinin gerçekleşmesi olarak gören şair, derin bir mistik çalkantı içindeydi.⁴⁴Bu çalkantı Rusya'yı geri dönülmez bir sürece, “duyulmamış değişimlere”, “görülmemiş isyanlara” ve Rusya'nın yeniden doğuşuna götüren yolun sadece başlangıcıydı. 1914-1918 yılları arasında ülke,ekonomisi, politik yapısı ve toplumu için ciddi sonuçlar doğuracak bir savaşa girecek, Çar II. Nikolay'ın iktidarını sona erdirecek Şubat Devrimi gerçekleşecek ve bu olayı Vladimir Lenin'in önderliğinde Ekim Devrimi ile bir iç savaş takip edecektir. Blok, Rusya'nın içinde bulunduğu bu kaotik ortamı görmekte hatta bu ortamdan yola çıkarak kendi sonunu bile öngörmekteydi.⁴⁵Şair 8 Eylül 1914'te tam olarak bu kehanetleri, yaşamında bir dünya savaşıyla devrimi görmüş bir nesli resmettiği *Sağır Yıllarda Doğanlar (Rojdyonniye v godıgluhiye)*adlı şiiri kaleme alır. Şiir, dört kıtadan oluşmaktadır ve ölçüsü Blok'un en sık kullandığı ölçülerden *yamb*'dır. Ayrıca kıtalarda çapraz uyak kullanılmaktadır. Adı geçen eserde Birinci Dünya Savaşı, çeşitli sembollerle ele alınmaktadır:

⁴³Batsuro v.d., **a.g.e.**, s. 22.

⁴⁴Moçulski, **a.g.e.**, s. 357.

⁴⁵**A.e.**

“Sağır yıllarda doğanlar
Bulamaz yollarını
Rusya’nın korkunç yıllarının çocukları biz
Asla unutmuyoruz hiçbir şeyi.

Kül eden yıllar!
Delilik midir, yoksa umut mu size müjdelenen?
Savaş ve özgürlük günlerinden ise-
Kanlı bir yansıma durur yüzlerde.

Dilsizlik ve siren uğultusu
Mühür vurdu dudaklara.
Bir zamanların coşkulu yüreklerine
Hâkim bir ölüm boşluğu.

Bırak ölüm döşegimizin üstünde
Yükselsin çığlık çığığa bir karga,-
Layık olanlar Tanrım, Senin hikmetine,
Erişsin Senin krallığına !”

“Рожденные в года глухие
Пути не помнят своего.
Мы – дети страшных лет России -
Забыть не в силах ничего.

Испепеляющие годы!
Безумья ль в вас, надежды ль весть?
От дней войны, от дней свободы -
Кровавый отсвет в лицах есть.

Есть немота – то гул набата
Заставил заградить уста.
В сердцах, восторженных когда-то,
Есть роковая пустота.

И пусть над нашим смертным ложем
Возьмется с криком воронье,-
Те, кто достойней, Боже, Боже,
Да узрят царствие твое! “⁴⁶

Bu şiirden hareketle Blok’un sembolist geleneğe bağlı kalmaya bu dönemde de devam ettiği, tıpkı savaş öncesi şiirlerinde olduğu gibi bu dönemdeki eserlerinde de toplumunu ve savaşı yansıttığı görülür. 1914 yılında yazdığı bu şiirde savaş dönemi “kül eden yıllar” olarak sembolize edilirken bu dönemde yaşayan nesil ise “Rusya’nın korkunç yıllarının çocukları” olarak sembolize edilmektedir. Başka bir deyişle *İlahi Adalet*’te belirtilen “duyulmamış değişimler” ile “görülmemiş isyanlar”, bu dönemde yaşayanların tanık olduğu “kül eden yıllar” ile “yüzlerdeki kanlı yansıma”nın habercisidir. Şairin kendi ölümüyle ilgili kehanetlerini açıkça gördüğümüz son kıtada ise dinsel öğelere rastlamaktayız. Moçulski’ye göre bu şiir aslında devrimi ve iki dünya savaşını görmüş bir neslin ortak sesidir. “Yüzlerdeki kanlı yansıma” onlara tanıdık ve “Kül olmuş yıllar”ın ateşini hâlâ tüm canlılığıyla hatırlamaktadırlar.⁴⁷ Bu dönem, doğal olarak şairin de yaşamında birtakım değişikliklere sebep olmuş, onu farklı duygulara yönlendirmiş ve sanatını şekillendirmiştir.

⁴⁶Aleksandr A. Blok, **Pokoy nam tolkosnitsa(sbornik)**, Moskva, Eksmo, 2015, s. 603-604.

⁴⁷Moçulski, **a.g.e.**, s. 358.

Şairin derin düşünceleri ve sanatının başlıca özelliklerinin ortaya çıktığı bir diğer eseri ise içinde Petrograd (Peterburg'un savaş dönemindeki adı) imgesinin de açıkça görüldüğü *Bulandı Petrograd'ın Göğü Yağmurla* adlı şiirdir.

3.1.4.2. Bulandı Petrograd'ın Göğü Yağmurla (Petrogradskoye nebo mutilos dojdjom)

Bulandı Petrograd'ın Göğü Yağmurla adlı şiir Blok'un savaş başladıktan kısa bir süre sonra 1 Eylül 1914 tarihinde kaleme aldığı eserlerden biridir. Şiir, sekiz kıtadan oluşmaktadır ve her kıta çapraz kafiye ölçüsüne göre yazılmıştır. Şairin bu eserinde savaşa giden taburların Petrograd'daki canlı betimi görülmektedir. Bunun yanı sıra savaşın dehşet verici atmosferi bu eserde sembolize edilerek Galiçya Cephesi'ne gönderme yapılmaktadır. Şiirin ilk kıtasında savaşa giden taburlar betimlenmekte, peş peşe dizilmiş müfrezeler, süngüler ile onları taşıyan vagonlar sonu yokmuş gibi yansıtılır. Şiirin arka planı olan gökyüzü ise yağmurla bulanmış olarak yansıtılır:

“Bulandı Petrograd'ın göğü yağmurla,
Bir katile gitmekte savaşa.
Sonu gelmez müfrezeler süngüler art arda
Doluştular art arda vagonlara.
...”

“Петроградское небо мутилось дождем,
На войну уходил эшелон.
Без конца — взвод за взводом и штык за штыком
Наполнял за вагоном вагон.
...”⁴⁸

İkinci kıtada ise treni dolduran askerlerin iç dünyaları aktarılmaktadır. Trendeki binlerce asker ayrılık ve aşk acısı gibiduygulariçindeyken gençlik, umut ve güç gibi pek çok duyguyu da aynı anda yaşamaktadırlar. Onları bekleyen savaşın dehşeti ise gün batımı betimlemesi içinde “kan içinde duman bulutları” olarak simgeleştirilmektedir:

“Trendeki binlerce canda çiçek açtı
Ayrılığın ve aşkın acısı,
Güç, gençlik, umut... Uzarlarda ise,
Kan içinde duman bulutları belirdi.
...”

В этом поезде тысячью жизнью цвели
Боль разлуки, тревоги любви,
Сила, юность, надежда... В закатной дали
Были дымные тучи в крови.
...”⁴⁹

⁴⁸Blok, a.g.e. s. 601.

⁴⁹A.e.

Görüldüğü gibi şiirin ilk kısımlarında Petrograd'daki askerlerin cepheye gidişi trajik olarak resmedilmiştir. Şiirin ilerleyen kısımlarında askerlerin coşku içinde savaş çılgınlıkları attığı, şakalaştığı ve sessizce istavroz çıkarttıkları da görülür. Şair bütün bu savaş betimi ve trajediye rağmen hüzne kapılmamaya çalışmaktadır:⁵⁰

“ ...
Hayır, ne kederliydik ne hüznölü,
Yağmurlu uzaklara rağmen
Bu bir çelik parlak, sert ve güvenilir,
İhtiyacı mı var hüznümüze?”

Bu hüznü dindirir yangın,
Silahların gürültüsü ve atların patırtısı
Kederiyse gizler gelen buharı
Kanlı Galiçya meydanlarının...”

...
Нет, нам небыло грустно, нам не было жаль,
Несмотря на дождливую даль.
Это — ясная, твердая, верная сталь,
И нужна ли ей наша печаль?

Эта жалость — ее заглушает пожар,
Громорудий и топотконей.
Грусть — ее застилает отравленный пар
С галицийских кровавых полей...⁵¹

Şair, cepheye giden orduyu parlak, sert ve güvenilir bir çelik olarak simgeleştirerek onlar için üzölmeye gerek olmadığını belirtir. Bu keder ve hüzn ise diğer kıtada belirtildiğı gibi “silahların güröltüsü”, “atların patırtısı” ve “kanlı Galiçya meydanlarından gelen buharla” dindirilip gizlenir.

Blok, ölkesinin kaderinin değıştirecek büyük olayları ve dünya savaşını öngörmüş bir şairdi. Şairi endişelendiren asıl durum bu değışimlerin eşişindeki Rusya ve çekeceğı azaplardı. İşte tam da bu endişe onu Birinci Dünya Savaşı döneminde sanatının ilk dönemlerinde de belirgin bir biçimde görölen dinsel mistisizmini daha da arttırmıştı. Aleksandr Blok'un bu düşönceleri yansıttığı eserlerinden biri 1 Eylül 1914'te yazdığı *İhanet Etmedim Beyaz Bayrağı* adlı şiirdir.

3.1.4.3. İhanet Etmedim Beyaz Bayrağı (Ya ne predal beloye znamya)

İhanet Etmedim Beyaz Bayrağı adlı şiir Blok'un savaş ve vatanseverlik kavramlarına olan yaklaşımı ile dinsel mistik anlayışının bir arada yansıdığı eserlerinden biridir.Şiir, dört kıtadan oluşmaktadır ve her bir kıtada çapraz uyak düzeni görölmektedir. Bu eserdeki dinsel öğeler yine Rusya'nın içinde bulunduğı durumla

⁵⁰Moçulski, a.g.e., s. 377.

⁵¹Blok, a.g.e., s. 602.

bağlantılı olarak yansıtılmaktadır. Yeni dünyanın eşiğinde duran eski Rusya artık ölmektedir ve ülkenin çektiği acılar Hz. İsa'nın doğum yeri olarak bilinen Bethelem'in üzerindeki yıldız olarak sembolize edilmektedir.⁵²

“ ...
Kardeş mezarının haçı ve tümseği,
Sessizlik, ya neredesin peki!
Sızlayan bir asker türküsü yalnızca
Uzaktan gelen bir dalga.

Yakındaysa her şey boş ve dilsiz,
Ölüm uykusunda düşmanlar ve dostlar.
Ve parlar Bethelem'deki yıldız
Parlaktır sevgim kadar.”

“ ...
Крест и насыпь могилы братской,
Вот где ты теперь, тишина!
Лишь щемящей песни солдатской
Издали несется волна.

А вблизи – всё пусто и немо,
В смертном сне – враги и друзья.
И горит звезда Вифлеема
Так светло, как любовь моя.”

53

Şiirin son iki kıtasında şairin eski Rusya'nın sonu ve gelecek yeni dünyanın eşiği simgelerle yansıtılır. Eski Rusya'nın, dolayısıyla eski düzenin sonu kardeş mezarının tümsek ve haçıyla sembolize edilir. Eskinin ölümü ve yeninin şafağı ise dinsel bir öge olan Bethelem yıldızının parlamasıyla simgeleştirilmektedir. Bu sembol bir bakıma şairin gelecek hakkındaki fikirlerinden biri olan Rusya'nın *yeniden doğuşu* düşüncesini de yansıtır.

Blok 'un bu dönemde yazdığı eserlerinin ikinci kuşak Rus Sembolistlerin Birinci Dünya Savaşı'nda yazdıkları eserlerden farkı dinsel mistisizmin vatanseverlikle birlikte yoğun olarak görülmesidir. Dinsel mistisizm şairin savaş dönemi şiirlerinde önceki yüzyılda gelişen Slavseverlikle ortaya çıkan Rusya'ya verilmiş kutsal görev inancıyla da bir araya gelerek şairin sanatında yer bulur. Şairin Slavseverlikle bağlantılı dinsel görev anlayışını vatanseverlik ve Rus yaşam tarzıyla bir arada yansıttığı şiiri ise 26 Ağustos 1914'te kaleme aldığı *Günah İşlemek Fütursuzca, Derindenadlı* şiiridir.

3.1.4.4. *Günah İşlemek Fütursuzca Derinden (Greşit bestudno neprobudno)*

⁵²Moçulski, a.g.e., s. 377.

⁵³Blok, a.g.e., s. 602-603.

Şairin dinsel mistisizmi vatanseverlik ve Rus yaşam biçimiyle bütünleştirdiği savaş dönemi eserlerinden *Günah İşlemek Fütursuzca Derinden* adlı şiir aslında onun da paylaşmış olduğu önceki yüzyılda öne çıkan Slavseverlik düşüncesinden yansımaları da barındırmaktadır. Altı kıtadan oluşan eserin teknik özelliklerine bakıldığında, şairin önceki şiirlerinde olduğu gibi dört ayaklı *yamb* ölçüsüne göre yazıldığını, kıtalarda da çapraz uyak kullanıldığı görülür. Şiirin işlemiş olduğu temanın ve Blok'un *yeniden doğuş* düşüncesinin kökenlerini XIX. yüzyıl Slavsever düşünürlerinden Aleksey Homyakov'da görebiliriz.

Homyakov, Kırım Savaşı döneminde dönemin Rusya'sının belli bir sınanma ve dönüşümden geçeceğine inanmaktaydı. Bu savaş ile ülke işlemiş olduğu günahların bedelini ödeyip Tanrı tarafından seçilmiş bir ülke olacaktı.⁵⁴ Bu savaş gerek Homyakov için gerekse fikirlerinin Rusya'nın ilk bağımsız ideolojisi olduğunu düşünen diğer Slavsever düşünürler için de önemli bir yer tutmaktaydı.⁵⁵ Homyakov'un Kırım Savaşı'na Rusya'nın tarihi ve kaderi açısından verdiği önem bir dizi öngörülerde de bulunmasını sağlamıştır. Bu öngörülere göre Rusya bu savaşı işlediği günahların karşılığında kaybedecekti. Buna karşın ülke ruhsal olarak bir yeniden doğuş yaşayıp bu yeniden doğuş sayesinde tarih arenasında söz sahibi olacaktı.⁵⁶ Ayrıca bu yeniden doğuş Ortodoks Hristiyanlığın Rusya önderliğinde güçleneceğini de vadetmekteydi.

Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde benzer bir yeniden doğuş öngörüsü bu kez Blok tarafından dile getirilmektedir. Tıpkı Homyakov gibi Blok da şiirlerinde dinsel mistik görüşlere yer vererek Birinci Dünya Savaşı'nın Rusya'nın yeniden doğuşu olacağını savunmaktadır. Şairin sembolik anlatımıyla ifade edecek olursak bu durum “duyulmamış değişimler” ve “görülmemiş isyanlar” sonucunda ölen eski Rusya'nın yerine eski günahlarının bedelini ödemiş ve “insanı cezbeden bir kıyı” ile “çekici bir ufuk” imgesini gerçekleştirmiş yeni bir ülke doğmuştur. *Günah İşlemek*

⁵⁴O.A. Platonov, Aleksey Homyakov v vospominaniyah, dnevnika, perepiske sovremennikov, Moskva, Institut Russkoy Tsivilizatsii, 2015, s. 66.

⁵⁵Vladimir V. Noskov, “Krimskaya vojna i razvitiye slavyanofilskoy filosofii istorii”, Peterburg, Izvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogicheskogo Universiteta im. A.İ. Gertsena, 2002, s. 103.

⁵⁶A.e., s. 106.

Fütursuzca Derinden adlı şiirde ise günahtan arınma ve inancına bağlı bir Rus yaşam tarzı resmedilir.

“Günah işlemek fütursuzca derinden,
Sayamamak günleri geceleri,
Ve güç bela atıp sarhoşluğu kafadan,
Girmek eşiğinden kutsal mabedin.

...

Грешить бесстыдно, непробудно,
Счет потерять ночам и дням,
И, с головой от хмеля трудной,
Пройти сторонкой в божий храм.

...⁵⁷

Şiirin ilerleyen kısımlarında Rus yaşamının tipik özelliklerinin resmedildiği, ikonalar, çay gibi simgeler görülür. Geleneksel Rus yaşamının resmedildiği son iki kıta ise şairin ülkesi için yazdığı bir övgüyle son bulur.

“...
İşte Rusya’ın sen bu halde bile,
Gözümde tüm diyarlardan değerlisin.”

“...
Да, и такой моя Россия,
Ты всех краев дороже мне.”⁵⁸

3.1.4.5. On İki (Dvenadtsat)

Birinci Dünya Savaşı’nı takip eden Şubat ve Ekim devrimleri Blok’un sanatında da yansımaları bulmuştur. Şair Şubat 1917’de gerçekleşen devrime yakınlık göstermiş ve hatta Geçici Hükümet’in çalışmalarında bile yer almıştır.⁵⁹ Şairin önceki dönem eserlerinde görülen Rusya imgesi, vatanseverlik ve dinsel öğeler bu dönemde devrim ile bir araya gelmiş, tüm bu öğeler yine Sembolizm şiir geleneğine bağlı olarak işlenmiştir. Şairin, Ekim Devrimi’ni söz konusu imgelerle birlikte ele aldığı eserlerin en önemlilerinden biri, 1918 yılında yazılan *On İki (Dvenadtsat)* adlı poemadır. Blok her ne kadar Şubat devrimine yakın olsa da Lenin önderliğindeki Bolşeviklerin gerçekleştirdiği Ekim devrimi konusunda ikilem içindedir.⁶⁰ Şair bu dönemde devrime yakınlığıyla bilinen İvanov-Razumnik’in önderliğindeki İskit sanat topluluğunun bir temsilcisi olur.⁶¹ Şair, çalışmamızın Andrey Bely bölümünde daha ayrıntılı ele alacağımız bu grupla yakın olduğu dönemde devrim, toplum ve Rus aydınları hakkındaki görüşlerini Ocak 1918 yılında kaleme aldığı *Aydınlar ve*

⁵⁷Blok, **a.g.e.**, s. 600-601.

⁵⁸**A.e.**

⁵⁹Bayevski, **a.g.e.**, s.53.

⁶⁰**A.e.**

⁶¹D. Svyatopolk-Mirski, *İstoriyarusskoy literaturı s drevneyşihvremyonpo 1925 god*, Novosibirsk, İzdatelstvoSvinyi i Sinovya, 2007, s. 702.

Devrim adlı makalesinde dile getirir. Blok söz konusu makalede her şeyin yeniden yaratılmasını, insanların tüm bedenleri, kalpleri ve bilinçleriyle devrimi dinlemesi gerektiğini düşünür.⁶² Ancak Rusya'nın geçtiği karanlık evre, eski düzenin ölümü ile devrim düşüncesiyle bir arada görülen kehanetler arasındaki ikilemin de görüldüğü poemada şairin bu devrime karşı nasıl bir tavır aldığı açık değildir. Bu belirsizliğe karşın şair, yaşanan bu tarihi süreci, sanat anlayışı, dönemindeki ve bilincindeki karşıtlıklarla bağlantılı olarak ele alır.⁶³ Şair poemada yine önceki eserlerinde olduğugibigeleceğe dair kehanetler, eskinin ölüp yeninin ortaya çıkışı gibi temaları 1917'de gerçekleşen Ekim Devrimi ile birlikte işler. Şair, on iki bölümden oluşan poemada geleneksel şiir ölçülerinin dışına çıkmış, duyguları aktarmak amacıyla farklı ölçüler kullanmıştır. Poemanın başlangıcında karşımıza Rus Sembolist şiir geleneğinin tanıdık unsurları olan simgeler çıkmaktadır:

“Kara akşam.
Beyaz kar.
Rüzgar, Rüzgar!
Ayakta duramaz insan.
Rüzgar, Rüzgar
Esmekte tüm dünyada !
...”

“Черный вечер.
Белый снег.
Ветер, ветер!
На ногах не стоит человек.
Ветер, ветер –
На всем божьем свете!
...”⁶⁴

Poemanın ilk bölümünde karşımıza umudun, uyumun ve *Mükemmel Kadın* imgesinin yokluğunu sembolize eden “akşam” ve “siyah renk” çıkmaktadır. Devrim dönemiyle bağlantılı olarak da yorumlayabileceğimiz bu sembollerin ardından sonsuz uyumun, temizliğin habercisi olan beyaz karile rüzgâr görülür.⁶⁵

İlk bölümün ilerleyen kısımlarında ise “halattaki kızıl flama” gibi devrim öğeleri yer alırken daha önce de dile getirdiğimiz karşıtlık unsuru devrim ortamındaki burjuva bireyin fikirlerini yansıtan şu dizelerde görülmektedir:

“...
Isıran rüzgâr!
Felakettir ayaz kadar!
Ve kavşaktaki bir burjuva

“...
Ветер хлесткий!
Не отстает и мороз!
И буржуй на перекрестке

⁶²A.G. Sokolov, *İstoriyarusskoyliteraturı kontsa XIX naçala XX veka*, Moskva, VısşayaŞkola, 1999, s. 303.

⁶³A.e.

⁶⁴Blok, *a.g.e.*, s. 680.

⁶⁵Bayevski, *a.g.e.*, s. 53.

Yakasıyla burnunu kapar.
Kim bu peki? Uzun saçlı olan
Ve konuşur kısık sesle:
-Hainler!
-Öldü Rusya!
Bu, bir yazar, bir hatip
Olmalı...
...”

В воротник упрятал нос.
А это кто? – Длинные волосы
И говорит вполголоса:
– Предатели!
– Погибла Россия!
Должно быть, писатель –
Вития...
...”⁶⁶

Rüzgârın ve karanlığın sıkça tekrarlandığı ilk bölümün ardından ikinci bölümde karşımıza poemanın on iki karakteri çıkmaktadır. PoemadaPetrograd (Peterburg) sokaklarında devriye gezen on iki kızıl muhafız olarak resmedilen on iki karakter,poemanın sonunda ise Hristiyanlık öğretisinin önemli unsurlarından on iki havari halini alacak ve Hz. İsa figürü ortaya çıkacaktır.⁶⁷Bu dönüşümden önce ise ikinci bölüm devrim hareketlerinin, toplumsal karşıtlığın yansıdığı bir bölümdür:

“...
Gezinirken rüzgâr, uçurken kar.
On iki kişi yol almaktalar
Siyah kemerlerde tüfekler,
Ateş çemberleri içinden...
...
Özgürlük, özgürlük,
Haçsız özgürlük!
...”

“...
Гуляет ветер, порхает снег.
Идут двенадцать человек.
Винтовок черные ремни,
Кругом – огни, огни, огни...
...
Свобода, свобода,
Эх, эх, без креста!
...”⁶⁸

Poemanın bu kısmında on iki ana karakter siyah kemer ve tüfekleriyle betimlenirken aynı zamanda dönemi sembolize eden ateş çemberleri, devrimi ve Bolşevik ideolojisini sembolize eden “haçsız özgürlük” gibi öğeler de yer alır. Bunların dışında bu kısımda karakterlerin kendi aralarındaki konuşmaları, zengin sınıfa karşı öfkeleri gibi diğer unsurlar da ikinci bölümün konusunu oluşturmaktadır. Şairin Birinci Dünya Savaşı dönemindeki kehanetlerinin, Rusya’nın kargaşa ve savaş ortamında yeniden doğuşunun ve ebedi uyumun geleceğine dair öngörüleripoemanın son bölümündeki Hz. İsa’nın gelişiyile yansıtılmaktadır. Bu bölümde Hz. İsa,şairin bu dönemde devrim hakkındaki görüşlerine uygun olarak devrimin sembollerinden olan kızıl bayrak ile görülmektedir.Poemadaki karşıtlık, bölümdekızıl bayrak taşıyan Hz.

⁶⁶Blok, **a.g.e.** s. 681.

⁶⁷Svyatopolk-Mirski, **a.g.e.**, s. 702.

⁶⁸Blok, **a.g.e.**, s. 684.

İsa ve havarilerine ateş açılmasıyla betimlenmiştir.⁶⁹Eski, yozlaşmış dünya ise bu bölümde uyuz bir köpek imgesiyle yansıtılır.⁷⁰

Genel olarak baktığımızda Blok'un Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında yazdığı eserleri sembolik anlatım olarak birbiriyle uyumluluk gösterir. XX. yüzyıl başlarında yazdığı şiirlerde ve *Vozmezdie* adlı poemada savaşın getireceği değişimi ve karmaşayı “duyulmamış değişimler” ve “görülmemiş isyanlar” şeklinde haber verdiği görülür. Aynı zamanda bu değişimin sonunda gelecek güzel günler ve yeniden doğuş *Meçhul Kadın* adlı şiirinde “insanı cezbeden bir kıyı”ile“çekici bir ufuk” olarak sembolize edilmiştir. Savaş döneminde bu öngörülerin gerçekleştiği, duyulmamış dönüşümlerin aslında “kül olmuş yıllar” ile “yüzlerdeki kanlı yansıma”yı haber verdiği görülür. Bu dönemde şairin şiirlerindeki vatansever öğeler dinsel mistik öğeler ile daha da yoğunlaşmıştır. Öne çıkan öğelerin başındaysa Rusya'nın yeniden doğuşu ve ona verilen kutsal görev gelmektedir. XIX. yüzyılın Slavsever anlayışıyla da bağlantılı olan bu öğeler şairin şiirlerinde “Bethlehem yıldızı”, “kardeş mezarının haçı ve tümseği” gibi dinsel semboller içinde yansıtılmaktadır. Şubat ve Ekim devrimlerinin gerçekleştiği dönemde ise şair devrim dönemini önceki dönemlerde işlemiş olduğu öngörülerini bu kez devrim temasıyla bir araya getirerek ele almıştır. Devrime yakın bir duruşa sahip olan İskit topluluğunun temsilcilerinden biri olan Blok, 1918 yılında yazdığı *On İki* adlı poemasında eski dünyanın ortadan kalkışını devrim dönemindeki çatışmaları, Rusya'nın yeniden doğuşunu ve mistik öngörülerini devrim sembolleriyle bir araya getirerek işler.

Birinci Dünya Savaşı döneminde her ne kadar ikinci kuşak simgeçilerin sanatına bağlı kalsa da bu dönemi kendine özgü fikir ve sanat anlayışıyla yansıtan bir diğer şair ise Andrey Belıy'dir.

3.2. Andrey Belıy (1880-1934)

3.2.1.Andrey Belıy'nin Hayatı

⁶⁹Bayevski, a.g.e., s. 54.

⁷⁰Agenosov v.d., a.g.e., s. 213.

Asıl adı Boris Nikolayeviç Bugayev olan Andrey Belıy, 14 Ekim 1880’de dünyaya gelir. Şairin babası Nikolay V. Bugayev Moskova Üniversitesi Fizik ve Matematik Fakültesi dekanıydı. Babasının kendine özgü ve güçlü kişiliği, entelektüel birikimi ve matematik bilgisi, şairde derin izler bırakmıştı.⁷¹ Sanatına da yansıyacak olan bu etkiyi şair şu şekilde dile getirmiştir:

“O bana mizahı ve ilerde dekadın tarzı, groteski öğretti... Babamda ilginç özellikler ile ‘sanat sanat içindir’ tarzı bir kinaye vardı. Bu özellikler bende günlük yaşamın düzenini bozma eğilimi yarattı.”⁷²

Annesi Aleksandra D. Yegorova ise müzisyendi. Bugayev, büyüdüğü ortam sayesinde ve annesinin yönlendirmesiyle klasik müziğin Avrupa’daki ve Rusya’daki temsilcileriyle tanışmış, sanatsal gelişiminin ilk adımlarından birini atmıştı. Buna karşın seçkin bir çevreden gelen annesi geleceğin şairinin bir sanatçıdan çok seçkin sınıftan biri olması taraftarıydı.⁷³ Daha sonraları ironik bir şekilde Aleksandra Yegorova oğlunun Andrey Belıy takma adıyla 1902’de yazdığı *İkinci Senfoni* adlı eseri görececek ve farkında olmadan oğluna kitabı gösterip: “Bu Andrey Belıy de çok akıllı bir adam olmalı” diyecektir.⁷⁴

Şair 1891’den 1899’a kadar özel bir lisede öğrenim görmüştür. Bu süreç, onun ilerdeki sanat yaşamına yön verecek düşünsel ve dinsel yönelimlere ilgi duymasını sağlayacaktır. Ayrıca bu dönemde dinsel düşüncenin Rusya’daki temsilcileriyle de iletişim kuran Bugayev, dünya görüşünü ve sanatsal temelini şekillendirmeye başlamıştır. Daha sonra benimseyeceği sembolizm akımının ve tanıştığı dinsel mistik çevrenin etkisiyle yaşamı boyunca “Andrey Belıy” takma adını kullanacaktır.

Belıy, liseyi bitirdikten sonra babasının ders verdiği Moskova Üniversitesi’nde öğrenim görmeye başlar. Babası, şairin, kendisi gibi Fizik-Matematik bölümünü seçmesini istemiş babasının dileğini yerine getiren şair de bu bölümü seçerek bitirmiştir. Bununla birlikte Belıy 1904 yılında aynı üniversitenin

⁷¹Moçulski, a.g.e., s. 257.

⁷²A.e.

⁷³Alekseevav.d., a.g.e., s. 75.

⁷⁴Bayevski, a.g.e., s. 88.

Tarih ve Filoloji bölümünde de öğrenime başlamış ancak iki yıl sonra öğrenimini yarıda bırakıp Avrupa'ya gitmiştir.

Bely 1909 yılında Avrupa'dan döndüğünde, XIX. yüzyılın önde gelen Rus yazarlarından İ.S. Turgenyev'in yeğeni Anna Turgenyeva ile tanışır. Birbirine yakın hisler besleyen çift, farklı ülkelere seyahat eder ve 1914 yılında Bern'de evlenir. Çiftin birlikteliği Bely'nin 1916 yılında Rusya'ya dönmesine kadar sürecektir. Şair, bu tarihten sonra Turgenyeva'dan ayrılacak ve Kaluydia Vasilyeva ile evlenecektir.

Bely, 1934 yılında yaşama veda eder ancak bıraktığı edebi ve düşünsel miras, ikinci kuşak Rus Sembolistlerinin sanatında ve dünya görüşünde yaşamaya devam eder. Zira şair, bu akımın kuramcılarında da biridir. Şairin düşünsel yolu, diğer ikinci kuşak Rus Sembolistleri gibi, Frederich Nietzsche, Arthur Schopenhauer gibi düşünürler ile Solovyov'un Rus din felsefesinden geçmiştir. Fakat Bely, daha sonra Rudolf Steiner gibi farklı düşünürlerin etkisinde kalmıştır.⁷⁵ Şair, şiirlerinin yanı sıra düz yazı eserleri ile edebiyat bilimi alanındaki çalışmalarıyla da öne çıkmaktaydı. *Bir Dünya Görüşü Olarak Sembolizm* adlı makalesinde Nietzsche'nin sembol sanatında müzikalitenin değişmez kuralı kuramına dikkat çekmiştir.⁷⁶ Bely, simgesel anlatım ve müzikalitenin tıpkı çağdaşları gibi dinsel bir işlevi olduğunu ve bu öğelerin bir ibadet şekli olduğuna inanır. Ancak bu sanat anlayışı Bely'nin Rusya'nın dünya savaşı öncesi ve savaş dönemi durumunu eserlerinde yansıtmamasına engel olmamıştır. Bely'nin erken dönem sanatına ve 1905 sonrası sanatına değinmemiz, şairin ileride sözünü edeceğimiz eserlerini, Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Devrimi'ne bakış açısını anlamamıza yardımcı olacaktır.

3.2.2. Andrey Bely'nin Erken Dönem Sanatı

Bely'nin sanatına etki eden unsurlardan biri, felsefe ile ilgilenmesiydi. Şair lise yıllarında Schopenhauer'in pesimist öğretisi, pozitivizm ve eski Hint felsefesiyle

⁷⁵Sokolov, a.g.e., s. 278.

⁷⁶L.P. Kremensovv.d., *Russkaya literatura XX veka v dvuh tomah, 1920- 1930-e godı C. I*, Moskva, Akademiya, 2002, s. 300.

ilgilendi.⁷⁷Çocukluğunda annesinden aldığı müzik eğitiminin de etkisiyle Frederich Nietzsche'nin *Trajedi'nin Doğumu* adlı eserinde de dile getirilen sembolik imgenin ortaya çıkmasına imkân tanıyan müzikalite⁷⁸ ile ilgili fikirleri de benimser. Ancak Bely'nin sanatına en çok etki edecek olan şey 1895 yılında Solovyov ailesiyle tanışması olur. Solovyovlar'ın etkisiyle şair, mistik Rus din felsefesine yönelir.Bely, dinsel mistik düşünceler ve adı geçen düşünürlerin etkisiyle sanat yaşamına adım atar.1898'de yarım kalan, diğer kısımları ise parçalar halinde 1903 ve 1906'da yayımlanan *Deccal (Antihrist)* adlı eserde Solovyov'un yanı sıra F. Nietzsche'nin "şafak çağı" olarak tanımlanan XX. yüzyıl ile ilgili görüşlerinden de izler görülür.⁷⁹Benzer fikirler şairin 1900-1907 yılları arasında yazdığı *Senfoniler (Sinfonii)* adlı eserde de görülür. Söz konusu eserde Solovyov'un "dünyanın ikiliği" görüşü ön plana çıkmakta,Bely ise *Senfoniler* aracılığıyla bu ikiliği müzikal kurallar ile bir araya getirmektedir.⁸⁰*Senfoniler*, adlı eserinde şair insanı ve dünyayı yaşam ve varoluş olarak iki farklı doğal durumda ele alır. Bu farklı durumlarSolovyov'un vadettiği sonuyani, iyilik ile kötülük arasındaki son mücadeleyi ve Hristiyanlığın zaferini bekler.⁸¹ Rusya'ya verilen kutsal görevi de içeren bu anlayışı Bely1905 Devrimi'ne kadar benimser.

1905-1907 yılları arası hem Rusya'nın kaderini belirleyen hem de Bely'nin sanatsal ve düşünsel hayatını şekillendiren önemli dönemlerden biridir.Rus-Japon Savaşı, bu savaşı takip eden dönemde sosyo-ekonomik sıkıntılar Rusya'daki ilk devrim hareketlerini de beraberinde getirmişti. Bu ortam tam da Solovyov ile Bely'nin beklemekte olduğu iyiyle kötü arasındaki son savaşa, Rusya'nın zaferle çıkacağı mücadeleye, vadedilen aydınlık şafağa uygun olaylardı. Ancak bu dönem Rusya için zafer ve şafak bir yana, daha büyük bunalımlar, karamsar bir ortama neden olmuştu. 1905 ve sonrası Bely için bir kırılma noktasını, bir krizi ifade etmektedir. Solovyov'un sözünü ettiği son mücadele ve zafer gerçekleşmemiştir. Bu

⁷⁷Agénosovv.d., a.g.e. s. 217.

⁷⁸Louise A. Hitchcock, **Kuramlar ve Kuramcılar Çağdaş Düşüncede Antik Edebiyat**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015, s. 56.

⁷⁹Alekseevav.d., a.g.e., s. 75-76.

⁸⁰Agénosovv.d., a.g.e., s. 218.

⁸¹A.e.

hayal kırıklığı,şairin düşünce dünyasında bir krize neden olmuştur.⁸² Bu krizden çıkmak için farklı düşünsel arayışlara girmiştir. Bu arayışların sonucunda da şiirinde değişimler görülür. Bely'nin bu dönemdeki şiirlerinin merkezinde artık ilk devrim hareketleriyle toplumunun yazgısı yer alır.⁸³Şair sanatındaki bu değişimi “Ruhumun bütün gücüyle köylülerden yanayım.” diyerek ifade etmektedir.⁸⁴Bely 1909 yılında yazdığı *Kül (Pepel)* ve *Urna (Urna)* adlı şiir derlemelerindeki Rusya imgesi bu bağlamda öne çıkmaktadır. Ayrıca *Urna* adlı derlemede Şairin eski düşüncelerine dair hayal kırıklıkları, aşk gibi konular mistik biranlayışla işlenmiştir.⁸⁵Derlemelerin adları da bu kargaşa dönemiyle ilgili sembolik anlamlar içermektedir. Kül isim olarak da 1905 sonrası yıkımı, yok olmuşluğu sembolize ederken, Urna ise antik Roma’da ölümlerin küllerinin konulduğu çömlek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda külün felaket, yıkım ve ölümü, urnanın ise bu yıkım, felaket ve ölümün yaşandığı ülkeyi sembolize ettiği söylenebilir.Bely’nin1905 sonrasında yazdığı şiirlerdebu semboller, farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3.AndreyBely’nin1905 Sonrası Şiir Sanatı

Bely de tıpkı ikinci kuşak Rus simgeçileri gibi şiirlerinde döneminin toplumsal değişimlerine, devrime ve savaşa yer vermiş bir şairdir. Buna karşın 1905 ve sonrasındaki olaylar düşünce dünyasında daha önce de belirttiğimiz gibi bir kırılmaya ve krize yol açmıştır. Rusya ile ilgili öngörülerinin gerçekleşmediğini gören Şair, toplumu, devrimi ve savaşı diğer ikinci kuşak şairlerden, özellikle Blok’tan oldukça farklı bir şekilde işlemiş, yaşadığı dönem onda daha farklı duygular uyandırmıştır.Bely, Solovyov’un fikirlerinden uzaklaşarak N.A. Nekrasov’un,halkın sorunlarına eğilen ve toplumu kucaklayan şiir geleneğine yönelmiştir.⁸⁶Şehir hayatındaki ve köydeki günlük yaşamdan sahneleri işleyen Bely, 1905’teki devrim hareketlerini *Kül (Pepel)* adlı şiir derlemesinde yer alan *Ziyafet (Pir)*, *İtham (Ukor)*, *Cenaze Töreni (Pohoronı)* gibi şiirleriyle yansıtmıştır. Şairin devrim sonrası

⁸²Sokolov, a.g.e., s. 279.

⁸³A.e.

⁸⁴Alekseevav.d, a.g.e., s. 76.

⁸⁵A.e.

⁸⁶Bkz., Tuğba Günör, Recep Batu Günör, “Özgeci Bir Şair Olarak N.A. Nekrasov: ‘Şair ve Yurttaş’”, *The Journal of Academic Social Science*, 2017, 5(59), s. 290-295.

dönemle ilgili duyguları, dönemi kendine özgü ele alış biçimi ile Nekrasov izleri yine 1906 ve sonrasında kaleme aldığı şiirlerde görülür. Bu dönemde Blok'un, karmaşanın içinden çıkacak ideal düzeni öngören şiir sanatının aksine Bely, yazdığı şiirlerde hem günlük yaşamı, hem de ülkesi ve halkı adına duyduğu hüznü, yok oluşu yansıtmaktadır. *Kül*'ün ilk bölümü olan Rusya'nın ilk şiiri *Hüsran* ise şairin lirik duygularını açıkça görebildiğimiz şiirlerindendir.

3.2.3.1.Hüsran (Otçayaniye)

1908 yılında yazılan *Hüsran (Otçayaniye)* adlı şiir, Şairin Solovyov'un dinsel mistik görüşlerinden sıyrılarak yaşamı, eski düzenin salt yok oluşunu ele aldığı eserlerden biridir. Şair, mistik öngörülerden gerçeğe dönen sanatını *Kül (Pepel)* adlı derlemenin önsözünde şu şekilde ifade etmektedir:

“İnci gibi parlayan şafaklar da meyhaneler de burjuva haneleri de yıldızların ötesi ve işçi sınıfının çilesi de, hepsi sanat ürününün konusudur. İnci gibi parlayan şafak meyhaneden daha yüksek değildir, çünkü hem o hem de diğeri betimleme içinde fantastik, günlük yaşam, eğilim, felsefi düşünce gibi sanatçının sanattaki canlı etkileşimleri olarak belirlenen belli başlı sembollerdir. Çünkü sanatçı her şeyden önce bir insan olduğundan gerçeklik sanatın üstündedir.”⁸⁷

Bely'nin *Hüsran*'da Rusya'yı Solovyov mistisizminden farklı olarak ele almasının sebeplerinin arasında şairin Rusya ile ilgili görüşleri de gösterilebilir. Bely Rusya'yı tarihsel değil, metafizik bir planda görmekteydi. Ülke, şair için yok oluş ve ölümü sembolize etmekte ve ülkenin hüznü ortamında bir yücelik görmekteydi.⁸⁸ Şiir, altı dörtlükten oluşmaktadır. Her bir dörtlük çapraz kafiye düzenine sahiptir ve şiirin ölçüsü *amfibrach(amfibrachiy)*'dir.

Şiirin ilk iki kıtasında vadedilen mükemmellik veya sonsuzluğun aksine kesin bir dille ifade edilen bir umutsuzluk ve karamsarlık öne çıkmaktadır:

“Yeter: bekleme umma
Darmadağın ol zavallı halkım
Parçalan düşerek boşluğa

“Довольно: не жди, не надейся—
Рассейся мой бедный народ!
В пространство пади и разбейся

⁸⁷ Andrey Bely, **Pepel**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html> , 14.11.2018.

⁸⁸ Moçulski, a.g.e., s. 303.

Peş peşe azap dolu yılların!

Yokluk ve iradesizlik yılları
İzin ver ey anavatan,
Yavan, boş düzlükte,
Yavan, boş düzlüğünde ağlayayım.
...

За годом мучительный год!

Века нищеты и безволя
Позволь же, о родина мать,
В сырое, в пустое раздолье
В раздолье твое прорыдать;—
...”⁸⁹

Şiirin bu kısmında doğrudan kendi ulusuna seslenen şair, ummayı ve bir şeyler beklemeyi bırakmasını “Yeter: bekleme, umma” dizesiyle dile getirmektedir. Belıy aynı zamanda, dönemin Rus toplumunu “üst üste gelen azap dolu yıllarla boşluğa karışan bir ulus” olarak betimler. Belıy’nin Solovyov ile gelecekte büyük değişimler vadeden Blok’tan farkı bu dizelerde açıkça görülmektedir. Blok, aynı dönemde bu felaketlerin içinde gelecek uyum dolu güzel günleri sembolize eden “cezbeden bir kıyı” ile “çekici bir ufuk” görmekteyken, Belıy, yalnızca sefaleti, yok oluşu görmektedir. Şiirin ikinci kıtasında ise Rusya, yavan ve boş bir alan olarak sembolize edilmektedir. Şairin bu boşluk içindeki tek isteği ise hıçkırarak ağlamaktır.

Şiirin ilerleyen kısımlarında ise Belıy’nin önsözde de belirttiği gerçek yaşamdan bir manzara yine şiirin karamsar ve trajik havasına uygun bir şekilde verilmiştir. Söz konusu kıtada meyhanelerden yansıyan sarı ışık keskin sarı gözler olarak sembolize edilmekte, bu ışıklar bir anlamda gecenin içinden şairin ruhunu izleyen canlı bir varlığın gözleri olarak betimlenmektedir:

“...
Ruhumu süzer içinden gecenin,
Tepeciklerin üstünde beliren,
Keskin sarı gözler
Delirmiş meyhanelerinin
...”

“...
Где в душу мне смотрят из ночи,
Поднявшись над сетью бугров,
Жестокие желтые очи
Безумных твоих кабаков,—
...”⁹⁰

Günlük yaşamdan sahneler Belıy de dâhil ikinci kuşak Rus sembolistlerinin de şiirlerinde yer verdiği bir unsur olmuştur. Bu dizelerde Blok ile Belıy arasındaki fark bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Belıy’nin, dönemi ele alışındaki fark meyhane betimlemesinin yer aldığı kıtada görülür. Söz konusu kıtadaki meyhane betimlemesi,

⁸⁹Belıy, a.g.e., (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

⁹⁰Belıy, a.g.e., (Çevrimiçi) <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

Blok'un bu şiire yakın bir dönemde kaleme aldığı *Meçhul Kadın* adlı şiirdeki meyhane betimlemesinden oldukça farklıdır. Blok'un söz konusu eserinde meyhanede içenlerin arasından Rusya'yı sembolize eden ve yas peçelerinin ardında daha iyi bir gelecek vadeden *Meçhul Kadın* geçerek yerini almaktadır. Belıy'nin *Hüsrân* adlı şiirinde ise günlük yaşamdan bu görüntü, esere uygun olarak karanlık içinde ve ışıklarının gece içinden tepeliklerden yükselerek parlayan sarı gözler olarak betimlenir. A.G. Sokolov'un da belirttiği gibi Blok, sanatında Rusya hakkında iyimser düşünceleri önemli değişimleri dile getirip, karanlığın içinde her zaman bir aydınlık görürken, Belıy, ülkesiyle ilgili hüsrânı yansıtmakta, geleceği bir kilise mezarlığının ölüm sessizliği içinde görmektedir.⁹¹ Şiirde bu karamsarlığın yansıtıldığı bir diğer kısım ise Rusya'ya bir sesleniş de içeren son kıtadır:

“...
Ölümlerin hastalıkların
Olduğu çetin bir yola
Dağıl boşluğa dağıl
Rusya, Rusya'm !”

“...
Туда,- где смертей и болезней
Лихая прошла колея,-
Исчезни в пространство, исчезни,
Россия, Россия моя!”⁹²

Hüsrân, Belıy'nin Rusya'yı hastalıkların, ölümlerin, umutsuzluk ve boşluğun hüküm sürdüğü bir ülke olarak, 1905 sonrası dönemini, peş peşe gelen ıstırap dolu yıllarını, yoksulluk ve iradesizlik dönemi olarak yansıttığı şiirlerinden biridir. Şairin dönemindeki karamsarlık ile yok oluşu yansıtan bir diğer şiiri ise aynı şiir derlemesi içinde yer alan *Anavatan* adlı şiiridir.

3.2.3.2. Anavatan (Rodina)

Şairin 1908 yılında yazdığı *Anavatan (Rodina)* adlı şiir, günlük yaşam sahneleri dışında Rusya'nın ve Rus toplumunun sisli doğa betimlemeleri, geniş soğuk düzlüklerle sembolize edilerek yansıtıldığı şiirlerinden birisidir. Şiir, beş dörtlükten oluşmaktadır ve her bir dörtlük çapraz uyak düzenine sahiptir. Ayrıca şiir, *anafest* ölçüsüyle yazılmıştır. Şiirde az önce sıraladığımız betimlemelerin yanı sıra ülkenin yazgısı da “demirden yazgı” olarak sembolize edilmektedir. “Demir” sembolü *Kül*

⁹¹Sokolov, a.g.e., s. 280.

⁹²Belıy, a.g.e., (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

derlemesinin pek çok şiirinde demir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sembol Nekrasov geleneğinin de etkisiyle “demirden çağın” başlangıcını ve karamsarlığını sembolize etmektedir.⁹³ *Anavatan* şiirinde ise “demir” tamamen Rusya’yı lanetleyen yazgının kendisidir. Şiirin ilk kıtasında halkın yoksulluğu, sisli doğa betimlemesi içinde yer alır:

“İşte bunlar çiy damlaları, yamaçlar sislerdir,
Uzun çalılardan yükselen al şafaktır,
Düzlüğün soğuk hışırtılı sesidir,
Açlık içinde yoksul bir halktır;
...”

“Те же росы, откосы, туманы,
Над бурьянами рдяный восход,
Холодеющий шелест поляны,
Голодающий, бедный народ;
...”⁹⁴

Şiirin ikinci ve üçüncü kıtasında “açlık içindeki yoksul halk” özgürlük içinde tutsaklığı yaşamaktadır. Son iki dizede ise anayurt sessiz, soğuk tarladan bir çığlık atmaktadır. Bu çığlık tam da şairin döneme bakışını yansıtan bir yok oluş çağrısıdır:

“...
Ve hürriyet içinde, özgürlük içinde tutsaklık;
Çetin, kurşuni yurdumuz
Soğuk tarladan atar bir çığlık
Bize gelen çığlık “Öl...” diye.

“...
И в раздолье, наволе – неволя;
И суровый свинцовый наш край
Нам бросает с холодного поля –
Посылает нам крик: «Умирай –

“Herkes Nasıl ölüyorsa”... Nefesin kesilir,
Duymazsın ölümcül tehditleri
Duyarsın biçare yakarışlar
Ve ağlamalar, şikâyetler, gözyaşları.
...”

«Как и все умирают»... Не дышишь,
Смертоносных не слышишь угроз: –
Безысходные возгласы слышишь
И рыданий, и жалоб, и слез.
...”⁹⁵

Şiirin son kıtasında ise karşımıza tüm bu yoksul toplumun sisli karanlık ortamın birleşimi olan ve demirden bir yazgı ile lanetlenmiş ölümcül, buz gibi bir ülke karşımıza çıkmaktadır. Bu ülke “üst üste gelen azap yıllarıyla” aşığılanmıştır. Bu kıta içerdiği Rusya betimlemesiyle de şairin 1905 sonrası duygularını özetler niteliktedir. Şair için Rusya, sefil, soğuk ve kötü birileri tarafından lanetlenmiş bir ülkedir.⁹⁶

“... ”

“... ”

⁹³S. Lesnevski, A. Mihaylov, **Andrey Bely problemi tvorçestva, statyi, vospominaniya, publikatsiii**, Moskva, Sovetski Pisatel, 1988, s. 153.

⁹⁴Bely, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

⁹⁵Bely, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

⁹⁶Agénosovv.d., **a.g.e.**, s.225.

Soğuk, ölümcül ülke,
Demirden bir yazgıyla lanetlenmiş
Rusya Ana, kızgın vatan,
Kim aşağıladı seni böyle?”

Роковая страна, ледяная,
Проклятая железной судьбой –
Мать-Россия, о родина злая,
Кто же так подшутил над тобой?”

97

Bely'nin 1905 sonrası şiirlerinde genel olarak yoğun bir karamsarlık ve yok oluş teması görülür. Şairin ilk dönem eserlerinde öngördüğü uyumun ve dinsel beklentilerinin Rusya'da yaşanan toplumsal ve siyasi gelişmelerle boşa çıkması şiirlerinde “demirden yazgıyla lanetlenmiş soğuk, ölümcül ülke”, “çetin, kurşuni bucak”, “soğuk düzlük” ve “üst üste gelen azap dolu yıllar” gibi sembol ve tanımlamalarla yansımaları bulur. *Kül* adlı derlemenin *Köy (Derevnya)*, *Şehir (Gorod)* gibi diğer kısımlarında yer alan şiirlerde de benzer semboller yer almaktadır. 1905 sonrası dönemi böylesine karamsar ve trajik bir biçimde yansıtmaya karşın Şairin içindeki uyum arayışı, Mükemmel Kadın'a, yani Rusya'ya verilen kutsal göreve inancı da tamamen yok olmamış, şair yeni ruhsal arayışlara, yeni yollara ve yeni “şafaklara” yönelmiştir.⁹⁷ Bu arayışlar 1910'lu yıllarda, özellikle Birinci Dünya Savaşı ve 1917'de gerçekleşen devrim döneminde dinsel mistik düşüncelerin daha farklı fikirlerle birleşimine yöneltmiştir. Bely'nin 1916'ya kadar süren Avrupa seyahati sırasında tanıdığı Rudolf Steiner, Şairin sanatındaki yeni bir dönemin başlangıcı olur.

3.2.4. Andrey Bely'nin Birinci Dünya Savaşı Dönemi Şiirleri

Bely, 1912'de gelecekteki eşi Turgenyeva ile Avrupa seyahatine çıkar. Başta İngiltere, Fransa, İsviçre ve Almanya olmak üzere Avrupa'nın pek çok ülkesini ziyaret eden şair, Antroposofi öğretisinin kurucularından Rudolf Steiner ile tanışır. İnsanın fizyolojik yapısını inceleyen antropoloji ve iç dünyasını inceleyen teosofiyle bağlantılı olan antroposofi, Steiner'a göre insanı fiziksel bir gözlem nesnesi olarak ele alır. Ancak bu gözlemde aranan, fiziksel olguların içinde saklı olan ruhsal

⁹⁷Bely, a.g.e., (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

⁹⁸Alekseev, d., a.g.e., s. 77.

işaretlerdir.⁹⁹ Doğa bilimlerinin yöntemiyle insanın iç dünyasını inceleyen antroposofi için antropolojinin teosofiyeye dönüşümü de denebilir.¹⁰⁰

Antroposofiden etkilenen Bely, Avrupa seyahati boyunca Steiner'in öğretilerini dinler. Steiner'in kendisi ve fikirleri şairi oldukça etkiler. Şair, Leipzig'de filozofun bir dersi esnasında "adeta geniş parlak kanatlarla taşınyormuş gibi" hissettiğini yazar.¹⁰¹ Steiner'in "İsa ve Ruhani Dünyalar" adlı dersi ise Bely'ye göre mistik bilgi ile bilimsel bilgi arasında bir uyum yakalama fırsatıdır.¹⁰² Başka bir deyişle şair, Steiner'in mistisizm ile bilimin uyumundan meydana gelen antroposofi öğretisini daha önce de sözünü ettiğimiz düşünsel krizden kendisi için çıkış yollarından biri olarak görmektedir. Bununla birlikte bu öğreti insanın mikro evreninin tüm detaylarıyla makro evrenle paralellik gösterdiğini ileri süren sembolist dünya görüşünün somutlaşmış ve detaylandırılmış halidir.¹⁰³ Antroposofi, Bely'nin 1910'lu yıllarda yayımlanan şiir derlemelerinde yansımasını bulacak ve şair pek çok şiirini bu görüş doğrultusunda kaleme alacaktır.

Bely, 1916'ya kadar Steiner'in Antroposofi Cemiyeti'nin yaşadığı İsviçre'nin Basel şehrine yakın bir yerleşim olan Dornach'ta kalır. Bu dönem Bely'nin Antroposofi Cemiyeti'nin yaşamını detaylı bir şekilde gördüğü ve çizimlerini bizzat Steiner'in yaptığı iki kubbeli büyük bir yapı olan Yuhanna Tapınağı inşaatında çalıştığı dönemdir.¹⁰⁴ Bu bina "aydınlanmamışların" profesyonel desteği olmadan yalnızca Steiner'in takipçileri tarafından yapılmaktaydı.¹⁰⁵ Ayrıca şair, bu dönemde *Peterburg*, *Kotik Letayev* gibi düz yazı türünde eserler de kaleme alır.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlarında henüz Dornach'ta olan şair, bölgenin Almanya sınırında olması ve Fransa'nın ilk saldırılarını yine bu bölgeye yakın olan Alsace-Lorraine'e gerçekleştirmesinden ötürü Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına yakından tanıklık eder. Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması Bely için yeni karanlık

⁹⁹Rudolf Steiner, *Antroposofiyafragment*, Moskva, Titirel, 2005, s. 21.

¹⁰⁰A.e.

¹⁰¹Moçulski, *a.g.e.*, s.328.

¹⁰²Alekseevav.d., *a.g.e.*, s.77.

¹⁰³Svyatopolk-Mirski, *a.g.e.*, s.708.

¹⁰⁴Moçulski, *a.g.e.*, s. 328-329.

¹⁰⁵Svyatopolk-Mirski, *a.g.e.*, s. 709.

günlerin başlangıcı ve bunalım anlamlarına gelmektedir. Savaşın başlangıcından ve ilk top seslerinin Antroposofi Cemiyeti tarafından duyulmasından, şairin biyografisinde de söz edilir.¹⁰⁶Ayrıca Bely'ye göre bu savaş, Batı uygarlığının girdiği krizi, önceden yaratmış olduğu değerlerin bir yok oluş sürecine girmesini de ifade etmektedir. Şair daha sonra savaş döneminde meydana gelen bu krizi yansıtan *Yaşam Krizi, Düşünce Krizi, Kültür Krizi* gibi bir dizi makale yazacaktır. 1916'da Bely orduya çağrılır. Rusya'ya dönen şairin şiir sanatında savaş ve Rusya'nın yazgısı *Yıldız (Zvezda)* adlı şiir derlemesinde yer alan *Savaş (Voyna)*, 1916 ve 1917 yıllarında yazılan *Anavatana (Rodine)* adlı şiirlerinde işlenir.*Yıldız* adlı şiir derlemesinde Şairin önceki şiir derlemelerindeki temalar antroposofi ile bir araya gelir. Bu derlemede bir bakıma *Urna*'daki konular antroposofi ile birliktedir.¹⁰⁷Rusya teması derlemede işlenmeye başlanır. Rusya temasının işlenişi, ülkenin çaresizce benliğini bulma, kendisini tanımlama çabası şeklindedir.¹⁰⁸Derlemeye adını veren yıldız, benlik bilincinin yıldızıdır.¹⁰⁹Şair,savaşın 1917 devrimiyle kesiştiği dönemde ise Rusya'nın yazgısını ilk dönem mistisizmi ile Bolşevik ideolojisinin bir araya geldiği bir anlayışla ele alır. Bu anlayışşairin*İsa Dirildi (Hristosvoskres)* adlı poemasında yansıma bulacaktır.

3.2.4.1.Savaş (Voyna)

Yıldız derlemesinde yer alan *Savaş (Voyna) (1914)* adlı şiirde savaşan uluslar, öz ve yakın olanın silinişi gibi unsurlar sembolik anlatımla yansıtılır. İki dörtlükten oluşan şiirin uyak ölçüsü çaprazdır.Şiirin ilk kıtasında dünya savaşının gürültüsü “fırtınanın yayılan sessizliği”, birbiriyle çarpışan uluslar ise “yükselen naralar” biçimde sembolize edilmektedir:

“Yayıldı sessizliği fırtınanın...
Yükselir kavimlerin sağır eden naraları
Üzeri örtüldü ne varsa öz ve yakın
Sanki uzak, farklı zamanların kum sütunları

“Разорвалось затишье грозное...
Взлетает ввысь громовый вопль племен.
Закручено все близкое, родное,
Как столб песков в дали иных времен.

¹⁰⁶D.O. Torşilov, “Mirovayavoyna i tsikl ‘Krizisov’ AndreyBelogo”, Moskva, **Politika i Poetika**, s. 210.

¹⁰⁷Konstantin V. Moçulski, **a.g.e.**, s. 356.

¹⁰⁸**A.e.**

¹⁰⁹**A.e.**

...”

...”¹¹⁰

Ayrıca ilk kıtada şair, bu savaş zamanında öz ve yakın olan her şeyin üzerinin örtülmesini, “uzak, farklı zamanların kum sütunları” olarak sembolize etmektedir. İkinci kıtada ise uzaklaşan geçmiş ve sembolist şairlerin sıklıkla kullandıkları ışık sembolü karşımıza çıkar:

“...
Ya ben, ya ben?... Cevapsızdır geçmiş...
Nerede? Gitti mi yoksa?
Anlatılmayanlar seslenir yaban topraklara
Orada dalgalar gibi yayılır ışıklar.

“...
А – я, а – я?... Былое без ответа...
Но где оно?... И нет его... Ужель?
Невыразимые, – зовут иных земель
Там волны набегающего света.”

111

Bely’nin 1914 yılında yazmış olduğu bu şiir, Birinci Dünya Savaşı’nı çarpışan ulusların sesleri üzerinden yansıtmaktadır. Geçmişin ortadan kaybolması, öz olanın kum sütunları gibi kaplanması dışında şair, 1914-1918 yılları arasında Rusya’nın yazgısını ele alan şiirler kaleme almaya devam eder. Yıldız derlemesinde yer alan, Rusya’nın yazgısının yine içinde bulunduğu durumla birlikte ele alındığı şiirlerden biri 1916’da, diğeri ise 1917’de yazılan *Anavatana* adlı şiirlerdir.

3.2.4.2. Anavatana (Rodine 1916)

Bely’nin 1916’da kaleme aldığı *Anavatna* adlı şiir, Rusya’nın geçirdiği zorlu savaş yıllarını, Rusya’nın yazgısıyla birlikte işler. Şiir, dört adet dörtlükten meydana gelmektedir ve “abbb” şeklinde olan ikinci dörtlük dışındaki tüm dörtlükler çapraz uyak düzenine sahiptir. Şiirde, ülkenin geçirmiş olduğu zorlu yıllar ve onu bekleyen gelecek sembolist şiir geleneğine bağlı kalınarak ele alınır. 1905 sonrasında olduğu gibi zorlu yıllar yine karanlık bir hava içinde betimlenir. Şiirin ilk kıtasında Şairin önceki dönem şiirlerine benzer bir anlatım görülür:

“Nafile imtihan döneminde
Ölü kargaşa döneminde
Çetinleşmiş elmas gibi sert
Yeniden harlanmış kömürler içinde Sen.
...”

“В години праздных испытаний,
В години мертвой суеты—
Затвердней алмазом брани
В перегоревших углях— Ты.
...”¹¹²

¹¹⁰Andrey Bely, *Zvezda*, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

¹¹¹Bely, *a.g.e.*, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

Şiirin ilk kıtasında Rusya'nın yaşadığı savaş dönemi “nafile imtihan dönemleri” ve “ölü kargaşa dönemi” gibi sembollerle yansıtılmaktadır. Ayrıca Rusya, küller içinde betimlenir. Önceki dönemde simgelenen ölüm ve karamsarlığa benzeyen bu dizelerin ardından Bely yine ülkesine seslenmektedir. Ancak bu sesleniş 1905 sonrasının bir yok oluş çağrısından ve acıma duygusundan çok ülkesinin içinde bulunduğu yıllardan isyanla çıkma çağrısıdır:

“...
Diril kalplerde ve orada yer et!
Yüksel öz yurdumuz
Alevlen şimşeklerin parıltısıyla
Alevlen çalılar gibi
...”

“...
Восстань в сердцах, сердца исполни !
Произрастай наш край родной
Неополимай блеском молний,
Неодолимай купиной
...”¹¹³

Şiirin son iki kıtasında ise Rusya'nın yazgısının işlendiği görülür. *Anavatana* adlı şiirdeki Rusya yazgısı, şairin önceki şiirlerinden farklı olarak daha olumlu bir şekilde karanlık dönemden yükselen bir yazgı olarak ele alınır:

“...
Gözyaşı ve azap denizinden
Görülür yazgın açık ve net:
Yükseleceksin kolları misali
O kutsal alevlerinin

“...
Из моря слез, из моря муки
Судьба твоя – видна ясна:
Ты простираешь в высь, как руки,
Свои святыя пламена –

Korkunç çağın yıkımına
Ve kozmik elementlerin sesine
Işık saçan diyarlara
Gök gürültüsüne göklerdeki hiyerarşinin.”

Туда,– в развалы грозной эры
И в визг космических стихий
Туда,– в светлеющее сферы,
В грома летящих иерархий.”¹¹⁴

Şiirin bu bölümünde Rusya'nın kaderi, içinde bulunduğu “gözyaşı ve azap denizi”nden çıkıp yükselişi kutsal bir alev olarak sembolize edilir. Son kıtada ise bu kutsal alevin ulaşacağı aydınlık işlenmektedir. Ayrıca Şair antroposofinin de etkisiyle bu yazgıyı yükselterek kozmik elementlerin sesine ulaştırır. Bely'nin bu şiiri ülkesinin yazgısını bağlı olduğu sembolizm akımı ve antroposofi öğretisi ışığında tekrar ele aldığı

¹¹²Bely, a.g.e., (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

¹¹³Bely, a.g.e., (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

¹¹⁴Bely, a.g.e., (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

eserlerden biridir. Bely'nin Rusya'nın yazgısını ve benlik arayışını dinsel öğeler ve yeni düşünsel öğretiler bağlamında ele aldığı şiirlerinden bir diğeri ise 1917 yılında yazılan *Anavatana* adlı şiirdir.

3.2.4.3. Anavatana (Rodine 1917)

Altı dörtlükten oluşan şiir, çapraz uyak ölçüsüne sahiptir. Ayrıca şiir, *amfibrach* (*amfibrakiy*) ölçüsüyle kaleme alınmıştır. Bely'nin 1917 yılında yazdığı *Anavatana* adlı şiirinde, diğer şiirde olduğu gibi antroposofi öğretisi ışığında Rusya'nın yazgısı ve kurtuluşu işlenmektedir. Antroposofi evreninde, özellikle şairin duygu dünyasında meydana gelen her şey insanın bilincinde ve ötesinde olan ve uzayın sınırlarına kadar genişleyen olaylardır. Bu şiirde yer alan İsa imgesi ise müjde veren İsa Mesih olması dışında kozmik bir ışık olarak görülür.¹¹⁵ *Anavatana* adlı şiirde de antroposofi ile ilgili simgelerin İsa imgesiyle bir arada kullanıldığı görülür.

Şiirin ilk iki kıtasında şair yine ülkesine seslenmekte, ülkenin savaş dönemindeki durumu ve geleceği, “gümbürtülü ateş sütunları”, “ölü harabeler” ve “sağır derinlikler” olarak, yayılan gelecek ise “parlayan şafak benzeri düşler” olarak yansıtılmaktadır. Parlayan şafak ile gelecek olumlu günlerin simgelerinin, şairin bu dönem şiirlerinde yeniden kullanılmaya başlandığı söylenebilir.

“Ağlayın fırtınalı elementler,
Gümbürtülü ateş sütunlarında !
Ey Rusya
Çıldır, beni yakıp kavurarak !

Ölü harabelerine,
Sağır derinliklerine,
Yayıyor kanatlı ruhlar
Işık saçan düşlerini,
...”

“Рыдай, буревая стихия,
В столбах, громового огня !
Россия, Россия, Россия –
Безумствуй, сжигая меня !

В твои роковые разрухи,
В глухие твои глубины, –
Струят крылорукие духи
Свои светозорные сны.
...”¹¹⁶

Şiirin diğer iki kıtasında ise antroposofi simgeleri görülmeye devam eder. Bu kıtalarda antroposofiye göre insanlığın ilk vatani olan Satürn halkaları, yeryüzünün kaynayan fosforik çekirdeği ve kozmik hiyerarşinin yüksekliğinden acı çeken

¹¹⁵A.L. Kazin, “Hristiyanskaya tema v tvorčestve Andrey Belogo sovyetskogo perioda”, Novgorod, **Vestnik Novgorodskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. Yaroslava Mudrogo**, 2015, s. 92.

¹¹⁶Bely, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

Rusya'ya inen İsaf igürü ile yansıtılmaktadır.¹¹⁷*Anavatana* (1917)adlı şiirde Rusya'yı kurtaracak olan güç antroposofi anlayışıyla bir araya gelmiş bir Hristiyanlıktır:

“...
Ağlamayın, diz çökün
Ateş boranlarına
Melek şarkılarının sesine,
Kozmik günlerin tufanına !

Kuru utanç çöllerini
Dinmeyen gözyaşı denizlerini
Sessiz bakışının ışığıyla
Isıtacak inen İsa.
...”

“...
Не плачте: склоните колени
Туда– в ураганы огней,
В грома серафических пений,
В потоки космических дней !

Сухие пустыни позора,
Моря неизливаемые слез –
Лучом безглагольного взора
Согреет сошедший Христос.
...”¹¹⁸

Bu iki kıtada 1916'da yazılan *Anavatana* adlı şiirde olduğu gibi gözyaşı deniz ile bağdaştırılarak ele alınmakta, önceki şiirde Rusya'nın durumu için kullanılan ölü harabeler yerine “kuru utanç çölleri” sembolü kullanılmaktadır. Tüm bu utanç çölleri ve gözyaşı denizini ısıtıp aydınlatacak olan ise daha önce sözünü ettiğimiz kozmik hiyerarşi içinden gelecek olan İsa'nın ışık saçan bakışıdır.Şiirin son iki kıtasında ise, antroposofi öğretisinin sembollerinin yanında karşımıza Rusya'ya yüklenen gelecek günün Mesihliği görevi de çıkmaktadır:

“...
Bırak hem halkaları Satürnün
Hem de gümüşü gökteki Samanyolunun,
Kaynasın fosfor gibi şiddetle
Yanan çekirdeği yeryüzünün !

Ve sen ateşler içindeki element
Çıldır yakıp kavurarak beni
Rusya Rusya Rusya
Gelecek günlerin mesihi !”

“...
Пусть в небе – и кольца Сатурна,
И млечных путей серебро, –
Кипи фосфорически бурно
Земли огневое ядро !

И ты, огневая стихия,
Безумствуй, сжигая меня,
Россия, Россия, Россия –
Мессия грядущего дня !”¹¹⁹

Son iki dizede öne çıkan unsurlardan biri Rusya'nın gelecek günün Mesih'i olarak tanımlanması, diğeri ise kurtarıcı rolün İsa ve gökyüzüyle ilgili simgelerle de bağdaştırılmasıdır. A.L. Kazin'e göre kurtarıcı, dünyayı yaratan ile aynı öze sahip, doğası bakımından galaksiye yakın ve Kutsal Üçlü'nün ikinci bir formu olmayan

¹¹⁷Kazin, **a.g.e.**, s. 92.

¹¹⁸Bely, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

¹¹⁹Bely, **a.g.e.**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.

“kanatlı bir ruh”tur.¹²⁰Rusya’nın Mesihlik rolü ve Hristiyanlık öğretisiyle ilişkisinin dışında Satürn halkaları, Samanyolu Galaksisi gibi uzaya ait kozmik imgeler gerçekteki işlevlerinin dışında şairin yaratıcılığında sınırsız tanrı-insan ufku, ilham ve sezgi unsuru olarak da kullanılır.¹²¹ Bu bağlamda şairin bu dönemdeki şiirlerinde sembolizmin temel özelliklerinden olan kelimelerin ardındaki fikri veya gerçekliği yansıtmak amacıyla farklı amaçlarla kullandığı söylenebilir.

Bely’nin 1914 ve 1917 yılları arasında kaleme aldığı bu şiirlerde savaşın, vatanseverliğin ve Rusya’nın kaderinin, antroposofinin mistik simgeleriyle işlendiği görülür. Şair, daha önce de sözünü ettiğimiz gibi Birinci Dünya Savaşı’nda Batı kültürünün kazanımı olan değerlerin bir krize girdiğini görüp ülkesinin de dahil olduğu bu krizden çıkış yolunun Rusya’ya verilen kutsal görev ile ebedi uyum beklentilerinin antroposofi öğretisinin mistik fikirleriyle yorumlanması olduğunu öne sürer. Antroposofi dışında Bely’nin sanatına ve dünya görüşüne, sebep-sonuç ilişkisi bakımından Birinci Dünya Savaşı’ndan ayrı düşünemeyeceğimiz 1917 Devrimi yön verir. Devrim dönemi, şairin, Bolşevizm ile Hristiyanlığın bir arada görüldüğü İskitler (Skifi) düşüncesi ve İvanov-Razumnik’in fikirlerine yakın olduğu dönemdir. İsim olarak da bakıldığında İskitler, L. N. Gumilyov gibi Rus tarihçileri tarafından da Rusların ataları olduğu düşünülen antik topluluklardan biridir. Şairin yakın arkadaşı İvanov-Razumnik, gerçekleşen sosyal ve siyasi devrimle birlikte ruhsal bir devrimin de gerçekleşmesini bekler.¹²²Bu düşüncelerin etkisiyle Bely devrimi kültür krizine son veren bir kurtarıcı olarak görür. Ona göre bu devrim ve onu gerçekleştiren Bolşevikler, Rusya’nın kaderini Batı uygarlığının çökmeye yüz tutmuş değerlerinden ayıran bir kurtarıcıdır.¹²³Bely, İvanov-Razumnik’in fikirleri ile kendi fikirlerini bir araya getirerek İskitler topluluğuna katılır. Aralarında S. Yesenin gibi şairlerin de bulunduğu topluluğun yıllıkta makaleleri yayınlanan Bely, *Bir Mayıs (Pervoye maya)* gibi devrimin ve dinsel mistisizmin bir araya geldiği lirik eserler de verir.

¹²⁰Kazin, **a.g.e.**, s. 93.

¹²¹**A.e.**

¹²²Monika L. Spivak, “Andrey Bely i İvanov-Razumnik v almanah ‘Skifi’: o revolyutsionnom i tendentsioznom”, Moskva, **Vestnik RGGU Seria “İstoriya, Filologia, Kulturologia, Vostokovedeniye”**, 2005, s.17.

¹²³Svyatopolk-Mirski, **a.g.e.**, s. 709.

Şairin 1918 yılında yazdığı *İsa Dirildi (Hristos voskres)* adlı poemada söz konusu fikirler çeşitli simgelerle işlenir.

3.2.4.4. İsa Dirildi (Hristos voskres)

1917 Devrimi'ni bir kurtarıcı ve Rusya'nın yeniden doğuşunu sağlayacak bir olay olarak gören Belıy, Nisan 1918'de bu görüşlerini simgesel öğelerle yansıtan *İsa Dirildi (Hristos voskres)* adındaki poemayı yazar. Yirmi dört bölümden oluşan *İsa Dirildi* adlı poemada farklı şiir ölçüleri ve uyak şekilleri kullanılmıştır. Eserde, Blok, Yesenin gibi İskit topluluğuna üye olan şairlerin eserlerinde olduğu gibi devrim ve Hristiyanlık öğeleri, özellikle İsa figürü yan yana görülmektedir. Ancak Belıy'nin poemada ortaya koyduğu İsa figürü çağdaşlarından farklıdır. Poemadaki İsa figürü bir İskit tarzında yansıtılmaz. İsa, poemada Şairin önceki eserlerine de benzer bir şekilde parlak bir ışık ve ışık saçan bir ortam ile yansıtılır.¹²⁴ Antroposofi öğretisi, İsa'nın ele alınışındaki bu farkın nedenleri arasında gösterilebilir. Bu fark poemanın daha ilk kısımlarında dikkati çeker:

“Sağır
Yazgılarda
Dünyevi
Derinliklerde
Asırlarda
Halklarda
Ağır
Siyanür içinde
Gökler
Gerçekleşsin
Müjde:
‘İsa
Dirildi
Bugün
Dün
Yarın’
...”

“В глухих
Судьбинах
В земных
Глубинах
В веках
В народах
В сплошных
Синеродах
Небес
- Да пребудет
Весть:
– «Христос
Воскрес !
Есть
Было
Будет
...”¹²⁵

Poema, sağır bir yazgı, yeryüzünün derinlikleri gibi imgelerle başlamaktadır. Daha sonra da karşımıza her zaman bir müjde olarak kalacak İsa imgesi çıkmaktadır. Poemanın ikinci bölümünde ise İsa imgesi ışıkla bağdaştırılarak resmedilmiştir.

¹²⁴Kazin, a.g.e., s. 93.

¹²⁵Andrey Belıy, **Sobraniye soçineniy v şetsitomah C. VI**, (Çevrimiçi), <http://ruslit.traumlibrary.net/book/beliy-ss06-06/beliy-ss06-06.html#work004> , 13.12.2018.

Poemanın tüm kısımlarında görülen bu betimleme için bir “Güneş İnsan” da denebilir.¹²⁶

“...
Yeniden alevlenen ıstırap
Parıltıyla ışık saçtı,
Yüzü,
Elmas misali parladı,
Bir şeyler,
Görülmemiş parlaklıkla,
Yansdığında bu adama...
...”

“...
Перегорающее страдание
Сиянием
Омолнило
Лик,
Как алмаз, –
– Когда что-то,
Блеснувший неимоверно,
Преисполнило этого человека...
...”¹²⁷

Poemanın ilerleyen bölümlerinde kriz dönemindeki dünya betimlenir. Yeniden doğuştan önceki dünya Şairin diğer eserlerinde ve Birinci Dünya Savaşı döneminde yazdığı kriz temalı makalelerinde olduğu gibi bir yıkımın eşiğindedir.¹²⁸

“...
Çöktü kara parçalarıyla
Dağlar,
Kamburlaştı
Fırtınayla göller...
Ve kamburlaştı ovalar...
Yıkıldı tepeler...
Ruhlar ise,
Birbiri ardına
Düştü derin karanlığa.
...”

“...
Обрушились суши
И горы,
Изгорбились
Бурей озера...
И изгорбились долины...
Взламывались холмы...
А души, –
Душа за душою –
Валились в глухие тьмы.
...”¹²⁹

Poemanın sekizinci bölümündeki bu dizeler, krizi ve karamsar havayı doğa ve insan ile bağdaştırarak aktarır. Kriz, çöken kara parçaları ve dağlar, kamburlaşan dereler ve yıkılan tepeler gibi doğayla bağlantılı sembollerle aktarılır. Krizin insan ile bağdaştırılması ise insanın ruhsal durumunun betimi ile ilişkilidir. İnsanın kriz içinde betimi, ruhların bir biri ardına derin karanlıklar içine düşüşü şeklindedir. Poemanın söz konusu bölümünde bahsedilen krizin yerini ilerleyen kısımlarda yeniden doğuş,

¹²⁶Kazin, a.g.e., s. 93.

¹²⁷Bely, a.g.e., (Çevrimiçi),
<http://ruslit.traumlibrary.net/book/beliy-ss06-06/beliy-ss06-06.html#work004>, 13.12.2018.

¹²⁸Alekseeva v.d., a.g.e., s. 78.

¹²⁹Bely, a.g.e., (Çevrimiçi),
<http://ruslit.traumlibrary.net/book/beliy-ss06-06/beliy-ss06-06.html#work004>, 13.12.2018.

dünyanın değişeceğine ve Rusya'ya verilen önemli göreve dair umut almaktadır.¹³⁰ Bu yeniden doğuş ile Rusya'ya verilen görev poemanın on beşinci bölümünde çeşitli sembollerle karşımıza çıkmaktadır.

“...
Rusya
Bu günlerde
Bir gelinsin
Kabul et
Müjdesini
Baharın...
...”

“...
Россия,
Ты ныне
Невеста...
Приемли
Весть
Весны...
...”¹³¹

Bu kısımda betimlenen tüm bu kriz ortamında yeniden doğuş bir bahar müjdesiyle simgelenmekte olup, Rusya'nın üstlenmiş olduğu görev, ona yüklenen zarafet ile ilişkilendirilmektedir. Rusya'nın bir gelin olarak sembolize edilmesi poemada şairin yeni sanat anlayışının yanı sıra sanatının ilk dönemindeki Sonsuz Dişilik imgesinin de görüldüğü anlamına gelir.

Poemada devrimin yeniden doğuş düşünceleri ile birleşimi yine on beşinci bölümde görülmektedir. Ruhsal kurtuluş ve devrimin kesişimi, şairin *Devrim ve Kültür*(*Revolyutsiya i Kultura*) adlı makalesinde de sembollerle işlenmektedir. Bely'e göre kültürün rengi yeşil, devrimin rengi ateş kırmızısıdır.¹³² Devrimsel ve evrimsel (kültürel) enerjilerin kesişim noktasında ise sanat yer almaktadır.¹³³ Başka bir deyişle, Bely, Rusya'nın kurtuluşu ve yeniden doğuşunu kültürün (yeşil) devrim ile (kırmızı) bir araya gelmesinde görmektedir:

“...
Topraklar
Dolun
Çiçeklerle
Ve yeşerin
Akağaçlarla:
İşte budur
Diriliş
Bizimledir
Kurtuluş...”

“...
Земли
Прордейте
Цветами
И прозеленейте
Березами :
Есть –
Воскресение...
С нами –
Спасение...”

¹³⁰ Alekseeva v.d., a.g.e., s. 78.

¹³¹ Bely, a.g.e., (Çevrimiçi), <http://ruslit.traumlibrary.net/book/beliy-ss06-06/beliy-ss06-06.html#work004>, 13.12.2018.

¹³² Alekseeva v.d., a.g.e., s. 79.

¹³³ A.e.

Bely'nin Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sırasındaki şiirleri karşılaştırıldığında belirgin farklar görülür. Şairin ilk dönem şiirlerinde Vladimir Solovyov'un dünyanın ikiliği (düalizm) anlayışı ile XX. yüzyıla dair beklentilerinin ve Rusya'ya verilen ilahi görevin izleri görülür. Solovyov'un fikirleri diğer ikinci kuşak sembolistlerin şiirlerinde olduğu gibi Bely'nin şiirlerinde "Sonsuz dişilik" gibi sembollerle yansır. Solovyov düalizminin bir yansıması olarak uyumu da öne çıkartan bu sanat anlayışı Şairin çağdaşı Aleksandr Blok'un şiirleriyle daha da güçlenir.¹³⁵

Sonsuz Dişiliğin gelişine ve Rusya'nın ilahi görevini yerine getireceğine dair beklentiler her ne kadar 1905'te ve sonrasında meydana gelen devrim hareketleriyle artsa da gelişen olaylar Bely'de bir düş kırıklığı ve hüsrana yaratmıştır. Şairin yaşadığı çevredeki uyumun bozulması ve önceki beklentilerinin gerçekleşmemesi şiir sanatında da yansıma bulmuştur. Şairin ilk kez 1909 yılında yayımlanan *Kül (Pepel)* adlı derlemesinde önceki yüzyılın önemli düşünür ve şairlerinden Nekrasov'un sanat anlayışına benzer bir şekilde Rusya'yı ve toplumu yansıttığı görülmektedir. Bely'nin bu derlemede Rusya'nın yazgısını işleyişindeki fark, bu yazgıyı karamsar bir havada ele almasında yatar. Derlemede yer alan *Hüsrana (Otçayaniye)*, *Anavatan (Rodina)* gibi şiirlerde Rusya'nın yazgısı "peş peşe gelen ıstırap dolu yıllar", "yoksulluk ve iradesizlik dönemi", "demirden yazgıyla lanetlenmiş soğuk ülke" gibi betimleme ve sembollerle yansıtılır.

Bely'nin 1912 ile 1916 arasında Dornach'ta bulunduğu dönem sanatındaki önemli dönüm noktalarından biridir. Avrupa'da Steiner ve öğretisi antroposofi ile tanışan Bely, sanatını antroposofi bilimini de içine katan mistik öğretileri ile şekillendirir. Şair bu dönemde şiirinde mistik konulara ve ülkesinin yazgısıyla ilgili kehanet içerikli beklentilere antroposofi ışığında tekrar değinmeye başlar. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına yakından tanıklık ederek bu savaşı Avrupa'nın değerlerinin girdiği bir kriz olarak yorumlar. 1913-1918 yılları

¹³⁴Bely, a.g.e., (Çevrimiçi),
06.html#work004, 13.12.2018.

<http://ruslit.traumlibrary.net/book/bely-ss06-06/bely-ss06-06.html#work004>

¹³⁵Svyatopolk-Mirski, a.g.e., s. 707.

arasındaki şiirlerini kapsayan *Yıldız (Zvezda)* adlı şiir derlemesinde yer alan *Savaş (Voyna)*, 1916 ve 1917 yıllarında yazılan *Anavatana (Rodine)* adlı şiirde adı geçen öğreti ve Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı kriz yansıtılmaktadır. Bununla birlikte Rusya'ya verilen kutsal görev de *gelecek günün Mesih'i* şeklinde sembolleştirilerek tekrar ele alınmaya başlanır.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarından biri olan 1917 devriminde ise Belıy,devrimi krizden çıkış yolu olarak görmüş vedinsel mistik fikirlerini devrim düşüncesiyle bir araya getirmiştir. Şairin bu görüşler doğrultusunda eserler vermesi 1916-1918 yılları arasında varlık gösteren İskitler sanat topluluğuna katıldığı döneme rastlar.Şairin devrim düşüncesini, dinsel mistisizm, yeniden doğuş ve Rusya'ya verilen kutsal görev ile bir araya getirdiği eserlerinden biri ise 1918 yılında yazılan *İsa Dirildi (Hristosvoskres)* adlı poemadır. Söz konusu poemada ülkenin savaş zamanında yaşadığı karanlık günler ile şairin savaş döneminde üzerinde durduğu kriz çeşitli simgelerle yansıtılırken yeniden doğuş, kültürü simgeleyen yeşilin, devrimi simgeleyen ateş kırmızısıyla bir araya gelerek gerçekleşeceği görüşü poemada işlenir. Belıy'nin sanat yaşamı boyunca zaman zaman çağdaşı Blok'un sanat anlayışı ve Rusya'ya dair fikirlerine oldukça yakın eserler vermiş, zaman zaman da bu anlayıştan uzaklaşmıştır. Şairin1905 Devrimi sonrası bu anlayıştan uzaklaştığı, Birinci Dünya Savaşı ve 1907 Devrimi döneminde benzer bir anlayışa yakınlaştığı görülmüştür.

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı, dünya düzenini kurulan yeni ulus devletler, uluslararası teşkilatlar ve sistemler lehinde değiştirmiştir. 1914 öncesinin İttifak bloğunda yer alan merkezi imparatorluklar, siyasi varlıklarını yitirmiş, ortaya çıkan bu yeni düzene göre farklı sınırlara ve farklı yönetim biçimlerine bürünmüşlerdir.

Çalışmamızın birinci bölümünde, yukarıda sözü edilen sonuçların ortaya çıkma nedenleri ve bu sonuçlara götüren süreçler ele alınmıştır. Bu amaç doğrultusunda ve çalışmamızın tarih, felsefe ve edebiyat disiplinleri arasındaki bütünlüğü sağlamak maksadıyla bu bölümde Birinci Dünya Savaşı'nda Avrupa ve Rusya ele alınmıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında, iki bölgede yaşanan belirleyici olaylar, tarafların planları, açılan cepheler ve ABD'nin Avrupa'ya müdahalesi, 1917 Devrimi gibi savaş sırasında yaşanan dönüm noktası niteliği taşıyan olaylar temel hatlarıyla bölümde yer almıştır.

İkinci bölüm üç alt bölümden meydana gelmiş, bu alt bölümlerde de sembolizmin düşünsel ve sanatsal dayanakları ele alınmıştır. Bu bölümde Platon'un idealar kuramı ve sanat hakkındaki görüşleri, XIX. yüzyılda Fransa'da gelişen romantizm akımının özellikleri ve yine XIX. yüzyılda güç kazanan pozitivizmin salt akılcılığına karşı çıkan İmmanuel Kant'ın fikirleri ele alınmış, sembolizmin düşünsel ve sanatsal temelleri ortaya konmuştur. Ayrıca sembolist şiire esin kaynağı olan Edgar Allan Poe ve F. M. Dostoyevski'ye de değinilmiştir. Sembolist şiirin kurucuları olan Fransız şairler de sembolist şiirin özelliklerini ortaya koymak amacıyla çalışmamızda yer almıştır. İkinci bölümde son olarak Rus sembolizminin gelişimi ele alınarak Rus sembolizminin birinci ve ikinci kuşak temsilcileri, bu temsilcilerin sanat anlayışları dünya görüşleri ve iki kuşak arasındaki görüş farkları ortaya konmuştur.

Üçüncü bölüm, birinci ve ikinci ana bölüm ile doğrudan bağlantı kurmaktadır. Ayrıca bu bölümde incelenen şiirler, içerdikleri sembollerin daha iyi anlaşılması amacıyla Türkçeye çevrilmiştir. Birinci bölümde incelenen Avrupa ve Rusya'da yaşanan gelişmeler üçüncü ana bölümde Aleksandr Blok ve Andrey Bely'nin merceğinden ve ikinci ana bölümde işlenen sembolizmin genel özellikleri kapsamında ele alınmıştır. Bu bölüm *Aleksandr Blok* ve *Andrey Bely* kısımlarından oluşup, her bir alt başlıkta söz konusu şairlerin yaşamlarına kısaca değinilip dönemle bağlantılı şiirleri ele alınmıştır.

Bölümün ilk kısmında, Blok'un sanative XX. yüzyıl başında Avrupa ve Rusya'da yaşananlar yine şairin bu dönemle bağlantılı eserleri üzerinden

işlenmektedir. Şairin XX. yüzyıl ve Rusya ile ilgili şiirlerinde temel olarak iki unsur görülür. Bunlardan biri XX. yüzyıl ile birlikte artan gerilim, gelecek felaketler ve politik gerilimdir. Bir diğer unsur, toplumsal yozlaşma içinde Rusya'nın durumu, yazgısı ve üstlendiği görevin sembollerle aktarılmasıdır. Bu iki unsur Aleksandr Blok'un Birinci Dünya Savaşı öncesinde, savaş sırasında ve 1917 Devrimi sürecinde karşımıza çıkar.

Blok, dönemin karamsar havasıyla birlikte Rusya'nın yazgısı ile ilgili konulara eğilmeye sanatının erken dönemlerinde başlamıştır. Bölümde de değinildiği gibi Rus-Japon Savaşı ve akabinde gerçekleşen 1905 Rus Devrimi, Rusya için önemli dönüm noktalarından biridir. Bu olaylar şair için karamsarlığın hüküm sürdüğü bir dünyayı ve Rusya'yı ifade etmektedir. Ancak Blok, karamsar bir dönemin ardından Rusya'ya yüklenen misyon ışığında gelecek daha güzel günleri de öngörmektedir. Blok tüm bu karamsar havayı ve Rusya'yı bekleyen mucizeyi *Meçhul Kadın (Neznakomka)* adlı şiirinde çeşitli sembollerle aktarmıştır. Şiirde karanlık sisli akşam, dönemin karamsar havasını sembolize ederken, toplumsal yozlaşmışlık bu şiirde de karşımıza çıkmaktave restoran betimlemesiyle sembolize edilmektedir. Ayrıca 1905'ten önce Rusya'yı sembolize eden Mükemmel Kadın (Prekrasnaya Dama) imgesi, şiirde bu kez yaslar içindeki Meçhul Kadın olarak görülür ve yozlaşmışlığı sembolize eden restoranda tek başına resmedilir. Meçhul Kadın'ın yas için taktığı peçenin ardında gelecek mucizeyi sembolize eden “cezbeden bir kıyı” ile “çekici bir ufuk” belirlemektedir.

Blok'un 1905 sonrası dönemde başlayıp 1918'de yazımını tamamladığı *İlahi Adalet (Vozmezdie)* adlı poemada, şairin yaşadığı dönemle ilgili izlenimler, geleceğe yönelik kehanetler yine sembolik öğelerle işlenir. Bunun dışında sembolizmin birtakım özellikleri, özellikle de yaratıcı hayal gücü, sanatçıya seslenme yoluyla aktarılmıştır. Poemanın başı yaşamın sonsuzluğu ile başlarken geleceğe dair kehanetler “Bir şeyler pusuda bekler bizleri” dizesiyle betimlenmiştir. Sanatçının yaratıcı hayal gücü, poemanın ilerleyen kısımlarında “Verilmiştir sana pervasız bir ölçüyle / Gördüğün her şeyi ölçüp biçme gücü” dizeleriyle karşımıza çıkmaktadır.

Şairin 1905 sonrasında kaleme aldığı *Koronun Sesi (Goloz iz hora)* adlı şiirde gelecekle ilgili öngörüler, iki sevgili arasındaki ilişki ve sonsuz uyumu sembolize eden baharın gelmemesi üzerinden ele alınmaktadır. Bu şiirde geleceğe dair daha karanlık öngörüler yer almaktadır.

Blok'un Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın durumu ve beklenen mucizeyi anlattığı şiirler alt başlıkta sırasıyla *Sağır Yıllarda Doğanlar (Rojdyonniye v godıgluhiye)*, *Bulandı Petrograd'ın Göğü Yağmurla (Petrogradskoyenebomutilosdojdyom)*, *İhanet Etmedim Beyaz Bayrağa (Ya ne predalbeloyeznamya)*, *Günah İşlemek Fütursuzca Derinden (Greşitnestidnoneprobudno)* olarak verilmiştir. 1917 Devrim sürecinde ise şair *On İki (Dvenadtsat)* adlı poema ile devrim ile Hristiyanlık unsurlarını bir araya getirmiştir.

Şairin 1914 yılında yazdığı *Sağır Yıllarda Doğanlar* adlı şiiri, Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımı, yıkıma tanık olan bir nesli sembolik öğelerle ele alır. Şiirde yıkımı yaşayan insanlar “Sağır yıllarda doğanlar” olarak sembolize edilirken savaş yılları ise “kül olmuş yıllar” olarak resmedilmiştir. Şiirde, savaşın sembollerinden bir diğeri olan “siren uğultusu” herkesi ve her şeyi susturmuştur. Şiirin sonunda ise mucizeyi işaret eden “Tanrı'nın krallığı” sembolü karşımıza çıkmaktadır. *Bulandı Petrograd'ın Göğü Yağmurla* adlı şiirde ise savaş “uzaklarda beliren kan içindeki duman bulutları” gibi sembollerle yansıtılırken cepheye giden askerler de ruhsal olarak betimlenmektedir. Ayrıca ordu da parlak, sert ve güvenilir bir çelik olarak karşımıza çıkarak şairin vatansever duygularını ifade etmektedir. Şiirin sonu ise birinci ana bölümde bahsi geçen Galiçya Cephesi'ne gönderme yapmaktadır. Şairin *İhanet Etmedim Beyaz Bayrağa* adlı şiirinde karşımıza “kardeş mezarının haçı ve tümseği” ve “sızlayan bir asker türküsü” gibi savaş ve yıkımın sembolleri öne çıkarken aynı zamanda “Bethalem üzerinde parlayan yıldız” gibi dinsel sembollerle mucize ve yeniden doğuş ifade edilmektedir. Şair, Rus Slavsever düşünürü Homyakov'un Kırım Savaşı ile ilgili görüşlerine benzer bir şekilde Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın günahlarından arınacağını, Dostoyevski ve Solovyov'un öngördüğü kurtarıcı Rusya olarak ortaya çıkacağını düşünür. Bu nedenle şiirde dinsel sembollerle ulusal semboller yan yana verilerek Rusya'nın yüce

bir ülke olduğu düşüncesi şiirin sonunda vurgulanır. *On İki (Dvenadtsat)* adlı poemanın başında Rusya’daki ortamın karamsarlığına karşıtlık oluşturan temizliğin ve uyumun, dolayısıyla şairin sanatının ilk döneminde eserlerinde kullandığı Mükemmel Kadın’ın eş anlamlısı olan semboller verilmiştir. Ayrıca poemada devrimin Hristiyanlık ile birlikte sembolize edilmesi, Hz. İsa’nın on iki havarisine gönderme yapan on iki askerin anlatıldığı bölümde görülür. On iki asker, devrimi sembolize eden ateş çemberlerinden geçmektedir. “Haçsız özgürlük” ise Ekim Devrimi’nin mimarı Bolşevikleri sembolize etmekte ve aynı zamanda şairin bu devrime karşı ikilemini ifade etmektedir.

Bölümün ikinci kısmında asıl adı Boris Nikolayeviç Bugayev olan AndreyBely’nin sanatsal yaşanma değinilmiş, yaşamının ilk dönemlerine dair kısa bilgi verildikten sonra erken dönem sanatı ele alınmıştır. Edebiyat kuramı alanında da eserler veren Bely’nin sanatı incelendiğinde, çağdaşı Blok’un sonsuz uyum öngörülerinden bir dönem ayrıldığı, fakat Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Devrimi esnasında bu öngörülerini kendine özgü bir düşünsel altyapıyla ele aldığı görülür. Şairin bu farkı, 1905 sonrası dönemde kaleme aldığı *Hüsran (Otçayaniye)* ve *Anavatan (Rodina)* adlı şiirlerde açıkça görülür. Adı geçen şiirlerde Blok’un aynı dönemdeki sanatından farklı olarak Rusya için karamsar bir yok oluş teması işlendiği gözlenir. Söz gelimi, *Hüsran* adlı eserde bu durum:“Yeter; bekleme umma/ Darmadağın ol zavallı halkım” dizeleriyle dile getirilir. *Hüsran* adlı şiirin sonunda ise şair, Rusya’yı “ölümlerin ve hastalıkların olduğu yer” olarak resmetmektedir. Bely, *Anavatan* adlı şiirde ülkesiyle ilgili karamsar yaklaşımını “düzlüğün soğuk hışırtılı” sesi ile “açlık içinde yoksul halk” gibi ifadelerle sürdürür.

Bely’nin sanatının bu dönemindeki karamsarlık, onun 1912’de eşiyle Avrupa seyahatine çıkmasına kadar devam eder. Bu dönemden sonra şair, antropolojiyi, ruhsal bir bilim olan teosofi ile birleştirip antroposofi adında yeni bir düşünce sistemi kuranRudolfSteiner’in düşüncelerinin etkisi altına girer. Antroposofi Cemiyeti’nin İsviçre’nin Basel şehrinde kurduğu yerleşimde 1916 yılına kadar kalan Bely, bu topluluğun sembollerini Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Devrimi döneminde yazdığı şiirlerinde kullanır. Bu şiirlerde, şairin önceki döneminin aksine yok oluş temasının

yanında mucize teması da ortaya çıkmış, ancak bu mucize antroposofinin gökyüzüyle ilgili kozmik sembollerle ifade edilmiştir.

Bely'nin Birinci Dünya Savaşı döneminde kaleme aldığı *Savaş (Voyna)*, *Anavatana (1916) (Rodine)*, *Anavatana (1917) (Rodine)* adlı şiirlerinde eski Rusya'nın yok oluşu ve mucizenin kozmik ve dinsel sembollerle yansıtılması söz konusudur. Bunun dışında 1917'deki Devrimlerin ele alındığı *İsa Dirildi (Hristosvoskres)* adlı poemada da devrim, yine benzer sembollerle ifade edilmektedir.

Savaş (Voyna) adlı şiirde Birinci Dünya Savaşı, Bely tarafından “fırtınanın yayılan sessizliği” olarak sembolize edilir. Birinci ana bölümde sözü edilen devlet bloklarının savaşı ise “kavimlerin sağır eden naraları” olarak ifade edilmektedir. Şiirde “öz ve yakın olan” eski Rusya, uzak zamanların kum sütunlarına benzetilmiştir. Başka bir deyişle “öz ve yakın olan” her şeyin üstü eski kum sütunları gibi örtülmüştür. Şiirin sonunda ise uzaklaşmış olan geçmiş ile hem Rus sembolizminin hem de antroposofinin önemli sembollerinden biri olan “ışık” görülür.

1916 yılında yazılan *Anavatana (Rodine)* adlı şiir, karamsar bir Rusya'yı resmetmek yerine savaş zamanının “nafile imtihan dönemleri” ve “ölü duman dönemlerinde” yeniden harlanmış küllerin içinde doğmuş bir Rusya'yı resmetmektedir. 1908 yılında yazılan *Anavatana (Rodina)* adlı şiirdeki ölüm çağrısı yerini anayurt için bir diriliş çağrısına bırakır. Anayurdun dirilişi, antroposofinin “şimşek parıltısı” ve “ikona” gibi sembolleri ile aktarılmıştır. Rusya'nın dirilişi, şiirin son iki kıtasında da karşımıza çıkmakta, bu diriliş “kutsal alevlerin kolları”, “kozmetik elementlerin sesi” ve “göklerdeki hiyerarşi” gibi sembollerle yansıtılmıştır.

Bely, 1917 yılında kaleme aldığı *Anavatana (Rodine)* adlı şiirinde de Rusya'nın dirilişi antroposofi sembolleriyle ele almaya devam eder. Bu şiirde öne çıkan fark, mucize olarak Hz. İsa'nın yeryüzüne gelişini antroposofinin kozmik sembolleriyle resmedilmesidir. Şiirin başında “fırtınalı elementler” gibi semboller karşımıza çıkarken Rusya için dirilme çağrısı daha ileri bir boyuta taşınarak bir çıldırma çağrısı halini almıştır. Daha sonra karşımıza umudun ve gelecek iyi günlerin sembolü olan “parlayan şafak” çıkar. Şiirin söz konusu dizelerinde “kanatlı ruhlar”,

savaş dönemindeki Rusya'yı sembolize eden “ölü harabelere” ve “sağır derinliklere” “parlayan şafağa benzeyen” düşlerini yaymaktadır.

1917 Devrimi'nden sonra Belıy de birçok çağdaşı gibi İskitler sanat topluluğuna yönelmiştir. 1917 Devrimi'ni Hristiyanlık ile bir araya getiren bu topluluk, siyasi ve toplumsal alandaki devrimin ruhsal bir devrimi de tetikleyeceğini düşünür. Belıy de İskit topluluğunun bu fikirlerinin etkisiyle 1918 yılında *İsa Dirildi (Hristosvoskres)* adlı poemayı kaleme almıştır. Poemanın başında “sağır yazgılar”, “siyanür içindeki gökler” gibi yıkımı ifade eden semboller görülürken mucize olarak Hz. İsa'nın gelişi aktarılır. Poemanın ilerleyen kısımlarında Hz. İsa'nın betimlenmesinde şairin çağdaşlarına nazaran farklılıklar görülür. Poemada Hz. İsa, “ışık” sembolü ile bağlantılı olarak ele alınır. Özellikle “yüzüne yansıyan her şeyin elmas kesilmesi” betimlemesi, şairin çağdaşlarının eserlerindeki Hz. İsa imgesinden ayrılmaktadır.

Tüm bu yıkım, mucize ve yeniden diriliş sembollerinin yanında şair, Rusya'nın kurtarıcı rolünü belirleyen diğer sembollere de eserde yer vermiştir. Söz gelimi poemada yer alan “yeşil renk” kültürü sembolize etmekteyken “kırmızı renk” devrimi ifade etmektedir. Dolayısıyla şair için mucize, kurtuluş ve Rusya'nın geleceği bu iki unsurla ilişkilidir.

Sonuç olarak Birinci Dünya Savaşı ve onu takip eden 1917 Devrimi, Rus sembolist şairleri tarafından birbirinden farklı bakış açılarıyla ele alınmıştır. İkinci kuşak Rus sembolist şairlerinden Blok, bu ortamı dinsel ve ulusal öğeleri bir araya getirerek ele almış ve sanatında önemli bir role sahip olan imgeleri savaşı ve devrimi yansıtmak için kullanmıştır. İkinci kuşağın bir diğer şairi Belıy ise yine aynı dinsel ve ulusal sembolleri kullanmıştır. Ancak burada Belıy'i farklı kılan unsur, etkilendiği antroposofidir. Zira savaş ve devrim, Belıy'nin şiirlerinde antroposofinin kozmik sembolleriyle ele alınmakta, dinsel öğeler bu sembollerle yansıtılmaktadır.

Çalışmanın bütününe bakıldığında edebiyatın, dönüm noktası sayılan tarihi olaylar ve felsefenin birbirinden ayrı olmadığı görülmektedir. Modern Rus şiirin önemli akımlarından olan sembolizmin tarih ve felsefeyle birlikte ele alındığı bu çalışma, işlenen şairler hakkında tarih ve felsefeyi kapsayan daha geniş bir bakış

açısı kazandırma amacı gütmüştür. Ayrıca çalışmadan hareketle Rus edebiyatının diğer dönemleri ve akımları da tarih, felsefe gibi diğer disiplinlerle bağlantılı olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

- AGENOSOVV.V.v.d., 2007, **İstoriya russkoy literaturı XX vek v 2 çastyah, çast 1**, Moskva, Drofa.
- ALEKSEEVAL.F.v.d., 2005, **İstoriya russkoy literaturı XX veka v četiryoh knigah, kniga pervaya 1910-1930 godı**, Moskva, “Vısşaya Şkola”.
- ALKAN E., 1985, **Sembolizm, Şiir Akımları**, İstanbul, Deyiş Yayınları.
- BATSURO V.E. v.d., 1980, **Aleksandr Blok v vospominaniyah sovremennikov v dvuh tomah, C. I**, Moskva, HudojestvennayaLiteratura.
- BAYEVSKİ V.S., 2003, **İstoriya russkoy literaturı XX veka kompendium**, Moskva, Yazıki Slavyanskoy Kulturi.
- BELIYA., **Pepel**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html> , 14.11.2018.
- BELIY A., **Sobraniye soçineniy v şetsi tomah C. VI**, (Çevrimiçi), <http://ruslit.traumlibrary.net/book/beliy-ss06-06/beliy-ss06-06.html#work004> , 13.12.2018.
- BELIYA., **Zvezda**, (Çevrimiçi), <https://rusilverage.blogspot.com/2014/03/doc-docx-pdf-rtf-txt-fb2-fb2zip-epub.html>, 14.11.2018.
- BELOUSOV L.S. v.d., 2014, **Pervaya mirovaya voyna i sudbn yevropeyskih tsivilizatsii**, Moskva, İzdatelstvo Moskovskogo Universiteta.
- BERDYAEV N., 1971, **Russkaya idea**, Paris, YMCA- PRESS.

- BERLİNSKİĞ V., 2013, **İstoria russkoy poezii modernizm i avangard**, Moskva, İzdatelstvo “Lomonosov”.
- BLOK A., 2016, **Pokoy nam tolko snitsa**, Moskva, AST.
- BLOK A., 2015, **Rus moya jizn moya**, Moskva, Eksmo.
- BODOR F., KUNTSEVİÇ D.V.:2016, “Sintez iskusstv v rabotah franstuzkih dekadentov i simvolistov”, **Vestnik RUDN, seriya Teoriya Yazıka, Semiotika, Semantika**, Sayı: 4, s. 173-180.
- CEVİZCİ A., 1999, **Felsefe Sözlüğü**, İstanbul, Paradigma Yayınları.
- ÇAVUŞ R.: 2002, “Edebiyat İncelemelerinde Tarihe Yeni Bir Dönüş”, Ankara, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Sayı: 42, s. 121-133.
- ÇETİŞLİ İ., 2017, **Batı Edebiyatında Edebi Akımlar**, Ankara, Akçağ.
- DUMTSEV V.:2011, “O ‘russkoy ideye’ VI. Solovyova”, Peterburg, **Vestnik Leningradskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. A.S. Puškina**, Sayı: 18, s. 63-71.
- ELAGİN İ.: 1973, “Poe in Blok’s Literary Heritage”, Kansas, **Russian Review**, Sayı: 4, s. 403-412.
- FROLOV İ. A.: 2014, “Priçini russko- yaponskoy voynı 1904-1905 gg.”, **Vlast**, s.173-176.
- GEWARTH R.v.d., 2016, **Savaştaki İmparatorluklar 1911-1923**, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul, İletişim Yayınları.

- GÖKER C., 1982, **Fransa’da Edebiyat Akımları**, Ankara, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi.
- GÜNDÜZALP N. C., 2008, “Charles Baudelaire’in Şiirlerinin Türkçe Çevirileri Üzerine İnceleme”, Adana, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GÜNGÖR K. T.:2018, “Arayış ve Kaçış Metaforu Olarak Baudelaire’in Kötülük Çiçekleri”, **Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 2/1, s. 115-137.
- GÜNÖR T., GÜNÖR R. B.:2017, “Özgeci Bir Şair Olarak N.A. Nekrasov: ‘Şair ve Yurttaş’”, **The Journal of Academic Social Science**, 5(59), s. 290-295.
- HACIZADE N.: 2017, “Vladimir İlyiç Lenin ve Rus Devrim Hareketi”, **Liderlerin Sovyeti Devrimden Perestroyka’ya**, Ed. Ayla Kaşoğlu, İstanbul, Çeviribilim Yayınları, s. 9-26.
- HALİZEV V.E., 2002, **Teoriya I iteraturı**, Moskva, Vıssşaya Şkola.
- HART L. B.H., 1972, **History of the First World War**, Londra, Pan Books Ltd..
- HİTCHCOCK L. A., 2015, **Kuramlar ve Kuramcılar Çağdaş Düşüncede Antik Edebiyat**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- HOSKİNG G., 2011, **Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- HOWARD M., 2002, **The First World War**, New York, Oxford University Press.

- İNAL T.:1981, “Simgecilik”, **Türk Dili Dergisi Yazın Akımları Özel Sayısı**, Cilt XLII, Sayı 349, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, s. 168-218.
- KANDEMİR H.: 2008, “Destansı Bir Roman ‘Durgun Don’ ve Bir Yıkımın İzleri: Devrim, Savaş, Ölüm”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, 48, 2, s. 95-109.
- KANT İ., 1999, **Pratik Aklın Eleştirisi**, Çev.İoanna Kuçuradi v.d., Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu Çeviri Dizisi: 2.
- KANTARCIOĞLU S., 2009, **Edebiyat Akımları Platon’dan Derrida’ya**, İstanbul, Paradigma.
- KAZANTSOVA İ.A., BELÇEVİÇEN S.P.: 2019, ” Ponimaniye simvola i yego rol v filosofii D.S. Merejkovskogo”, **Nauçnyy Rezultat Sotsialniye i gumanitarniye issledovaniya**, 5(1), s. 85-90.
- KAZİN A.L.:2015, “Hristiyanская тема в творчестве Андрея Белого советского периода”, **Novgorod, Vestnik Novgorodskogo Gosudarstvennogo Universiteta im. Yaroslava Mudrogo**, s. 91-95.
- KEEGAN J., 2002, **The First World War**, Toronto, Wintage Canada.
- KEFELİ E., 2017, **Batı Edebiyatında Akımlar**, İstanbul, Dergah Yayınları.
- KOLOBAYEVA L.A., 2000, **Russkiy simvolizm**, Moskva, Um-ta.
- KOSMAÇ V.A.:2014, “Velikaya rossiyskaya revolyutsiya 1917-1922 gg. i yiyo posledstviya: opıt

- sravnitelno- istoričeskogo analiza”,
Metamorfozi İstorii, 5, s. 391-423.
- KREMENTSOV L.P. v.d., 2002, **Russkaya literatura XX veka v dvuh tomah, C. I 1920- 1930-e godı**, Moskva, Akademiya.
- KRUÇİNİN A. v.d., 1994, **Pervaya mirovaya voyna i uçaстиye v ney rossii (1914-1918)**, Moskva, Voennoye Izdatel'stvo.
- LESNEVSKI S., MIHAYLOV A., 1988, **Andrey Bely problemı tvorčestva, statyi, vospominaniya, publikatsii**, Moskva, Sovetski Pisatel.
- MAGOMEDOVA D. M.: 2009, “Aleksandr Blok ‘Neznakomka’ vnutrennaya struktura i kontekst pročtenia”, Moskva, **Vestnik Pravoslavnogo Svyato-Tihonovskogo Gumanitarnogo Universiteta**, Sayı: 16, s. 38-46.
- MINERALOVA İ.G., 2009, **Russkaya literatura serebyannogo veka poetika simvolizma**, Moskva, İzdatel'stvo “Filinta”, İzdatel'stvo “Nauka”.
- MOÇULSKI K., 1997, **Aleksandr Blok, Andrey Bely, Valeri Bryusov**, Moskva, Respublika.
- MOÇULSKI K., 1948, **Aleksandr Blok**, Paris, Ymca-Press.
- NOSKOV V. V.:2002, “Krimskaya voyna i razvitiye slavyanofilskoy filosofii istorii”, Peterburg, **İzvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogičeskogo Universiteta im. A.İ. Gertsena**, s. 103-118.
- OLCAY T., 1997, “Rus Edebiyatında Romantizm –Gogol ve Dikanka Akşamları Yapıtı–“, İstanbul,

- İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZKAYA T.:1990, “Rus Edebiyatında Sembolizm”, Ankara, **Ankara Üniversitesi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 33, Sayı: 1-2, s. 411-425.
- PASTEAU S., MOUGEL F.C., 1993, **Uluslararası İlişkiler Tarihi**, Çev. Galip Üstün, İstanbul, İletişim Yayınları.
- PLATONOV O.A., 2015, **Aleksey Homyakov v vospominaniyah, dnevnikah, perepiske sovremennikov**, Moskva, Institut Russkoy Tsivilizatsii.
- POE E. A., 2011, **Kuzgun**, Çev. Oğuz Baykara, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- PUMPYANSKI L.V., 2000, **Klassičeskaya traditsiya sobraniye trudov po istorii russkoy literaturı**, Moskva, Yazıkı Russkoy Kultırı.
- ROMANOV K.M.:2011, “Dostoyevski o vnutroliçnostnom konflikte”, Saransk, **İntegratsiya Obrazovaniya**, s. 65-68.
- SCHOPEHAUER A., 2016, **Aforizmalar**, Çev: Mustafa Tüzel, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.
- SMİRNOVA L.A., 1995, **Russkaya literatura XX vek**, Moskva, “Prosveščeniye AO “Uçebnaya Literatura”.
- SOKOLOVA.G., 1999, **İstoriya russkoy literaturı kontsa XIX naçala XX veka**, Moskva, Vıssşaya Şkola.
- SOLOVYOV V.S., 2016, **Filosofiya iskusstva izbrannoye**, Moskva, Yurayt.

- SPĪVAK M. L.:2005, “Andrey Bely i İvanov-Razumnik v almanahe ‘Skifi’: o revolyutsionnom i tendentsioznom”, Moskva, **Vestnik RGGU Seria “İstoriya, Filologia, Kulturologia, Vostokovedeniye”**, s. 15-23.
- STARĪKOV N., 2012, **Razgadka “russkoy” revolyutsii**, Moskva, Piter.
- STEĪNER R., 2005, **Antroposofiya fragment**, Moskva, Titurel.
- STONE N., 2007, **Birinci Dünya Savaşı**, Çev. Ahmet Fethi Yıldırım, İstanbul, Doğan Kitap.
- SVYATOPOLK-MĪRSKĪ D., 2007, **İstoriya russkoy literaturı s drevneyşih vremyon po 1925 god**, Novosibirsk, İzdatelstvo Svinyi i Sinovya.
- SWAİN G., 2019, **Rus Devrimi’nin Kısa Tarihi**, Çev. Mert Büyükkarabacak, İstanbul, İletişim Yayınları.
- ŞESTOV L., 2015, **Dostoyevski ve Nietzsche Trajedinin Felsefesi**, Çev. Kayhan Yükseler, İstanbul, Notos Yayınevi.
- TORŞĪLOV D.O.: t.y., “Mirovayavoyna i tsikl ‘Krizisov’ Andrey Belogo”, Moskva, **Politika i Poetika**, s. 209-221.
- TROŞÇİN A. S.:2014, “Emblematiçeski i znakovıy stroy poemı A. Bloka ‘Vozmezdıe’“, Buryat, **Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta**, Sayı 10, s. 134-138.
- UNRUE D. H.:1995, “Edgar Allan Poe: Romantic as Classicist”, **International Journal of The Classical Tradition**, Sayı: 4, s. 112-119.

ÜÇGÜL S.:2002,

“Rusya’da Dekadan Görüşlü Okul: Rus Sembolizmi”, Kayseri, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 13, s. 239-255.

VOLJENİNA Y.V., 2018,

Jiznetvorçestvo grubbiñ gunnov ili modernizm massam, Moskva, “Airo-Pervaya Monografiya”.

VOLKOV V.V.:2007,

“Krestyanskaya reforma 1861 goda v ekonomičeskom i sotsiokulturnom izmereniyah”, **Vestnik Baltiyskogo Federalnogo Universiteta im. İ. Kanta**, Sayı: 12, s. 15-20.

VOSKRESENSKİ A., 2004,

Russko-yaponskaya voyna osada i padeniye port-artura, Moskva, Tranzkniga.

WALİCKİ A., 2013,

Rus Düşünce Tarihi Aydınlanmadan Marksizme, Çev. Alaeddin Şenel, İstanbul, İletişim Yayınları.

WİTERJAYV.D., 2018,

I. Dünya Savaşı ve 20. Yüzyıl, Çev. Tansel Demirel, İstanbul, İş Bankası Kültür Yayınları.

YURTBAŞI M., 2013,

Sınıflandırılmış Kavramlar Sözlüğü, İstanbul, Sartonet.